

Bu kitabın çevirisi , google çeviri yardımıyla yapılmaya çalışılmıştır, kitap içerisinde ki kişilerin isimleri doğru isimler olmayabilir. Kitap içerisinde ki olaylara odaklanarak okursanız, o dönemde ki yaşanan olayları anlamaya çalışırsanız, sizlere bir fikir verebilir. Kitabın çevirisine hiçbir garanti verilmez.

La traduction de ce livre a été réalisée avec l'aide de Google Traduction. Les noms des personnes mentionnées dans le livre peuvent être erronés. Si vous lisez le livre en vous concentrant sur les événements qui y sont décrits et en essayant de comprendre les événements qui ont eu lieu pendant cette période, cela peut vous donner une idée. Aucune garantie n'est donnée pour la traduction du livre.

RACCOLTA DE' VIAGGI

*Spù interessanti eseguiti nelle varie
parti del mondo , tanto per
terra quanto per mare , dopo
quelli del celebre Cook , e
non pubblicate fin ora in len-
gua italiana.*

TOMO XXXIX.

RACCOLTA DE' VIAGGI

*più interessanti eseguiti nelle varie parti del mondo , tanto per e terra quanto per mare , dopo quelli
del celebre Cook , non pubblicate fin qua italiana .*

TOMO XXXIX.

910

VIAGGIO
DALLA COSTA
DELLA
MALABAR
A
COSTANTINOPOLI
PER IL GULF PERICOLOSO, IL GULF
LA MANDUCARIA, IL GULF DI LA TURCA
RESGUITO
NEL 1857

GUGLIELMO HEUDE

TRADUTTO IN ITALIANO E RIVEDUTO

Traduzione del Dottor

ALLA MANA

CARLO CERES

con note geografiche e mappe illustrate

FOL. II.

MILANO

UFFICIO DI PUBBLICAZIONE DI GUGLIELMO HEUDE

5155

1857

COOK İLÇESİNDEN SONRA DÜNYANIN ÇEŞİTLİ BÖLGELERİNE HEM KARA HEM DE DENİZ YOLUYLA YAPILAN EN İLGİNÇ SEYAHATLERİN BİR KOLEKSİYONU. BUGÜNE KADAR İTALYANCA'DA BULUNMAMAKTADIR. CİLT XXXIX.

VIAGGIO DALLA COSTA DEL MALABAR COSTANTINOPOLI PER IL GOLFO PERSICO , L'ARABIA , LA MESOPOTAMIA, IL KOURDISTAN E LA TURCHIA ESEGUITO NELL' ANNO 1817 DA GUGLIELMO HEUDE TENENTE AL SERVIZIO D' INGHILTERRA Tradotto dal Francese DAL SIGNOR CARLO CERESA Con carta geografica e rami colorati VOL. II. MILANO DALO TIPOGRAFIA DI GIAMBATTISTA SONZOGNO 1820.

MALABAR SAHİLİNDEN KONSTANTİNOPOLİ'YE, FARS KÖRFEZİ, ARABİSTAN, MEZOPOTAMYA, KURDISTAN VE TÜRKİYE GEÇİŞİ 1817 YILINDA İNGİLTERE HİZMETİNDE TEĞMEN GUGLIELMO HEUDE TARAFINDAN HAZIRLANMIŞTIR. Fransızcadan BAY CARLO CERESA TARAFINDAN ÇEVİRİLMİŞTİR. Coğrafi harita ve renkli levhalarla birlikte. CİLT II. MİLANO DALO MATBAACILIĞI, GIAMBATTISTA SONZOGNO 1820.

VIAGGIO DALLA COSTA DI MALABAR A COSTANTINOPOLI 5 CAPITOLO XI.

Partenza da Bagdad. - Viaggio nelle montagne del Kurdistan. - Efficacia della frusta. - Pericoli nel cammino . Timori che ispirano i russi.-Querela con una tribù di Curdi. Tombe rimarchevoli. - Koisinajak.-Dettagli sui Curdi- rriwo a Erbel.- Mossul.

MALABAR SAHİLİNDEN KONSTANTİNİYYE YOLCULUK 5 BÖLÜM XI.

Bağdat'tan ayrılış. - Kürdistan dağlarına yolculuk. - Kırbacın etkisi. - Yoldaki tehlikeler. - Rusları kışkırtan korkular. - Bir Kürt aşiretiyle şikayet. Dikkat çekici mezarlar. - Koisinajak. - Kürtler hakkında ayrıntılar. Erbel'e varış. - Musul.

Il dì 28 febbrajo conchiusi con Aly-Agà Chulingi (1) un contratto con cui - s'impegnava di condurmi a Costantinopoli per 600 piastre indipendentemente da un piccol presente che avrei dovuto fare al domestico , e che sarebbe proporzionato alla di lui condotta durante il viaggio , ed ai servigi che ne avreiricevuti. Questo personaggio era stato incaricato dal nuovo bascià di recare a Costantinopoli le teste che dovea mandarvi. Questo viaggio doveva adunque tornargli a vantaggio, poichè era pagato dal bascià , dalla compagnia e da me. Cionondimeno nulla può determinare questi corrieri a rinunziare all'uso in cui sono d'ingolfarsi di mercanzie. Ogni viaggiatore se ne lagna , ma essi vi trovano troppo vantaggio per non rinunziarvi a malgrado degli inconvenienti che risultano per quelli che loro sono di scorta ; procurando sempre di scegliere i cavalli migliori per portare le loro mercanzie ed i perigli del viaggio s' aumentano colla speranza che offrono ai masnadieri d'un ricco bottino .

28 Şubat'ta Aly-Agà Chulingi (1) ile bir anlaşma yaptım ve bu anlaşmaya göre, hizmetçiye vereceğim küçük bir hediye hariç olmak üzere beni 600 kuruşa Konstantinopolis'e götürmeyi taahhüt etti. Bu hediye, yolculuk boyunca davranışlarına ve ondan alacağım hizmetlere orantılı olacaktı. Bu kişi, yeni paşa tarafından Konstantinopolis'e göndereceği kafaları taşımakla görevlendirilmişti. Dolayısıyla bu yolculuk onun lehineydi, çünkü masrafı paşa, beraberindekiler ve ben tarafından karşılanıyordu. Yine de, hiçbir şey bu ulakların yüklerini

[illegible]

(1) Ali-Ağa ismiydi. Chulingi, yani sorguçu takan, Mısır Paşası'nın işgal sırasında kendisine iki Fransız başı getirmesi üzerine ona verilen bir lakaptı. Döviz kuruna göre, o zamanlar altı yüz kuruş sadece yirmi sterlin değerindeydi. Yolculukta yaklaşık on kuruş daha harcadım ve onları biriktirebilirdim, çünkü onları sadece daha iyi hizmet almaları için teşvik etmek amacıyla hizmetçilere ve liderlere verdim. Bağdat'tan Konstantinopolis'e olan mesafe yaklaşık bin sekiz yüz mil, ancak bizim izlediğimiz güzergahı takip edersek iki binden fazla; altı yüz kuruşa bana konaklama, atlar ve yolculukta ihtiyacım olabilecek her şey sağlandı, gerçekten de en görkemli şekilde değil, ama mümkün olan en iyi şekilde; ve altı bin kuruş ödeyebildim ve farklı muamele görmezdim. Toplamda, bu Tatar bu yolculukta dört bin kuruştan fazla almış olmalı; Ancak bu uygun fırsatı bulmasaydım, tek başıma iki bin kuruşa mal olacaktı; Şirket'in Tatarları, bu yolculuğu yazın yirmi beş günde, kışın otuz günde tamamladıkları için bin iki yüz kuruş, yolculuğa kattıkları her gün için de iki yüz kuruş tazminat alıyorlardı. Buradan, gönderilerin zamanında varmasını sağlamak için her türlü soruşturmayı yapmalarının kendi çıkarlarına olduğu anlaşılıyor; bu nedenle olağanüstü hız örnekleri veriliyor. Bu yolculuğu yirmi günde tamamlamaları çok yaygın; bazen sadece on yedi gün sürüyor ve bin sekiz yüz mili sadece on üç günde kat eden birini duydum.

TARTARO

[illegible]

Il dì primo marzo alle 2 ore dopo il mezzogiorno un domestico tartaro venne a cercarmi alla residenza , e mi condusse il cavallo che doveva servirmi durante il mio viaggio. Era questo un'eccellente cavallo arabo , fra quelli di questa razza della taglia più grande , ben istruito , ed ebbi luogo di compiacermi di tal scelta. Presi congedo dal mio ospite e dalla sua famiglia , e ci ponemmo tosto in cammino ; ma a poca distanza , ci siamo fermati per più di due ore , per prendere delle lettere e dei plichi , senza dubbio della massima importanza , più che nol fosse la mia persona. La condotta del degno mio Chiausso , Soliman Agà m'aveva di certo

preparato a siffatti inconvenienti , ma non mi era atteso di doverli provare sì presto , e quasi sotto agli occhi degli amici che abbandonava.

Mart ayının birinde, öğleden sonra saat ikide, bir Tatar hizmetçi beni almaya geldi ve yolculuğum boyunca bana hizmet edecek atı getirdi. Bu, mükemmel bir Arap atıydı; bu cinsin en büyüklerinden biriydi, iyi eğitilmişti ve bu seçimden memnun kaldım. Ev sahibim ve ailesiyle vedalaştım ve hemen yola koyulduk; ancak kısa bir mesafede, şüphesiz şahsımdan daha önemli olan bazı mektup ve paketleri almak için iki saatten fazla durduk. Saygıdeğer Chiausso'm Soliman Aga'nın davranışları beni kesinlikle böyle sıkıntılara hazırlamıştı, ancak bunları bu kadar çabuk ve neredeyse terk ettiği arkadaşlarının gözleri önünde yaşayacağımı tahmin etmemiştim.

Sortendo dalla città, facemmo una seconda fermata per attendere il nostro capo e vidi che la nostra caravana consisteva in nove uomini vigorosi e ben armati , sei muli da carico , tre cavalli di ricambio , e cinque condottieri a piedi in tutto. Attraversammo il deserto da cui la città è circondata senza scostarci di troppo dalle sponde del fiume. Dopo sei ore di cammino ci siamo fermati in un miserabile caravan serraglio , presso al villaggio di Dokhala , non avendo fatte che venti miglia poichè eravamo stati più volte ritardati dalla necessità d'accomodare e d' aggiustare le bagaglie. Siamo partiti il dì 2 alle 4 del mattino.

Viaggiavamo in una pianura in cui abbiamo vedute le rovine di tre villaggi , e ci siamo fermati alle dieci in una piccola città che quasi tutti gli abitanti aveano abbandonata. Sembrava malagevole il procurarsi dei viveri , ma i miei compagni non eran persone d'accontentarsi delle scuse che loro fecero pochi miserabili mezzo morti di fame che hanno potuto appena scoprire. Fecimo entrare i nostri muli nel cortile della prima casa vuota che si presentò al nostro sguardo ; e le preghiere per ottenere delle provvigioni essendo tornate vane , si diè di piglio per conclusione alla frusta che venne liberalmente impiegata. Uno de'turchi fra gli altri , era tanto sdegnato della dilazione che si frapponeva nel soddisfare le sue richieste , che attortigliando colla corda della sua frusta la testa d'un infelice di cui s'era impadronito , trasse dal fodero la sua sciabola per tagliargliela. Per buona ventura giunse in quell'istante il mio tartaro , ed unì alle mie preghiere il suo credito , a favore di quello sfortunato , la cui vita era cosa di troppo poca importanza perchè venisse rifiutata ad un uomo qual egli si era. Ci recammo in un'altra casa , ove colla frusta in una mano , e poche piastre nell' altra siamo riusciti a procurarci una parte dei viveri che gli abitanti aveano potuto salvare dalla rapacità delle truppe, da cui poco tempo prima quel paese era stato devastato. Non fecimo in quel giorno che diciotto miglia e tre quarti , ed erano bastevoli per gente che non s'era per anco riposata, ne preso aveva alcun alimento.

Şehirden ayrılıp liderimizi beklemek için ikinci bir mola verdik ve kervanımızın dokuz güçlü, iyi silahlanmış adamdan, altı katırdan, üç yedek attan ve toplam beş ayaklı rehberlerden oluştuğunu gördüm. Nehrin kıyısından çok uzaklaşmadan şehri çevreleyen çölü geçtik. Altı saatlik yürüyüşün ardından, sadece yirmi mil yol kat etmiş ve eşyalarımızı toplayıp düzenleme zorunluluğu nedeniyle defalarca gecikmiş olmamıza rağmen, Dokhala köyü yakınlarındaki sefil bir kervan sarayında mola verdik. 2'sinde sabah 4'te yola çıktık. Üç köyün harabelerini gördüğümüz bir ovada seyahat ediyorduk ve saat onda, sakinlerinin neredeyse tamamının terk ettiği küçük bir kasabada mola verdik. Erzak temin etmek zor görünüyordu, ancak arkadaşlarım, daha yeni keşfettikleri birkaç aç sefilin bahaneleriyle yetinecek türden değildi. Katırlarımızı, görüş alanımıza giren ilk boş evin avlusuna sürdük; Erzak için yaptığımız dualar boşa çıkınca, sonunda cömertçe kullanılan kırbacı ele aldık. Diğer

Türklerden biri, isteklerinin yerine getirilmesinde yaşanan gecikmeden o kadar öfkelen-di ki, kırba-cının ipini yakaladı-ğı talihsiz bir adamın başına dolayarak kılıcını kınından çekip kesti. Neyse ki, benim Tatarım tam o anda geldi ve hayatı onun gibi bir adama reddedilemeyecek kadar önemsiz olan bu talihsiz adam adına dualarıma bir yenisini ekledi. Başka bir eve gittik ve bir elimizde kırbaç, diğ-er elimizde birkaç kuruşla, yakın zamanda o ülkeyi harap eden açgözlü askerlerden halkın kurtarmayı başardığı erzakın bir kısmını tedarik etmeyi başardık. O gün sadece on sekiz buçuk mil yol kat ettik ve bu, henüz dinlenmemiş ve yiyecek bir şey almamış insanlar için yeterliydi.

Il giorno 3 abbiamo fatte ventun miglia su d'un paese piano tagliato da torrenti; ed il dì 4 la nostra caravana s' aumentò di dieci nomini bene montati e perfettamente armati. Erano questi de' Curdi, ed un Georgiano che credo avere veduto al servizio della corte del bascia. Io mi compiacqui di questo aumento di forza , non preveggendo le mortificazioni e gli inconvenienti che accagionar mi dovea una circostanza che io risguardava per avventurata. Mi si diede bentosto ad intendere che questo georgiano era uno schiavo di confidenza del nostro bascià. Egli era d'un rango subalterno, e mi risovvenni tosto d' averlo veduto ritto in piedi assieme agli ultimi schiavi , mentre noi stavamo seduti in presenza del suo padrone. La nostra situazione in allora cangiava d'aspetto; giacchè dall' istante medesimo che quest'importante personaggio ci ebbe raggiunti , tutte le attenzioni e tutte le cortesie del mio turco furono ad esso rivolte. L'alloggio migliore , il posto più onorevole gli erano riserbati, mentre il viaggiatore inglese sprezzato e negletto , non era contato per un zero. Quando il giorgiano non sapeva che farsi , veniva a ritrovarmi , e con un' aria di superiorità , mi faceva delle dimande cui avrei di buon grado risposto colla sciabola alla mano se l'occasione fosse stata favorevole , e se ci fossimo trovati da solo a solo .

3'ünde, derelerle bölünmüş düz bir arazide yirmi bir mil yol kat ettik; 4'ünde ise kervanımıza on tane iyi atlı ve tam teçhizatlı adam katıldı. Bunlar Kürtlerdi <<Curdi>> ve sanırım paşanın sarayında hizmet ederken gördüğüm bir Gürcüydü. Bu güç artışından memnundum, çünkü şanslı saydığım bir durumun bana yaşatacağı sıkıntıları ve zorlukları öngöremiyordum. Kısa süre sonra bu Gürcü'nün paşamızın sadık bir kölesi olduğunu öğrendim. Alt rütbedeydi ve efendisinin huzurunda otururken onu diğ-er kölelerle birlikte ayakta dururken gördüğümü hemen hatırladım. O zaman durumumuz değışti; çünkü bu önemli şahsiyet yanımıza geldiğ-i andan itibaren, Türk'ümün tüm ilgi ve nezaketi ona yöneldi. En iyi konaklama yerleri, en şerefli yerler ona ayrılırken, hor görülen ve ihmal edilen İngiliz yolcu hiç sayıldı. Gürcü ne yapacağını bilemeyince yanıma geldi ve üstünlük taslayan bir tavırla, eğer uygun bir durum olsaydı ve yalnız kalsaydık, kılıç elimde, memnuniyetle cevaplayacağım sorular sordu.

Il dì 5 ci siamo fermati da circa tre ore a Kafri. Nell'avvicinarci a questa città , ci siamo impadroniti a viva forza d' un montone che abbiamo ucciso e diviso fra noi colle nostre sciabole. Fu ucciso , cotto e mangiato in meno tempo che non sarebbe possibile il crederlo. I Curdi non si diedero neppure la pena di scorticare il quarto ch'era stato dato loro , e gettandolo su de' carboni accesi s'accontentarono di raschiarlo poscia leggermente. Siamo ripartiti alle tre ore della sera , dirigendoci un poco al nord-est per giugnere alle montagne del Kurdistan. Dalla nostra partenza da Bagdad , noi avevamo ad un dipresso seguito il cammino ordinario , ma in allora lo lasciammo affatto da parte ed entrammo in questo paese sconosciuto , al nord-est di Kafri , che resta in bianco su tutte le carte , per mancanza d'autentici schiarimenti . M'incresce quindi di non essere stato provveduto d'alcuno de

necesseri istromenti onde poterne dare de' dettagli perfettamente corretti ; ma dietro l'abitudine che ho presa da varj anni di valutar la distanza si possono risguardare come bastevolmente esatti quelli che sono per indicare qui appresso.

5'inde Kafri'de yaklaşık üç saat durduk. Bu şehre yaklaştığımızda bir çobanı zorla yakaladık, öldürdük ve kılıçlarımızla aramızda paylaştık <<Kılıçlarımızla öldürdük>>. İnanacağınızdan çok daha kısa bir sürede öldürüldü, pişirildi ve yenildi <<Çobanın davranlarından bahsediyor>>. Kürtler kendilerine verilen çeyrek etleri yüzmeye bile tenezzül etmemişler, yanan kömürlerin üzerine atıp hafifçe kazımakla yetinmişlerdi. Akşam saat üçte tekrar yola koyulduk ve biraz kuzeydoğuya doğru ilerleyerek Kürdistan dağlarına ulaştık. Bağdat'tan ayrıldığımızdan beri, aşağı yukarı bildiğimiz rotayı izlemiştik, ama şimdi onu tamamen bir kenara bırakıp, güvenilir bilgi eksikliğinden dolayı tüm haritalarda boş kalan Kafri'nin kuzeydoğusundaki bu bilinmeyen ülkeye girdik. Bu nedenle, bana mükemmel doğrulukta ayrıntılar verebilmem için gerekli araçlardan hiçbirinin sağlanmamasından dolayı üzgünüm; ancak yıllar içinde mesafeleri değerlendirme alışkanlığım göz önüne alındığında, bundan sonra belirteceklerim yeterince kesin sayılabilir.

Il paese in cui entravamo era montuoso ed ineguale ; non vi si scorgeva alcun villaggio , nè la minima traccia di coltura. Ad undici miglia da Kafri trovammo un campo di Curdi, all'istante in cui la notte cominciava ad oscurar l'orizzonte. L'aria era fredda , attesa l'elevazione del terreno su cui ci trovavamo . Nullameno , siccome i nostri ospiti ci rifiutarono un'asilo sotto le loro tende , e sembravano più disposti a spogliarci che a soccorrerci, fummo astretti a passare la notte a cielo sereno fra mezzo di essi colla precauzione di tener sempre degli uomini di guardia temendo d'una qualche sorpresa.

Girdiğimiz topraklar dağlık ve engebeliydi; tek bir köy bile görünmüyordu, en ufak bir ekili alan izi bile yoktu. Kafri'den on bir mil uzakta, ufukta gece kararmaya başlarken bir Kürt kampı bulduk. Bulduğumuz yerin yüksekliği nedeniyle hava soğuktu. Yine de, ev sahiplerimiz çadırlarında bize barınak sağlamayı reddettikleri ve bize yardım etmektense soymaya daha meyilli göründükleri için, geceyi açık gökyüzünün altında, aralarında geçirmek zorunda kaldık. Bir sürprizle karşılaşmamak için sürekli tetikte bekleyen adamlar bulundurmaya özen gösteriyorduk.

Il popolo fra cui eravamo era inorigine differente in tutto, pei suoi usi e per le sue costumanze, da quelle selvagge ed erranti , ma generose ed ospitali tribù a mezzo delle quali avea tanto spesso viaggiato. La tribù da cui eravamo circondati non era per certo molto considerevole , poichè il numero degli uomini in istato di portare le armi non era quasi al nostro superiore. Noi fummo non pertanto più d'una volta molestati , da qualcuno di quei ladroni che s'avvicinava in silenzio al nostro ae. campamento , e ci vidimo astretti a dichiarare che accoglieressimo a colpi di sciabola il primo che passasse i limiti che avevamo tracciati. Semplicissimi erano i loro vestiti , e quali si convenivano alla vita che menavano , ed al selvaggio aspetto dei luoghi che abitavano. Gli uomini e le donne portavano una specie di mantello di stoffa di lana scura più o meno lungo , e larghi pantaloni sostenuti a mezzo il corpo da una cintura di pelle ; al dissopra portavano un pezzo di stoffa qualunque che copriva le due spalle , e di cui i due angoli venivano a congiungersi dinnanzi al petto. La principal differenza che siasi potuta rimarcare fra il vestimento degli uomini , e quello delle donne si era che i primi aveano la testa coperta d'un berretto di lana appuntito , mentre le donne portavano un pezzo di stoffa ruotolata con cui cingevano il capo in forma di turbante.

Aralarında bulunduğumuz insanlar, alışkanlıkları ve gelenekleriyle, sık sık seyahat ettiğim o vahşi ve gezgin, ama cömert ve misafirperver kabilelerden başlangıçta her bakımdan farklıydı. Etrafımızı saran kabile elbette çok fazla değildi, çünkü silah taşıyabilen adam sayısı bizimki kadar fazla değildi. Yine de, kampımıza sessizce yaklaşan haydutlar tarafından defalarca taciz edildik ve işaretlediğimiz sınırları ilk geçeni kılıç darbeleriyle karşılayacağımızı ilan etmek zorunda kaldık. Giysileri çok sade ve yaşadıkları hayata ve yaşadıkları bölgenin vahşi görünümüne uygundu. Erkekler ve kadınlar, az çok uzun, koyu renkli yünlü bir pelerin ve vücutlarının ortasından deri bir kemerle tutturulmuş bol pantolonlar giyorlardı; üstlerine ise her iki omuzu da örten ve iki köşesi göğüslerinin önünde birleşen bir tür kumaş parçası giymişlerdi. Erkeklerin ve kadınların giyiminde göze çarpan en önemli fark, erkeklerin başlarını sivri uçlu bir yün başlıkla örtmeleri, kadınların ise başlarını sarık şeklinde sardıkları rulo halindeki bir bez parçası giymeleridir.

Il di 6 , dalle sei ore del mattino fino alle 11 abbiamo sempre camminato attraverso di deserte montagne. Dopo fatte venti miglia , attraversammo un ruscello che è probabilmente un ramo dell' Arba , e ci siamo fermati a Ibrahim-Kanchi , piccol villaggio Curdo , ove si trova una casa passabile per ricevere i viaggiatori .

6'sında, sabah saat altıdan saat on bire kadar, ıssız dağlarda aralıksız yürüdük. Yirmi mil yol aldıktan sonra, muhtemelen Arba Nehri'nin bir kolu olan bir dereyi geçtik ve yolcuları ağırlamak için uygun bir evin bulunduğu küçük bir Kürt köyü olan İbrahim Kançi'de <<vocalde İbrahim Kanki>> durduk.

Il di 7 abbiamo camminato per sette ore e mezzo senza scontrare un solo villaggio, quantunque noi vedessimo sull' alture a diritta ed a sinistra un gran numero di quelle elevazioni , da cui son ricoperte le tombe , e che ci faceano tornare alla memoria l'incertezza della vita. In quell'istante i nostri condottieri, che marciavano innanzi colle nostre bagaglie vennero fermati da una ciurma di Curdi che cominciarono senza cerimonia ad esaminare quello che i nostri muli portavano. Questa scena avea luogo sulla cima d'una montagna , in una di quelle voltate che sono tanto soventi i testimoni degli attacchi di questi ladroni. I nostri mulattieri presero all'istante la fuga , e mandando alte grida corsero a noi. Io era ad un centinaio di passi davanti degli altri , quando fui invitato a fermarmi e riuniti tutti , non v' ebbe d'uopo che d'una parola per confermarci ciò che l'aspetto spaventato dei nostri condottieri ci aveva di già fatto presagire. Siamo tosto partiti al gran galoppo , ed in capo d'un quarto di miglio scontrammo i briganti , che , finito il loro esame , ricaricavano i muli per condurseli seco. I nostri tartari corsero veloci su di essi colla sciabola in mano , mandando orribili grida. Ma i Curdi , vedendo ch' eravamo in numero , credettero opportuno di non attenderci , si diedero alla fuga abbandonando il loro bottino e ci lasciarono padroni del campo di battaglia.

7'sinde, sağımızda ve solumuzdaki tepelerde mezarları örten ve bize hayatın belirsizliğini hatırlatan çok sayıda yükselti görmemize rağmen, tek bir köye rastlamadan yedi buçuk saat yürüdük. **Tam o sırada, yüklerimizle önden yürüyen liderlerimiz, katırlarımızın ne taşıdığını törensizce incelemeye başlayan bir Kürt ekibi tarafından durduruldu. Bu sahne, bir dağın tepesinde, bu haydutların saldırılarına sıklıkla tanıklık eden o virajlardan birinde yaşandı.** Katırcılarımız anında kaçıştı ve yüksek sesle bağırarak bize doğru koştu. Diğerlerinden yaklaşık yüz adım öndeydim ki durmam istendi ve hepimiz bir araya geldiğimizde, liderlerimizin korkmuş bakışlarının bizi şüphelendirdiği şeyi doğrulamak için tek bir kelime yetti. **Hemen dörtlüye yola koyulduk ve çeyrek mil kadar sonra, incelemelerini bitirmiş,**

katırlarını yanlarında götürmek üzere yeniden dolduran haydutlarla karşılaştık. Tatarlarımız ellerinde kılıçlarla korkunç çığlıklar atarak onlara doğru koştular. Fakat Kürtler, sayıca çok olduğumuzu görünce bizi beklememenin daha iyi olacağını düşündüler, ganimetlerini bırakıp kaçtılar ve bizi savaş meydanının hakimi olarak bıraktılar.

Dopo fatte ventisette miglia, ci siamo fermati a Kitchan , miserabil villaggio situato sul pendio d'una collina , e le cui case sono scavate nel sasso e ricoperte di canne e limaccio. Non potemmo neppure procurarci una capanna onde porci al coperto, quantunque facesse un freddo sensibile e fossimo minacciati dalla pioggia. Ne fu che dopo che i nostri tartari dando di piglio alle loro fruste ebbero vigorosamente accarezzati tutti gli abitanti , uomini , donne e fanciulli, che ci venne finalmente fornita una tenda e pochi alimenti.

Yirmi yedi mil yol aldıktan sonra, bir tepenin yamacında kurulmuş, evleri kayalara oyulmuş, sazlık ve çamurla kaplı sefil bir köy olan Kitchan'da <<Vocalde Kışan>> mola verdik. Hava çok soğuk olmasına ve yağmur tehlikesi olmasına rağmen, sığınacak bir kulübe bile bulamadık. Tatarlarımız kırbaçlarını alıp tüm halkı, erkekleri, kadınları ve çocukları hararetle okşadıktan sonra, sonunda bize bir çadır ve biraz yiyecek verildi.

La frusta pel Tartaro è il tutto , ed ebbi più volte occasione di sorprendermi della sua efficacia. Se il suo cavallo è buono , basta il solo romore per far raddoppiare il passo ; se pigro , se gliela fa sentire per rianimare il suo coraggio , e se cade spossato dalla fatica e dalla stanchezza , la frusta è ancora quella , che gli fa riacquistare forze novelle. Se il tartaro manca di viveri , egli ne chiede dapprima , si lagna , se ne viene rifiutato , e ricorrendo per ultimo alla frusta , distribuisce i suoi favori a diritta ed a sinistra finchè gli venga fornito quello di cui abbisogna. Nei miserabili villaggi eve non si sarebbe creduto di poter ritrovare un solo pollo , vidi la frusta farne comparire ad un tratto una buona dozzina; e in alcuni siti ove non si scorgeva erba bastevole per alimentare un montone , ci si lasciava libera la scelta fra greggie intiere. In una parola la frusta è l'arma naturale del tartaro , e la sua risorsa infallibile in ogni occasione ; e se qualche cosa destava il mio stupore si era il vedere che quella povera gente sapendo per esperienza qual fosse il trattamento che attender si doveva , non volesse quasi mai soddisfare alle nostre ricerche prima di esservi astretta a colpi di frusta. Ma e perchè dunque questi popoli che sono animati da un odio inveterato contro i loro oppressori , non fan loro resistenza , e snudata la sciabola non gettano il fodero al vento? Ell'è la conseguenza d'una apatia generale che fa sì che ciascheduno quantunque sensibile ai patimenti individuali , non sia animato da alcuna scintilla di spirito pubblico. Ma se gettiamo lo sguardo sull ' avvenire , noi vedremo migliaja di queste bellicose tribù rispondere all' aspetto del primo liberatore che si presenterà loro , ed impugnare le armi per vendicarsi de' loro tirauni. Si può predire la caduta di questa potenza colossale che si è nudrita delle lagrime e del sangue di due parti dell' universo , e che marciando a gran passi verso la sua ruina , deve bentosto lasciare libero il varco ad altri SOvrani , o essere rovesciata dai progressi dell' anarchia . L'impero ottomano , di già sulla sua decadenza nell'antica Grecia , e parimenti debole all'opposta sua estremità. A meno dunque che la sua forza concentrandosi , non gli renda novello vigore , lo vedremo probabalmente circoscritto fra i ristretti limiti che gli prescrivono il monte Tauro , il ponte Eusino ed il deserto. Si potrebbe chiedere quà qual potenza sarà per succedergli ; ma una tale discussione diviene estranea al mio viaggio .

Kırbaç Tatar için her şeydir ve ben onun ne kadar etkili olduğuna sık sık şaşırdım. Atı iyiye, sadece sesi bile hızını iki katına çıkarmaya yeter; tembelse, cesaretini tazelemek için ona bunu hissettirirse ve yorgunluktan ve bitkinlikten bitkin düşerse, kırbaç aynı zamanda ona yeniden güç kazandıran şeydir. Tatar yiyeceksizse önce ister, şikayet eder, reddedilirse en son kırbaça başvurur ve ihtiyacı olan şey sağlanana kadar iyiliklerini sağa sola dağıtır. Tek bir tavuk bile bulunabileceğine inanılmayacak sefil köylerde, kırbacın aniden bir düzine kadar tavuk ortaya çıkardığını gördüm; ve bir koyunu beslemeye yetecek kadar ot olmayan bazı yerlerde, kişi tüm sürüler arasında seçim yapmakta özgür bırakılırdı. Kısacası, kırbaç Tatar'ın doğal silahı ve her durumda yanılmaz kaynağıdır; Beni şaşırtan bir şey varsa, o da bu zavallı insanların, nasıl bir muameleyle karşılaşacaklarını deneyimledikleri halde, kırbaç darbeleriyle zorlanana kadar taleplerimizi neredeyse hiç yerine getirmek istememeleriydi. **Peki öyleyse, neden zalimlerine karşı köklü bir nefretle hareket eden bu insanlar, onlara direnmiyor ve kılıçlarını çekip kınlarını havaya atmıyorlar? Bu, herkesin bireysel acılara duyarlı olmasına rağmen, hiçbir toplumsal ruh kıvılcımıyla hareket etmemesine neden olan genel bir kayıtsızlığın sonucudur. Geleceğe bir göz atarsak, bu savaşçı kabilelerden binlercesinin, karşılına çıkan ilk kurtarıcının yüzüne karşılık verdiğini ve zalimlerinden intikam almak için silaha sarıldığını göreceğiz. Evrenin iki yakasının gözyaşları ve kanıyla beslenen ve büyük adımlarla yıkımına doğru ilerleyen bu devasa gücün çöküşünü öngörebiliriz; bu güç, yakında yolunu diğer egemenlere açık bırakacak veya anarşinin ilerlemesiyle devrilecektir. Antik Yunan'da zaten gerileme döneminde olan Osmanlı İmparatorluğu, zıt uçta da aynı derecede zayıftır. Bu nedenle, gücü yoğunlaşarak ona yeni bir canlılık kazandırmazsa, muhtemelen Toros Dağları, Euxine Köprüsü ve çölün kendisine çizdiği dar sınırlar içinde sıkışıp kaldığını göreceğiz. Burada, yerini hangi gücün alacağı sorulabilir; ancak böyle bir tartışma benim yolculuğuma yabancısıdır.**

Ci siam posti in cammino il dì 8, alle 6 del mattins. Eravamo di già molto al di sopra del Livello delle pianure ; ma la montata cominoiava a divenire più rapida , ed il paese offeriva un aspetto più piacevole. Passando dappresso ad una piccola ciurma di Curdi ch'erano accampati a piedi d'una montagna , i nostri tartari corsero verso essi di gran galoppo , e s'impadronirono di tutti i cavalli che hanno potuto ritrovare. I loro padroni c' inseguirono ; ma eravamo troppo numerosi perchè osassero attaccarci. I miei compagni maledivano soventi il paese che attraversavamo , non essendo abitato , dicevano essi , che da briganti e da masnadieri; ma deggio convenire ch' eravamo noi stessi i più gran ladroni evunque eravamo i più forti.

8'inde, sabah saat 6'da yola çıktık. Ova seviyesinin epey üzerindeydik; ancak tırmanış hızlanmaya başladı ve arazi daha hoş bir görünüme büründü. **Bir dağın eteğinde kamp kurmuş küçük bir Kürt grubunun yanından geçerken, Tatarlarımız dörtnala onlara doğru atıldı ve bulabildikleri tüm atları ele geçirdiler.** Efendileri peşimizdeydi; ancak çok kalabalık olduğumuz için bize saldırmaya cesaret edemediler. **Yoldaşlarım, geçtiğimiz bölgeyi sık sık lanetliyorlardı; çünkü orada sadece haydutlar ve yol kesiciler yaşadığını söylüyorlardı; ancak itiraf etmeliyim ki, en büyük hırsızlar bizdik ve nerede olursak olalım en güçlüsü bizdik.**

Coi cavalli freschi che avevamo diauzi rubati , noi abbiám supplito ai più cattivi dei nostri , ed abbiamo incominciato a salire una immensa montagna ch' esigeva di certo dei buoni destrieri . Distinguemmo perfettamente in allora quelle eterne nevi che ne ricuoprano le cime e che non avevamo per anco vedute che qual nebbia lontana. Io era in quell' istante in addietro con un tartaro. Ci venne fatto fuoco addosso dal di dietro d' una rupe e fui

severamente rimproverato per essermi scostato dalla caravana , atteso ch'era stata veduta nei dintorni una ciurma di gente che sembrava sospetta; è vero d'altronde ancora che non scontravamo un sol uomoché risguardato non fosse qual inimico. Desiderando contemplare a piacere la vista imponente che d'ogni dove si presentava, feci valere la stanchezza del mio cavallo per andare più adagio , ma gli venne applicato ben tosto lo specifico d'uso , e parti con una velocità da far spavento a qualunque non vi fosse di già stato abituato . Fin dal giorno 4 noi eravamo andati sempre salendo e l' altura che avevamo rimpetto a noi sembrava essere ancora più considerevole. Avevamo attraversato un deserto in cui non avevamo appena trovato un villaggio , un ruscello , un albero ; quivi il paese sembrava bene irrigato e prometteva pel successivo tutte le apparenze d'una numerosa popolazione. A mano che salivamo gli arbusti delle montagne , offrivano sempre più le traccie del verno , e la neve diveniva più profonda. Finalmente giugnemmo sulla sommità ch' era ancora dominata da vicine montagne molto più alte ancora , ed incominciammo a scendere da un pendio altrettanto rapido quanto erta era stata la nostra salita. Egli è ben raro che i tartari consultino il terreno per aumentare o diminuire la rapidità della loro corsa. Galoppavamo quindi quasi stati fossimo nella più eguale pianura. Io m'attendeva ad ogni istante d'essere tratto col mio cavallo in un qualche precipizio ; ma mi faceva punto d'onore di non dar a divedere alcuna inquietudine chiedendomi sovente i miei compagni con ironico sorriso , se amassi il viaggiare alla tartara.

Çaldığımız yeni atlarla, en kötülerini değiştirdik ve kesinlikle iyi atlara ihtiyaç duyan devasa bir dağa tırmanmaya başladık. Sonra, zirvelerini kaplayan, yalnızca uzak bir sis gibi gördüğümüz sonsuz karları net bir şekilde ayırt edebildik. O anda bir Tatarla geride kalmıştım. Bir uçurumun arkasından üzerimize ateş açıldı ve kervandan uzaklaştığım için sert bir şekilde azarlandım, çünkü civarda şüpheli görünen bir grup insan görmüştük; düşman olarak görülmeyen tek bir adamla bile karşılaşmadığımız da doğrudur. Her taraftan görünen heybetli manzarayı rahatça seyretmek isteyerek, atımın yorgunluğunu daha yavaş gitmek için kullandım, ancak özel eğitim kısa sürede ona da uygulandı ve alışkın olmayan herkesi korkutacak bir hızla yola koyuldu. 4'ünden beri istikrarlı bir şekilde tırmanıyorduk ve önümüzdeki yükseklik daha da önemli görünüyordu. Neredeyse hiçbir köy, dere veya ağaç bulamadığımız bir çölü geçmiştik; Burada ülke sulak görünüyordu ve gelecekte kalabalık bir nüfusun tüm görünümünü vaat ediyordu. Tırmandıkça, dağ çalılıkları giderek kış belirtileri göstermeye ve kar daha da koyulaşmaya başladı. Sonunda, hâlâ yakınlarda, çok daha yüksek dağların hakim olduğu zirveye ulaştık ve tırmanışımız kadar dik bir yamaçtan inmeye başladık. Tatarların koşu hızlarını artırmak veya azaltmak için araziye danışmaları çok nadirdir. Sanki en düz ovadaymışız gibi dörtnala ilerledik. Her an atımla bir uçuruma sürükleneceğimi bekliyordum; ama endişe göstermemeye özen gösterdim ve sık sık arkadaşlarıma alaycı gülümsemelerle bir Tatar gibi seyahat etmeyi sevip sevmediğimi sordum.

Quando fummo ai piedi di queste montagne , il cammino andava ancora scendendo , ma da un pendio molto più dolce. Fummo astretti d' attraversare un ruscello al guado che nasceva dalle montagne stesse. I nostri cavalli non toccando più terra , uno ne ebbimo d'annegato trascinato dalla corrente dell' acqua.

Bu dağların eteklerine vardığımızda, yol hâlâ inişliydi, ancak çok daha hafif bir eğimle. Dağların arasından yükselen sıg bir dereden geçmek zorunda kaldık. Atlarımız artık yere basmıyordu ve içlerinden biri akıntıya kapılarak boğuldu.

Ci siamo fermati la sera a Dollan , bel villaggio situato in una vallata circondata da poche erte montagne. Quest' è irrigata da due o tre ruscelli d' un' acqua limpidissima , in uno dei quali mi sono bagnato per ricrearmi. Alcune donne che si bagnavamo anch'esse a poca distanza non si fecero scrupolo di farmi segno d'andare a raggiungerle. Io sapeva ch' essere poteva pericoloso il rispondere ai teneri loro inviti , e a dir vero , erano rispettabili matrone, fra cui nessuna avea bastevoli attrattive per tentare uno stanco viaggiatore. Dopo essermi bagnato , rientrai nella casa che occupavamo , e vi trovai i miei compagni che stavano ascoltando le cantiche d' un bardo delle montagne. Egli era ricoperto d' una pelle d'orso , i suoi capelli gli cadevano senza ordine sulle spalle , e cantava le gesta degli antichi capi con contorsioni da frenetico, ed accompagnandosi su d' un tamburro . Fatta per lui una picciol colletta ci siamo ritirati ; e per evitare le pulci ed il fumo di che era la capanna riempita , presi il partito di coricarmi a cielo sereno . Fatto avevamo in quel giorno ventun miglio. Il canale per cui avevamo traversate le montagne viene chiamato nel paese Saugirmah.

Akşam vakti, birkaç sarp dağla çevrili bir vadide yer alan güzel bir köy olan Dollan'da mola verdik. Kristal berraklığında iki üç dere tarafından sulanıyordu ve ben de bunlardan birinde serinlemek için yıkandım. Kısa bir mesafede yıkanan bazı kadınlar da tereddüt etmeden yanıma gelmemi işaret ettiler. **Nazik davetlerine cevap vermenin tehlikeli olabileceğini biliyordum ve doğruyu söylemek gerekirse, hiçbiri yorgun bir yolcuyu cezbedecek kadar çekici olmayan saygıdeğer hanımlardı. Yıkandıktan sonra kaldığımız eve döndüm ve arkadaşlarımı orada bir dağ ozanının şarkılarını dinlerken buldum. Ayı postuna bürünmüş, saçları omuzlarına gelişigüzel dökülmüştü ve kadim kabile reislerinin nağmelerini çılgınca kivrarak, davul eşliğinde söylüyordu.** Ona küçük bir bağış yaptıktan sonra geri çekildik; pirelerden ve kulübeyi dolduran dumandan kaçınmak için berrak bir gökyüzünün altında uzanmaya karar verdim. O gün yirmi bir mil yol kat etmiştik. Dağları aştığımız kanala ülkede Saugirmah adı veriliyor.

Il di o dopo aver corse 21 miglia di montagna e vallate , ma in generale sempre scendendo , siamo entrati in una fertile pianura di circa dieci a dodici miglia di larghezza , su trenta a trentacinque di lunghezza. È irrigata questada un piccol fiume guadoso che passa da Sulimaney , capitale del Kurdistan , ove noi ci siamo fermati al mezzogiorno. Ciò che si debbe veramente risguardare qual parte costituente questa città , può avere due miglia di circonferenza; ma si estenderebbe a molto di più se comprendervi si volessero i fabbricati staccati, ed i villaggi che vi confinano. Le case sono costrutte di terra e di mattoni non cotti. La maggior parte nonha che un sol piano e sono coperte di tetti pesanti e piatti. In generale sono altrettanto brutte che comode. La popolazione che non sembra ammontare al di là delle 12 a 15 mila anime non è composta che di Gurdi , ad eccezione di poche famiglie ebreë ed armene che sono quivi stabilite per fare il commercio , e che sono le sole che se ne occupino. Avendo dei dispacci da rimettere alle autorità locali da parte del loro sovrano , il bascià del Kurdistan , ch'era in allora nel campo di Daud-Effendi , noi fummo onorevolmente accolti. Siamo stati alloggiati nel serraglio , e ci venne imbandito uno splendido pranzo simile a quelli di Persia e di Turchia di cui tanti viaggiatori avendone fatta la descrizione , io mi dispenso dal farne parola. È d'uopo però fare un breve cenno su d'un piatto che mi venne particolarmente raccomandato come quello ch'è la vivanda favorita del Kurdistan. È questo un manicaretto di lepre il cui odore annunciava che la si era conservata fino a che cadesse assolutamente in putrefazione , e che era condita con del sangue , del grasso , dell'aglio e della spezieria d' ogni genere. Quantunque avvezzo ai manicaretti di tal squisitezza di gusto , non seppi però sopportarne neppure l'odore , e restituii il mio piatto con

gran piacere di tutta la compagna che non poteva immaginarsi nulla di meglio , e che si meravigliava della mia mancanza di gusto.

Ertesi gün, dağlar ve vadiler üzerinden, genellikle hep aşağı doğru yirmi bir mil yol aldıktan sonra, yaklaşık on ila on iki mil genişliğinde ve otuz ila otuz beş mil uzunluğunda verimli bir ovaya girdik. Kürdistan'ın başkenti Süleymaniye'den geçen küçük ve sığ bir nehir tarafından sulanıyordu; öğle vakti orada durduk. Bu şehrin gerçek bir parçası olarak kabul edilmesi gereken yerin çevresi iki mildir; ancak müstakil binalar ve onu çevreleyen köyler de dahil edilirse çok daha geniş bir alana yayılacaktır. Evler toprak ve kerpiçten yapılmıştır. Çoğu tek katlıdır ve ağır, düz çatılarla örtülüdür. Genel olarak, konforlu oldukları kadar çirkindirler.

Nüfusu 12.000 ila 15.000'i geçmediği anlaşılan şehir, ticaret amacıyla oraya yerleşmiş ve ticaretle uğraşan tek kişiler olan birkaç Yahudi ve Ermeni ailesi dışında, yalnızca Gurdilerden oluşmaktadır. Yerel yetkililere, o sırada Davud Efendi'nin ordugâhında bulunan Kürdistan Paşası'ndan iletilecek yazılarımız olduğu için, onurlu bir şekilde karşılandık. Haremde ağırlandık ve birçok gezginin anlattığı, benim de bahsetmekten kaçınacağım İran ve Türkiye yemeklerine benzer muhteşem bir akşam yemeği sunuldu. Ancak, Kürdistan'ın en sevilen yemeği olarak bana özellikle tavsiye edilen bir yemekten kısaca bahsetmek gerekiyor. Bu, kokusundan tamamen çürüyene kadar saklandığı anlaşılan, kan, yağ, sarımsak ve türlü baharatlarla tatlandırılmış bir tavşan yemeğiydi. Böylesine nefis lezzetlere alışkın olmama rağmen, kokuya bile dayanamadım ve yemeğimi geri verdim; daha iyisini hayal edemeyen ve damak tadımın eksikliğine şaşırان tüm topluluğun büyük sevincine ortak oldum.

Spiegato che fu il mistero quando e che i invitati riseppeero ch' io era un europeo , un inglese , non avvezzo a cose sì buone , ho creduto realmente che mi mettessero a pezzi , tanto erano essi curiosi e portati a vedere e toccare ciò che chiamavano un franco . Tutti mi dirigevano delle dimande ad un tempo ; ed ognuno veder voleva la mia sciabola , il mio oriuolo , le mie pistole di cui s'ammirava il bel lavoro , e che temeva ad ogni istante di vederne partire il colpo fra le loro mani ; ma che per buona ventura non erano montate . M' invitarono a tirare contro un pillastro situato nel cortile , e fui abbastanza fortunato per colpirlo con una palla. Furono soprattutto sorpresi della prontezza con cui poteva ricaricarle , e convennero che gli europei erano per certo il popolo più sorprendente dell' universo . Mi dissero in allora che il loro paese era stato altre volte invaso da Iskander grande guerriero d' Europa , ed impresero a farmi il regalo del racconto delle loro gesta narrandomi una folla di ridicole istorie che io non comprendeva pertanto che imperfettamente. Finirono per dirmi che non esistevano oggidì che i soli russi, i quali fossero in istato di conquistare il paese loro , e che una tale conquista era stata loro predetta; e mi chiesero se gli, Inglesi vivevano inpace con questa tribù. I Russi , i Francesi, e gli Inglesi erano le sole nazioni d'Europa , di cui conoscessero l'esistenza , ed anco gli Inglesi non erano da essi conosciuti che soltanto per essere taluni dei loro concittadini stati a Bagdad. In quanto ai francesi , era l' invasione dell'Egitto che li avea fatti loro conoscere.

Konuklara, benim bir Avrupalı, bir İngiliz olduğumu, böyle güzel şeylere alışık olmadığımı ne zaman ve nasıl öğrendiklerinin bir muamma olduğunu anlattıktan sonra, o kadar meraklıydılar ki, frank <<Frenk>> dedikleri şeyi görüp dokunmaya meyilliydiler, beni parçalayacaklarını gerçekten düşündüm. Hepsi aynı anda sorular sordu; her biri kılıcımı, saatimi, tabancalarımı görmek istedi; bunların güzel işçiliğine hayran kaldılar ve her an ellerinde bir kurşun patlayacağından korktular; ama neyse ki toplanmamışlardı. Beni avludaki bir sütuna ateş etmeye davet ettiler ve ben de ona bir gülleyle vuracak kadar

şanslıydım. Özellikle de onları yeniden doldurabilmemdeki hazırlığıma çok şaşırdılar ve Avrupalıların kesinlikle evrendeki en şaşırtıcı insanlar olduğu konusunda hemfikir oldular. Sonra bana, ülkelerinin Avrupa'nın büyük savaşı İskender tarafından defalarca işgal edildiğini söylediler ve bana, ancak tam olarak anlayamadığım bir sürü saçma hikâye anlatarak, başarılarının hikâyelerini anlatmaya giriştiler. Sonunda, ülkelerini fethetme konumunda olanların artık yalnızca Ruslar olduğunu ve böyle bir fethin kendilerine de önceden bildirildiğini söylediler; İngilizlerin bu kabileyle barış içinde yaşayıp yaşamadığını sordular. Ruslar, Fransızlar ve İngilizler, Avrupa'da varlıklarını bildikleri tek milletlerdi ve hatta İngilizleri bile sadece Bağdat'ta bulunmuş bazı vatandaşları olarak biliyorlardı. Fransızlara gelince, onları onlara tanıtan Mısır işgali olmuştu.

Egli è un fatto degno di rimarco che il timore d'un invasione dei russi sembra essersi sparso in tutta l' estensione del paese che ho trascorso. Ovunque è il soggetto generale delle conversazioni. Ovunque mi si chiedeva qual partito prenderebbero in tal caso gli Inglesi e Buonaparte. Rispondeva loro che Buonaparte era nostro prigioniero , e sotto buona guardia, ma non si voleva crederlo ; sembrava anzi desiderassero il contrario , poichè lo risguardavano come l'inimico dei Russi , che sono generalmente detestati , quantunque vengano risguardati come invincibili.

Seyahat ettiğim ülkenin tamamına Rus işgali korkusunun yayılmış olması dikkat çekici bir gerçek. Her yerde bu konu konuşuluyor. Her yerde bana İngilizlerin ve Bonapart'ın böyle bir durumda nasıl bir yol izleyecekleri soruldu. Bonapart'ın esirimiz olduğunu ve iyi bir koruma altında olduğunu söyledim, ancak inanmak istemediler; hatta tam tersini istiyor gibiydiler, çünkü onu yenilmez kabul edilmelerine rağmen genellikle nefret edilen Rusların düşmanı olarak görüyorlardı.

Il giorno venti abbiamo attraversata la vallata in tutta la sua lunghezza , ed abbiamo fatte circa trentatre miglia. Siamo passati da quattro villaggi , e siamo giunti sulle sponde d'un gran bacino di forma circolare , appiedi d' una collina , ove vengono a scaricarsi una dozzina di piccoli ruscelli d' un' acqua limpidissima che scaturiscono dalle alture e che formano uscendo , un sol fiume assai considerevole. Questo fiume sussiste da se stesso su d'un assai lungo spazio di terreno , nè è alimentato , come quasi tutti gli altri , da acque tributarie ; ciò che forma un punto di conformità rimarchevole colle sorgenti del Nilo, tali che vengono da Bruce descritte.

Yirminci gün vadinin tamamını kat ettik ve yaklaşık otuz üç mil yol kat ettik. Dört köyün yanından geçtik ve bir tepenin eteğinde, tepelerden fışkıran ve suları berrak bir düzine küçük derenin aktığı geniş, dairesel bir havzanın kıyısına geldik. Bu dereler, sularını yüzeye çıkarken tek ve oldukça büyük bir nehir oluşturuyor. Bu nehir, çok uzun bir arazide kendi başına varlığını sürdürüyor ve neredeyse diğerlerinin hiçbirisi gibi kol suları ile beslenmiyor; bu da Bruce'un anlattığı Nil'in kaynaklarıyla dikkate değer bir uyum noktası oluşturuyor.

Ci siamo fermati in un picciol villaggio chiamato Susa ove abbiamo veduto , in un bacino simile a quello di cui abbiamo fatto parola , un'immensa quantità di pesci tanto famigliari , che al menomo romore che si faceva veniano , sulla superficie dell' acque a prendere il riso ed il pane che loro si gettava (1) .

(1) Questo fatto m' avrebbe sorpreso di più se non ne avessi di già veduto uno dello stesso genere ed accompagnato da circostanze ancora più sorprendenti .

Ne' dintorni di Manan-Hody , nel Malabar , vicino ad una piccola pagode situata sulle sponde d'un fiume , si trovò un numero immenso di pesci affatto famigliari , e che non si scostano giammai da questo sito , sembrando comprendere che quivi sono in sicurezza .

Alcuni amici essendosi meco recati a questa pagode per una partita di piacere , incominciammo il nostro esperimento dal gettare nell'acqua del pane , del riso , e dell'alismo e a malgrado del romore che facevamo tirando de' colpi all'aria sull' opposta riva , questi pesci vennero sopraequa in numero si considerevole che il fiume n'era coperto . Poco tempo prima v' era uua specie di sporto in fuori fatto di bambou su cui era agevole il postarsi , e dove questi pesci venivano a prender dalla mano ciò che loro si presentava sommergendosi cadchè avevano preso un boccone , e ritornando un istante dopo per prenderne un altro . Varj di questi pesci avevano quattro a cinque piedi di lunghezza , quantunque questo fiume non sia ben grande , e fui assicurato ch' era pericoloso il bagnarvisi entro . I naturali del paese son d'avviso che questi pesci enormi siano sotto la speciale protezione della divinita che presiede alla Pagode , e sarebbe un ledere i religiosi loro pregiudizj che il cercare di prenderne , o d'ucciderne . Io non Greδο che alcun europeo abbia ancora determinato il genere particolare a cui appartengono . Si assicura generalmente che si morrebbe mangiandone atteso essere la loro carne velenosa , e sarebbe possibile che i naturali la condissero in modo che lo diventasse effettivamente pel prosuntuoso epicureo che osasse affrontare il timore che si vuole ispirarli .

[illegible]

Dacchè ponemmo piede a terra, incominciammo a scaricare inostricavalli e c' impadronimmo d' una specie di tugurio , quantunque fosse evidente essere questo a malavoglia di coloro che l'occupavano ; poichè ci dissero apertamente d' uscirne , e rifiutarono di fornirci la benchè menoma cosa. Siccome non si vedevano che de' vecchi , delle donne , e de'ragazzi , e che eravamo una trentina , i nostri tartari ebbero ricorso al loro ordinario argomento , diedero di piglio alle fruste , e distribuirono liberalmente i loro favori , ma ad un tratto si videro nella pianura de ' cavalieri ben montati , che udendo le grida dei percossi , si dirigevano su noi di gran galoppo. Avea tante volte riconosciuta l'efficacia della frusta , che proseguiva nullameno a scaricare il mio cavallo , nè riconobbi il pericolo in cui ci trovavamo che alloraquando intesi i nostri tartari mandar le loro grida di guerra e volgendomi dal lato loro , vidi tutte le sciabole snudate all' aria. All'istante i nostri avversarj ci attaccarono di fronte , mentre gli abitanti del villaggio ci lanciavano delle pietre per di dietro. I nostri inimici aveano il vantaggio del numero , ma erano meno bene armati , e non erano altrettanto avvezzi a battersi che i nostri compagni , che diedero prove d'un vero valore. Aly-Aga-Chulingi , soprattutto fu sempre nel più forte della mischia , e siamo riusciti a porre in fuga i nostri avversari . Uno della nostra gente ricevette un colpo di sciabola alla giuntura

della mano , ed un altro fu gravemente ferito alla spalla. Noi eravamo troppo male montati per inseguire i nostri inimici che fecero la loro ritirata in una strada stretta , ove malagevole sarebbe stato l'attaccarli. Il nostro capo era troppo prudente per porsi a rischio d'un rovescio ; ed accontentandosi di questo successo , ci raccomandò di star sulle guardie e di non separarci. Tutte le case erano chiuse ed abbandonate, e ci fu mestieri far senza d'alloggio , di viveri. Attendevamo la notte per partire , ma le nostre guide Curde conclusero una specie di tregua cogli abitanti , che vedendo come noi avessimo poca cosa a perdere , e fossimo disposti ad una vigorosa difesa acconsentirono di far cessare ogni ostilità , ma rifiutarono ostinatamente di fornirci alcuna provvigione.

Karaya çıkar çıkmaz atlarımızı indirip bir tür kulübeye yerleştik; ancak bunun orada yaşayanların iradesine aykırı olduğu aşikârdı; çünkü açıkça gitmemizi söylediler ve bize en ufak bir şey bile vermeyi reddettiler. Ortalıkta sadece yaşlı erkekler, kadınlar ve çocuklar olduğu ve biz de otuz kadar olduğumuz için, Tatarlarımız her zamanki bahanelerine başvurarak kırbaçlarını alıp cömertçe iyiliklerini dağıttılar; ama aniden ovada iyi atlı atlılar belirdi ve dövülenlerin çığlıklarını duyup dörtnala üzerimize doğru koştular. Kırbacın etkisini defalarca fark etmiştim, yine de atımı indirmeye devam ediyordu; Tatarlarımızın savaş çığlıklarını duyup yanlarına dönüp tüm kılıçlarını havaya kaldırdıklarını görene kadar da içinde bulunduğumuz tehlikenin farkına varmamıştım. Anında düşmanlarımız önden saldırdı, köylüler ise arkamızdan taş attılar. Düşmanlarımız sayıca üstündüler, ancak daha az silahlanmışlardı ve gerçek bir cesaret örneği gösteren yoldaşlarımız kadar savaşılmaya alışkın değillerdi. Özellikle Aly-Aga-Chulingi, çatışmanın en güçlü tarafındaydı ve düşmanlarımızı kaçırmayı başardık. Birimiz elinin eklemine bir kılıç darbesi aldı, bir diğeri ise omzundan ağır yaralandı. Düşmanlarımızı takip edemeyecek kadar yetersiz teçhizatlıydık; düşmanlar, kendilerine saldırmanın zor olacağı dar bir yoldan geri çekildiler. Liderimiz geri adım atmayı göze alamayacak kadar ihtiyatlıydı ve bu başarıdan memnun olarak, gardımızı almamızı ve ayrılmamamızı tavsiye etti. Bütün evler kapalı ve terk edilmişti; barınak ve erzak olmadan idare etmek zorunda kalacaktık. **Ayrılmak için gece çökmesini bekledik, ancak Kürt rehberlerimiz, kaybedecek çok az şeyimiz olduğunu ve güçlü bir savunmaya hazır olduğumuzu gören bölge sakinleriyle bir tür ateşkes imzaladılar.** Ancak inatla bize erzak sağlamayı reddettiler.

Siam partiti di buon' ora il giorno susseguente , non contando di troppo sulla buona fede de' nostri avversari , e desiderando evitare un nuovo attacco. Il paese era coperto di monti , e giugnemmo al mezzo giorno , in un villaggio situato sulle sponde di un fiume che taluna delle nostre guide chiamarono il Zer , e che noi attraversammo su de' graticci di vimini sostenuti sull'acqua da otri di pelle di montone riempiti d'aria. Rapidissima n'è la corrente , ed ha da circa cento e quaranta piedi di larghezza. Non la vidi giammai esattamente tracciata su alcuna carta. Segue la direzione delle montagne , volgendo più da lungi verso l'est , e taglia la strada che si erede abbia seguita Eraclio , al suo ritorno da Guazzuca. Essa forma i limiti del territorio dipendente da Sulimaney. Noi ci siamo fermati un'ora e mezzo sulle rive del fiume ; e postisi nuovamente in cammino , siamo giunti ad un picciol villaggio chiamato Kouli-Khan dopo aver fatte almeno trentasette miglia.

Ertesi gün erkenden yola çıktık, düşmanlarımızın iyi niyetine fazla güvenmedik ve yeni bir saldırıdan kaçınmak istedik. Ülke dağlarla kaplıydı ve öğle vakti, rehberlerimizden bazılarının Zer adını verdiği bir nehrin kıyısında bulunan bir köye ulaştık. Nehri, hava dolu koyun derisi torbalarla suyun üzerinde duran hasır kafesler üzerinde geçtik. Akıntı çok hızlıydı ve yaklaşık

40 metre genişliğindeydi. Hiçbir haritada doğru bir şekilde gösterildiğini görmedim. Dağların yönünü takip ederek daha doğuya yöneliyor ve Herakleios'un Guazuca'dan dönüşünde izlediği düşünülen yoldan geçiyor. Süleymaniye'ye bağlı bölgenin sınırlarını oluşturuyor. Nehir kıyısında bir buçuk saat durduk ve tekrar yola koyulup en az otuz yedi mil yol aldıktan sonra Kuli Han adında küçük bir köye ulaştık.

Parlando di questa ritirata d' Eraclio all' epoca della terza sua spedizione , e d'uopo convenire che a malgrado di quanto ne dice il capitano Kinneir , sarebbe un azzardare di troppo l'asserire che si possa ancora vederne le tracce. Egli è nullameno d' annotarsi che il numero immenso delle tombe che abbiamo veduto in questa giornata porta a credere che sia stata data altre volte in tal sito una qualche grande battaglia , giacchè ne' dintorni non si vedono , nè città , nè villaggi, nè alcune rovine che possino lasciar qualche traccia che vi fosse altre volte una qualche città considerevole ; e di più tali tombe non sono disposte nell' ordine che si distingue in quelle che si veggono dintorno ai nuovi abitati. Non sono esse riunite in un sito specialmente destinato a ricevere le ceneri de'morti , ma disperse da ogni dove , formando soventi un circolo a mezzO di cui s'erge una tomba coperta di pietre più alta che le altre , quasi per indicare il sepolcro di qualche capo , circondato da quello de' suoi soldati. Finalmente la relativa situazione che hanno fra di esse siffatte tombe indica pure che deggiono essere state erette dopo una sanguinosa battaglia ; esse formano una linea il cui centro si estende in larghezza molto più delle estremità.

Herakleios'un üçüncü seferi sırasındaki bu geri çekilişinden bahsederken, Kaptan Kinneir'in söylediklerine rağmen, izlerinin hâlâ görülebildiğini iddia etmenin çok riskli olacağını kabul etmeliyiz. Ancak, bugün gördüğümüz çok sayıda mezarın, bu alanda daha önce büyük bir savaşın gerçekleştiğine inanmamızı sağladığını belirtmek gerekir; çünkü civarda ne şehirler, ne köyler, ne de bir zamanlar önemli bir şehrin varlığına dair herhangi bir iz bırakabilecek herhangi bir kalıntı bulunmaktadır; üstelik bu mezarlar, yeni yerleşim yerlerinin etrafında görülenlerden ayırt edilebilecek bir düzende düzenlenmemiştir. Ölülerin küllerini toplamak için özel olarak belirlenmiş bir alanda toplanmamışlar, aksine her yere dağılmışlardır ve genellikle ortasında diğerlerinden daha yüksek taşlarla kaplı bir mezarın bulunduğu bir daire oluştururlar; sanki bir liderin mezarını ve askerlerinin mezarlarını andırır gibidirler. Son olarak, bu mezarların kendi aralarındaki göreceli konumları da kanlı bir savaştan sonra inşa edilmiş olmaları gerektiğini göstermektedir; merkezleri uçlarından çok daha geniş bir çizgi oluştururlar.

A Kouli-Khan , si fanno de'superbi tappeti , dei più bei colori. Fummo alloggiati in,un miserabil tugurio , ma ebbimo un pasto eccellente di riso ed albicocche confettate. Alcuni Curdi di questo villaggio , avendo vedute un pajo di pistole la cui canna aveva per lo meno dieciotto pollici di lunghezza , e che appartenevano ad uno de' nostri tartari , insisterono onde volesse venderle loro. Non avendo troppa voglia di disfarsene , ne chiese venti dollari che gli furono pagati all'istante , quantunque le pistole non valessero quaranta soldi. Il mio tartaro mi disse , sorridendo sulla loro ignoranza ch'egli avea fatta una piccola fortuna , poche settimane prima , nel campo di DaudEffendi per la ansietà nel comperare tutto ciò ch'egli avea riportato da Costantinopoli. Il modo con cui si fece questo commercio forzato può servire dare un'idea de' costumi di queste tribù che si mostrano talvolta altrettanto generose che d'ordinario sono portate pel bottino. Egli era stato trattenuto nel campo di Daud-Effendi che si trovava in allora a tre giornate da Bagdad. Dopo averlo inutilmente stimolato a varie riprese , perchè facesse vedere le sue bagaglie , essi se ne impadronirono

durante la notte di viva forza ; il mattino del dì susseguente gli fu detto di fissare il prezzo d'ogni articolo gli venne pagato sul momento. Quest' era un trattarlo d'amico , giacchè se fosse stato uno straniero sarebbe stato battuto oltre la perdita delle sue mercanzie , e fors' anco ucciso se avesse tentato di resistere.

Kuli Han'da en güzel renklerde muhteşem halılar dokunur. Sefil bir kulübede konakladık ama pirinç ve şekerli kayısıdan oluşan mükemmel bir yemek yedik. Bu köydeki bazı Kürtler, namluları en az kırk beş santim uzunluğunda olan ve bizim Tatarlardan birine ait bir çift tabanca gördüklerinde, bunları kendilerine satmam konusunda ısrar ettiler. Tabancalardan ayrılmaya pek hevesli olmayan Tatar, yirmi dolar istedi ve tabancalar kırk metelik bile etmemesine rağmen, parayı hemen ödedi. Benim Tatarım, onların cehaletine gülümseyerek, birkaç hafta önce Davud Efendi'nin ordugâhında, Konstantinopolis'ten getirdiği her şeyi aceleyle satın alarak küçük bir servet kazandığını anlattı. Bu zorunlu ticaretin yürütülme biçimi, ganimet konusunda bazen olduğu kadar cömert davranan bu kabilelerin adetleri hakkında bir fikir verebilir. O zamanlar Bağdat'tan üç günlük mesafede olan Davud Efendi'nin kampında tutulmuştu. Eşyalarını göstermesi için onu ikna etmeye yönelik birkaç başarısız girişimden sonra, geceleyin zorla ele geçirdiler; ertesi sabah, her eşyanın fiyatını söylemesi istendi ve bu fiyat kendisine anında ödendi. Bu dostça bir muameleydi, çünkü yabancı olsaydı dövülürdü, mallarının kaybindan bahsetmiyorum bile, hatta direnmeye kalkışırsa öldürülürdü.

Il dì 12 dopo aver fatte circa 16 miglia e per una strada difficile e montuosa , siamo entrati nella vallata ove è situata la città di Koisinejak. Prima di giungervi , abbiamo vedute le rovine di considerevoli edificj , e siam passati al guado un ruscello che è un ramo di Carpo , o del piccolo Zab ; un bel ponte di pietra che altre volte esisteva, eravi crollato. Questa città è situata su d'un altura , al di là di questo ruscello. È fortificata in parte , ed è più grande e meglio fabbricata di Solimaney. Può contenere per lo meno, 12 mila anime. Vi si veggono parecchie belle moschee sormontate da cupole , e varj bei giardini situati deliziosamente sulle sponde del fiume. In generale , si può risguardarla come preferibile alla massima parte della città dell' Asia , la proprietà essendovi mantenuta per mezzo d' alcune chiaviche e per mezzo de' pubblici stabilimenti d'un altro genere che non posso quasi quì disegnare col nome loro. Il bazar di Roisiniah è grande e bene provveduto. Non deggio scordarmi di dire che scendendo il passaggio che conduce a questa città mi si fece vedere una montagna chiamata Condil-Dag ; ove la tradizione dice che Iskander abbia dato una gran battaglia.

12'sinde, yaklaşık on altı mil yol kat edip zorlu ve dağlık bir yoldan geçtikten sonra, Koisinejak şehrinin bulunduğu vadiye girdik. Oraya varmadan önce, önemli yapıların kalıntılarını gördük ve Karpus veya küçük Zab Nehri'nin bir kolu olan bir dereyi geçtik; bir zamanlar var olan güzel bir taş köprü yıkılmıştı. Bu şehir, derenin ötesindeki bir tepede yer almaktadır. Kısmen surlarla çevrilidir ve Süleymaniye'den daha büyük ve daha iyi inşa edilmiştir. En az on iki bin kişiyi barındırabilir. Kubbelerle kaplı birkaç güzel cami ve nehrin kıyısında hoş bir şekilde konumlanmış birkaç güzel bahçe bulunmaktadır. Genel olarak, birkaç kanalizasyon ve burada adını veremeyeceğim türden kamu kurumları sayesinde mülklerin idaresi sağlandığı için, Asya'daki çoğu şehirden daha tercih edilebilir sayılabilir. Roisiniah çarşısı geniş ve iyi donanımlıdır. Bu şehre giden geçitten aşağı inerken bana Condil-Dag adında bir dağ gösterildiğini de belirtmeliyim; Iskender'in büyük bir savaş verdiği rivayet edilir.

Il Koisinjak termina questa alta regione di cui Solimaney può venir risguardata qual punto centrale , quantunque non sia il più elevato. Ella è la parte più montuosa del Kurdistan , e si conoscerà forse un giorno che le seguenti osservazioni sono abbastanza corrette. 1.° La direzione generale della strada da Kafri a Kitchan è verso l'est-nord-est. La strada va sempre salendo ed attraversa delle montagne e delle vallate per lo spazio di circa 58 miglia. 2.° Fra Kitchan , e Dollan , si passa la gran catena di montagne che scendono sino a Koisinjak , e che si stende , dal nord al sud , molto più all'ouest che non lo indichino lo carte. 3.° Da Dollan fino alla vallata di Suliman la strada in generale va un po' scendendo , e si dirige verso il nord sino al passaggio che conduce a Koisinjak , ove volge di nuovo verso l'ouest per congiungersi a Erbel colla strada diretta da Bagdad a Mossul. 4.° Da Sulimaney fino all'estremità del passaggio di Koisianjak , la strada va ad un dipresso salendo altrettanto ch' ella andava scendendo da Dollan.

Koisinjak, Süleymaniye'nin merkez noktası sayılabileceği, ancak en yükseği olmayan bu yüksek bölgeyi sonlandırır. Kürdistan'ın en dağlık bölgesidir ve belki de bir gün aşağıdaki gözlemlerin tamamen doğru olduğu anlaşılacaktır. 1. Kafri'den Kitchan'a giden yolun genel yönü doğu-kuzeydoğu yönündedir. Yol, yaklaşık 93 kilometre boyunca sürekli yokuş yukarı çıkar ve dağları ve vadileri geçer. 2. Kitchan ve Dollan arasında, haritaların gösterdiğinden çok daha batıya, kuzeyden güneye uzanan ve Koisinjak'a inen büyük dağ sırası geçilir. 3. Dollan'dan Süleyman vadisine kadar yol genellikle biraz alçalır ve kuzeye, Koisinjak'a giden geçide yönelir ve burada Erbel'de Bağdat'tan Musul'a giden direkt yola katılmak için tekrar batıya döner. 4. Sulimaney'den Koisianjak geçidinin sonuna kadar yol, Dollan'dan indiği yüksekliğe yakın bir yüksekliğe tırmanıyor.

Sulimaney è quindi il centro della più alta vallata del Kurdistan ; e siccome questa vallata è cinta da immense montagne coperte di neve , per lo meno la massima parte dell' anno , gode di tutti i vantaggi de' nostri climi più temperati , senza perdere quella sovrabbondante fertilità che in generale alle regioni più calde appartiene. Ell' è veramente sotto ogni rapporto , una delle più belle e delle più fertili vallate del mondo. Gli stessi Curdi , nazione errante dai tempi i più rimoti e discendenti dagli antichi Parti , conservano su queste montagne le primitive abitudini che hanno perdute nelle città e mostrano quella fierezza d'indipendenza , quello spirito indomabile , che è altrettanto curioso d'osservare che periglioso talora di scontrare. Ben differenti dai loro concittadini che abitano le pianure , questi montagnardi , masnadieri di professione , in continua attività , non s' occupano che in rintracciare occasioni di far un qualche bottino. Sono in generale d'una costituzione attiva e vigorosa. Una folta barba cuopre loro il mento , ed il basso delle guancie ; ma la lasciano di rado crescere ad una certa lunghezza. De' neri mustacchi formano soventi un contrasto con occhi cilestri , acuti come quelli del falcone, e come quelli appunto sembrando cercare avidamente una preda e non spirar che vendetta. Costantemente armati , portano nelle stesse loro case delle pistole , un pugnale ed una sciabola incurvata e ben affilata; e quando escono hanno di più una accetta , un fucile , o una picca, ed uno scudo. Un'aspetto di forza e di salute che anima l'olivastra lor carnagione caratterizza il ritratto di questi montagnardi , e qualifica il brigants robusto e determinato .

Süleymaniye, bu nedenle Kürdistan'ın en yüksek vadisinin merkezidir; ve bu vadi, en azından yılın büyük bir bölümünde karla kaplı uçsuz bucaksız dağlarla çevrili olduğundan, genellikle daha sıcak bölgelere özgü olan o bol bereketlilikten ödün vermeden, ılıman iklimlerimizin tüm avantajlarından yararlanır. **Gerçekten de her bakımdan dünyanın en güzel**

ve verimli vadilerinden biridir. En uzak zamanlardan kalma göçebe bir millet ve kadim Partların torunları olan Kürtler, şehirlerde kaybettikleri ilkel alışkanlıkları bu dağlarda korur ve bazen karşılaşması tehlikeli olduğu kadar gözlemlemesi de ilginç olan o gururlu bağımsızlığı, o boyun eğmez ruhu sergilerler. Ovalarda yaşayan vatandaşlarından çok farklı olan bu dağcılar, sürekli faaliyet halindeki profesyonel haydutlar, yalnızca ganimet elde etme fırsatlarını kollamakla meşguldürler. Genellikle aktif ve güçlü bir yapıya sahiptirler. Gür bir sakal çenelerini ve yanaklarının alt kısmını kaplar, ancak nadiren uzatırlar. Siyah bıyıkları, genellikle bir şahininki kadar keskin ve tıpkı onlar gibi hevesle av arayan ve sadece intikam soluğu alan mavi gözlerle tezat oluşturur. Sürekli silahlı olan bu dağcılar, evlerinde tabanca, hançer ve kavisli, iyi bilenmiş bir kılıç taşırlar; dışarı çıktıklarında da bir balta, tüfek veya mızrak ve bir kalkan taşırlar. Zeytin rengi tenlerini canlandıran güçlü ve sağlıklı bir görünüm, bu dağcılarının portresini karakterize eder ve haydutu güçlü ve kararlı olarak nitelendirir.

Le donne Curde possono da un altro lato venir paragonate ad un tal quadro. Nella loro giovinezza una tinta bruna ed animata , e un aspetto gioviale potrebbero farle passare per ninfe montagnarde ; ma ben tosto divengono Amazzoni seguendo i loro mariti in tutte le loro corse e i loro vezzi svaniscono prontamente colle fatiche d'una vita errante. Le loro attrattive brillano in tutta la loro freschezza dai 15 sino ai 20 anni , e dai 25 volgono di già al loro declino . Costantemente a cavallo sfidano i loro mariti per l'ardire e la velocità delle loro corse e pochi cavalli disputar la potrebbero a quelli del Curdistan per la celerità con cui salgono e scendono le più scoscese colline. I Curdi sono appassionati per la caccia dell' Antilopo , ed inseguono quest'animale collo stesso ardore senza fare la menoma attenzione alle ineguaglianze del terreno , essendo i loro cavalli , più grandi che nol sono d'ordinario quelli de' paesi di montagna, altrettanto sicuri ed infaticabili che son belli e pieni di fuoco. Non posso parlare con certezza delle geografiche divisioni del Curdistan. L'interno di questo paese è poco conosciuto , e nessun viaggiatore europeo avea fors' anco attraversate queste montagne nella direzione che abbiamo seguita. Sembra nulla meno che questa contrada fosse altra volta più frequentata , se giudicarlo si debba dal numero delle monete greche e romane d'oro , e d'argento che vi si trovano, e che servono di sovente d' ornamento alle donne ed ai fanciulli. Appartiene oggidì in parte alla Turchia ed in parte alla Persia , ed è divisa in piccoli governi sommessi a de' bascia d'una coda , che non riconoscono in apparenza l'autorità de' rispettivi loro sovrani , e che sono incessantemente in guerra fra di essi , giudicando le loro differenze colla sciabola alla mano facendone un retaggio delle querelle delle loro tribù , e trasmettendo alla loro posterità il loro spirito di vendetta. La rapina ed il bottino essendo all' ordine del giorno questo stato d'anarchia serve di scusa a tutti i delitti , e siccome i Curdi sono briganti di professione e d'un carattere vendicativo , traditori e sanguinari , il vizio del loro governo non ha che una influenza maggiore sulla loro vita abituale.

Öte yandan Kürt kadınları böyle bir tabloya benzetilebilir. Gençliklerinde canlı, esmer bir ten ve neşeli bir görünüm onları dağ perisi sanabilir; ancak kısa sürede Amazon olurlar, tüm uğraşlarında kocalarını takip ederler ve çekicilikleri gezgin bir hayatın zorluklarıyla hızla solar. Çekicilikleri on beş ila yirmi yaşları arasında tüm tazeliğiyle parlar ve yirmi beş yaşına geldiklerinde çoktan düşüşe geçmiş olurlar. Sürekli at sırtında, yarışlarının cesareti ve hızıyla kocalarına meydan okurlar ve çok az at, en dik tepelere çıkıp inme hızlarında Kürdistan atlarıyla rekabet edebilir. Kürtler antilop avına tutkuyla düşkündürler ve bu hayvanı aynı şevkle, zeminin engebesine hiç dikkat etmeden kovalarlar; dağlık bölgelerde genellikle bulunanlardan daha büyük olan atları, güzellikleri ve ateş saçtıkları kadar emin ve yorulmak

bilmezdir. Kürdistan'ın coğrafi sınırları hakkında kesin bir şey söyleyemem. Bu ülkenin iç kısımları pek bilinmemektedir ve muhtemelen hiçbir Avrupalı gezgin, takip ettiğimiz yönde bu dağları aşmamıştır. Ancak, burada bulunan ve genellikle kadınlar ve çocuklar için süs eşyası olarak kullanılan Yunan ve Roma altın ve gümüş sikkelerinin sayısından yola çıkarsak, bu bölgenin bir zamanlar tekrar ziyaret edildiği anlaşılıyor. Şimdi kısmen Türkiye'ye, kısmen İran'a ait olan bölge, görünüşte kendi hükümdarlarının otoritesini tanımayan, sürekli birbirleriyle savaşan, aralarındaki anlaşmazlıkları kılıç ellerinde yargılayan, kabilelerinin kavgalarının bir mirası haline getiren ve intikam ruhunu gelecek nesillere aktaran birkaç tek fikirli takipçiye tabi küçük yönetimlere bölünmüştür. **Soygun ve ganimet günlük hayatın bir parçası olduğundan, bu anarşi durumu tüm suçlar için bir bahane işlevi görür ve Kürtler profesyonel eşkıyalar ve kindar, hain ve kana susamış bir yapıya sahip olduklarından, yönetimlerinin kötülüğü günlük yaşamları üzerinde daha büyük bir etkiye sahiptir.**

Quantunque le montagne propriamente dette finiscano al passaggio che conduce a Koisinjak, noi viaggiammo ancora tutta la giornata del 13 , e fino al mezzogiorno di quella del 14 su dirupate colline tagliate da profondi torrenti e da una strada difficile e pericolosa. De' ladroni si presentarono più volte per arrestare il nostro avanguardia , e quegli fra i nostri che si eran sbandati ; ma noi eravamo in forze per imporgliene, nè avevamo di troppe bagaglie onde eccitare la lor cupidigia. Giugnemmo quindi senza accidenti a Derbel ch'è l'antica Arbele ; e dopo attraversati i bazar e delle strade molto immonde fummo condotti nella più bella casa della città. Agevole fu quivi il vedere , che quantunque vi fossimo stati accolti ospitalmente non vi si avesse posto tutto il cerimoniale che si attendeva il nostro compagno giorgiano , schiavo di confidenza del bascià di Bagdad. Rappresentò egli un personaggio d'importanza , sostenne la sua dignità con un profondo silenzio enzio , mostrò un' alta riserva , e si rifiutò all' amichevole abbraccio del governatore ch' era accorso ansante per fargli la sua corte. Una tal visita era tarda in punto d' etichetta ; il giorgiano si trovava offeso che il governatore non fosse venuto a riceverlo fuori della città, e non gli avesse fatto rendere gli onori del saluto al suo arrivo , onori che avrei creduto molto al dissopra del suo rango. Il governatore non avea servito che debolmente la causa di Daud-Effendi ; e non avendo che troppe ragioni per temere le conseguenze di questo fallo in politica si diè ogni premura di tranquillare l'animo di questo personaggio importante , allettando in tal guisa la sua vanità.

Dağlar, Koisinjak'a giden geçitte sona ermesine rağmen, 13'ünde tüm gün ve 14'ünde öğlene kadar, derin sellerle kesilmiş engebeli tepeler ve zorlu ve tehlikeli bir yol boyunca yolculuğumuza devam ettik. Öncü birliklerimizi ve yoldan çıkan askerlerimizi durdurmak için defalarca haydutlar belirdi; ancak onları durduracak kadar güçlüydük ve açgözlülüklerini kışkırtacak kadar yükümüz de yoktu. Ardından, eski adıyla Arbele olan Derbel'e sorunsuz bir şekilde ulaştık; çarşılardan ve pis sokaklardan geçtikten sonra şehrin en güzel evine götürüldük. Burada, misafirperverlikle karşılanmamıza rağmen, Bağdat Paşası'nın sadık hizmetkarı Gürcü yoldaşımızın beklediği tüm törenlerin yerine getirilmediğini görmek kolaydı. Önemli bir şahsiyeti temsil ediyor, derin ve içten bir sessizlikle vakarını koruyor, büyük bir çekingenlik sergiliyor ve nefes nefese kendisine hizmet etmek için koşan valinin dostça kucaklamasını reddediyordu. Böyle bir ziyaret, görgü kurallarına göre geç kalmıştı; Gürcü, valinin kendisini şehir dışında karşılamaya gelmemesinden ve gelişinde ona gereken karşılamayı yapmamasından rahatsız olmuştu; bu saygıların, onun rütbesinin çok üstünde olduğunu düşünürdüm. Vali, Davud Efendi davasına ancak zayıf bir şekilde hizmet etmişti;

ve bu siyasi hatanın sonuçlarından korkmak için çok fazla nedeni olduğundan, bu önemli şahsiyetin kibrini okşayarak onun zihnini yatıştırmak için elinden geleni yaptı.

Fece riunire tutte le truppe della guarnigione ed i principali abitanti sulla piazza ove era situata la casa che occupavamo ; e dopo varie scariche di moschetto , si fè la lettura del firmano del gran Signore , e Daud-Effendi venne proclamato bascià di Bagdad. Tutti si presero allora per la mano , ed eseguirono come in segno di comune contentezza una specie di danza lenta , accompagnata dal canto nasale e monotono del maestro di cerimonie che vi presiedeva.

Garnizonun bütün birliklerini ve ileri gelen ahaliyi, oturduğumuz evin bulunduğu meydanda topladı; birkaç tüfek atışından sonra, büyük efendinin fermanı okundu ve Davud Efendi, Bağdat paşası ilan edildi. Sonra hepsi el ele tutuşup, sanki ortak bir memnuniyet göstergesiymiş gibi, tören yöneticisinin genizden gelen ve monoton şarkıları eşliğinde bir tür yavaş dans sergilediler.

Era agevole lo scorgere che tali segni d'allegrezza non partivan dal cuore. Non si celebrava che un cambiamento d' oppressore , ed un tal cambiamento in Oriente non ha giammai luogo che a spese degli amministrati , le persone in carica non essendo che sanguisughe le quali non abbandonano la loro preda che allorquando soltanto ne son ben satolle. Ad intervalli, la plebe aggiungeva a tali cerimonie le sue acclamazioni , ed allor chè non eran esse vive abbastanza v' era chi sotto pretesto di mantenervi l'ordine batteva le spalle degli spettatori a diritta ed a sinistra , fino a che gridassero più forte. La fine della danza fu seguita da una scarica generale , ma irregolarissima di tutti i fucili e pistole della guarnigione ; e siccome è probabile che la maggior parte fosse carica a palla fu una gran buona avventura che nulla accadesse di sinistro.

Bu sevinç işaretlerinin yürekten gelmediği kolayca anlaşıyordu. Kutlanan yalnızca bir zalim değişikliydi ve Doğu'da böyle bir değişim, yönetilenlerin pahasına gerçekleşmez; yöneticiler, avlarını ancak iyi beslendiklerinde terk eden sülüklerden başka bir şey değildir. Halk, zaman zaman bu törenlere alkışlarını da ekler ve yeterince coşkulu olmadıklarında, bazıları düzeni sağlama bahanesiyle seyircilerin sırtlarına sağlı sollu vurarak daha da yüksek sesle bağırımlarını sağlardı. Dansın sonunu, garnizondaki tüm tüfek ve tabancalardan genel ama çok düzensiz bir ateşlenme izledi; büyük olasılıkla çoğunluk mermiyle dolu olduğundan, herhangi bir olumsuzluk yaşanmaması büyük bir şanstı.

Compiuto un tal cerimoniale , ebbi la mala ventura d'essere annotato qual europeo , fui tosto aggredito da tutti gli ammalati e gli stroppi della città che pretendevano che li guarissi , che furono altrettanto sorpresi che malcontenti , allorchè dichiarai loro mostrando la mia sciabola e le mie pistole che il mio mestiere si era quello di uccidere e non di guarire. Uno fra essi soprattutto persona di distinzione fu tanto importuno , che mi vidi ridotto a rappresentare la parte del medico suo malgrado. Mi liberò da tutti gli altri pazienti , e mi disse ch'io aveva ragione di cercare una scusa per sbarazzarmi da simil canaglia , ma che per esso , egli era un uomo di importanza d'un rango eguale a quello del governatore , e ch'era d' uopo che io esponessi la mia opinione sulla sua malattia , di cui mi fece dippoi la descrizione. Aggiunse che io doveva crederlo abbastanza istruito per conoscere che tutti gli Europei e gli Inglesi principalmente eran dotti in medicina, e mi stroppiò il nome d'alcuni de' nostri ufficiali , che mi citò per abili discepoli d' Esculapio , tandomi in particolare l'aria grave , e la lunghezza

della barba d'uno fra essi. Non rimaneva alcun' altra risorsa , e vedendo che io sarei degradato della mia dignità d'inglese , se non avessi voluta rappresentare la parte il dottore lo determinai a fare il viaggio di Bagdad onde farsi fare un'operazione che co. nosceva esigere la sua malattia ; e per sbarazzarmi dalle sue importunità gli diedi una dose di alcuni medicinali che io aveva meco recati. Mi chiese in allora un rimedio contro uua debolezza che provava in certi organi , e che nulla al mondo era capace di vincere ; e quando gli dichiarai di non conoscerne alcuno , mi disse che proverebbe i miei rimedj ma che non prestava alcuna fede alla mia scienza.

Bu töreni tamamladıktan sonra talihsiz bir şekilde Avrupalı olarak kayıt altına alındım. Şehrin tüm hasta ve sakatları, kendilerini iyileştirmemi talep ederek hemen bana saldırdılar. Kılıcımı ve tabancalarımı göstererek mesleğimin iyileştirmek değil, öldürmek olduğunu söylediğimde, hem şaşırdılar hem de memnun olmadılar. İçlerinden biri, özellikle de seçkin bir adam, o kadar ısrarcıydı ki, kendimi istemeden doktor rolü yapmak zorunda buldum. Beni diğer tüm hastalardan kurtardı ve bu kalabalıktan kurtulmak için bir bahane aramamda haklı olduğumu, ancak onun valiyle aynı rütbede önemli bir adam olduğunu ve hastalığı hakkında fikrimi belirtmem gerektiğini söyledi; daha sonra hastalığının bir tanımını yaptım. Bana, tüm Avrupalıların, özellikle de İngilizlerin tıp bilgisine sahip olduğunu bilecek kadar bilgili olduğuna inanmam gerektiğini ekledi ve Asklepios'un yetenekli öğrencileri olarak gösterdiği bazı subaylarımızın isimlerini sildi; özellikle de birinin ciddi duruşuna ve uzun sakalına dikkat çekti. Başka çarem kalmamıştı ve doktor rolünü oynamak istemezsem bir İngiliz olarak onurumun zedeleneceğini görünce, hastalığının gerektirdiğini bildiği bir ameliyat için Bağdat'a gitmeye ikna ettim; ısrarlarından kurtulmak için de yanımda getirdiğim bazı ilaçlardan bir doz verdim. Sonra, bazı organlarında hissettiği ve dünyada hiçbir şeyin üstesinden gelemediği bir zayıflık için benden bir çare istedi; hiçbir çare bilmediğimi söylediğimde ise, çarelerimi deneyeceğini, ancak bilimime inanmadığını söyledi.

Nella sera fummo invitati ad una cena sontuosa consistente per lo meno in una quarantina di differenti vivande. I figli del governatore ven. nero presentati agli ospiti suoi , e furono intro. dotte delle persone il cui mestiere è di contare storie e far della musica per ricrearci. Non intendendo che con qualche difficoltà il senso generale di ciò che mi si indirizzava in particolare , agevole sarà il supporre che io non ritrovava il menomo piacere nel dar retta a delle storie di cui sconosciuto m' era il soggetto , e che concepir non poteva. In quanto alla musica ell' era tanto selvaggia e tanto discordante , che non poteva piacere che a delle orecchie turche ; rassomigliava a quella specie di vivo e grossolano recitativo dei trubadori erranti del sud della Francia, e che intesi in un villaggio della Linguadocca , ma gli era infinitamente inferiore. I miei compagni sembravano non pertanto incantati , ed io aggiungeva con piacere i miei ai loro plausi , qual tributo di riconoscenza per la buona accoglienza che ne riceveva. I turchi , al pari degli altri asiatici non sono minimamente sensibili alle delizie dell' armonia , e mi sovvengo d'avere inteso che in una pubblica festa alla corte del Nizan , la militare nostra musica a vando suonata una delle più belle sinfonie, se gli chiese di ripetere l'aria che l' avca preceduta , e che altra cosa non era che l'accordo de' loro istromenti.

Akşam, en az kırk farklı yemekten oluşan görkemli bir akşam yemeğine davet edildik. Valinin oğulları konuklarıyla tanıştırıldı ve meslekleri hikâye anlatmak ve eğlenmemiz için müzik yapmak olan bazı kişiler de tanıştırıldı. Bana özel olarak hitap edilenlerin genel anlamını ancak biraz zorlukla anlayabildiğim için, konusunu bilmediğim ve kavrayamadığım hikâyeleri

dinlemekten en ufak bir zevk almadığımı varsaymak kolaydır. Müziğe gelince, o kadar çılgın ve uyumsuzdu ki, ancak Türk kulaklarına hoş gelebilirdi; Languedoc'daki bir köyde duyduğum, Fransa'nın güneyindeki gezgin dolandırıcıların o canlı ve kaba anlatımına benziyordu, ama ondan kat kat aşağıdaydı. Yine de arkadaşlarım büyülenmiş gibiydi ve aldığım nazik karşılama için minnettarlığımın bir göstergesi olarak kendi alkışlarımı da onların alkışlarına ekledim. Türkler, diğer Asyalılar gibi, armoninin zevklerine karşı hiç de duyarlı değildir ve Nizan sarayındaki bir halk festivalinde, askeri müziğimizin en güzel senfonilerden birini çaldıktan sonra, ondan önceki melodiye tekrar etmesinin istendiğini ve bunun, kendi çalgılarının armonisinden başka bir şey olmadığını duyduğumu hatırlıyorum.

Allorchè la comitiva si sciolse mi disposi a corricarmi sul tappeto e sui cuscini della sala ove avevamo pranzato , quando il birbone del mio tartaro mi fece sentire che io doveva ritirarmi in una camera al di sotto. Credetti dapprima che quella in cui eravamo fosse destinata a qualche altro uso , e stava sul punto d'escirne ; ma avendo appreso che si cercava di farmi sloggiare per lasciare il più bel appartamento al nostro compagno giorgiano , sentii l' inconveniente di sommettermi ad un insulto , ed a malgrado dei reclami che insorsero contro di me , scelsi il posto che mi parve il più comodo, e mi coricai tranquillamente. Taluni biasimeranno forse la mia condotta , e mi accuseranno di villania ; ma l'esperienza che io aveva degli asiatici m'insegna che ce dendo in quest' occasione , scapiterei del rango che occupava sullo spirito loro. In queste contrade ove sconosciuto è l'impero delle leggi , se date a divedere troppa condiscendenza ed umiltà se lo attribuisce a timore , o al sentimento della vostra inferiorità. Siccome io aveva avuto l'onore di starmene seduto alla presenza del bascià , allorchè quest' insolente schiavo non era neppure ammesso , io era sicuro che l'immaginazione de' miei compagni m'assegnava un rango da cui era per me importante non discendere.

Grup dağıldığında, yemek yediğimiz odanın halısına ve minderlerine uzanmak üzereydim ki, Tatar herifim beni alt kattaki bir odaya çekilmem gerektiğini hissettirdi. İlk başta, bulunduğumuz odanın başka bir amaçla kullanıldığını düşündüm ve oradan ayrılmak üzereydim; ancak beni daha iyi daireyi Gürcü arkadaşımıza bırakmak için evden çıkarmaya çalıştıklarını öğrenince, bir hakarete boyun eğmenin uygunsuz olduğunu hissettim ve hakkımda çıkan şikayetlere rağmen, bana en rahat görünen yeri seçip sakince uzandım. Bazıları belki de davranışımı kınayacak ve beni kabalıkla suçlayacaktır; ancak Asyalılarla yaşadığım deneyim bana, bu sefer pes edersem, onların gözündeki yerimi kaybedeceğimi öğretti. Hukukun üstünlüğünün bilinmediği bu bölgelerde, çok fazla küçümseme ve tevazu gösterirseniz, bu korkuya veya aşağılık duygusuna bağlanır. Paşanın huzurunda oturma şerefine eriştiğim halde, o küstah köle içeri bile alınmadığı için, arkadaşlarımın hayal gücünün bana, aşağı inmemem gereken bir rütbe verdiğinden emindim.

Erbel , l'antico Arbele, è celebre per la battaglia che porta un tal nome quantunque data ad una grandissima distanza da questa città e pel rifugio che vi cercò Dario dopo la sua disfatta. Ell'è una città brutta ed immonda il cui centro è occupato da una fortezza cadente in rovine. È situata sull' estremità di una di quelle artificiali elevazioni che fanno corona alla pianura, e che sembrano all'occhio un enorme ammasso di rovine e di materiali accumulati. La popolazione è composta di cristiani , d'arabi , di turchi , di curdi , di ebrei, e di zezidi o adoratori del diavolo. Vi si fabbricano delle grosse coperte che sono eccellenti per tenere lontana l'umidità .

Erbel, eski adıyla Arbele, şehirden çok uzakta gerçekleşmiş olmasına rağmen aynı adı taşıyan savaş ve Darius'un yenilgisinden sonra sığındığı yerle ünlüdür. Çirkin ve pis bir şehirdir; merkezinde yıkık dökük bir kale bulunur. Ovayı taçlandıran ve göze devasa bir harabe ve birikmiş malzeme yığını gibi görünen yapay yükseltilerden birinin kenarında yer almaktadır. Nüfusu Hristiyanlar, Araplar, Türkler, Kürtler, Yahudiler ve Yezidiler veya şeytan tapanlardan oluşmaktadır. Nemi dışarıda tutmak için mükemmel olan kalın battaniyeler burada üretilir.

La mattina del di 15 noi siamo partiti da Erbel ; il governatore ci accompagnò egli stesso per tre miglia cons una guardia d'onore , e s'accommiato dal nostro giorgiano con millé dimostrazioni di rispetto , senza degnarsi neppure di dire addio al rimanente della nostra compagnia. Dopo avere camminato durante cinque ore in una pianura tagliata da piccole colline , trovammo il gran Zab che una piccola tribù di zezidi ci fece attraversare su dei graticci sostenuti da otri ripieni d'aria ; eran quasi nudi e povero e miserabile avevano l'aspetto. Abitavano le sponde di questo fiume per farlo passare ai viaggiatori , e mostrarono molta destrezza nel farlo attraversare al nuoto ai nostri cavalli ; fino i più piccioli ragazzi ne conducevano due o tre colla massima facilità, e non ne abbiamo perduto che uno solo che volle ritornare in addietro dopo esser quasi giunto all' opposta riva. Allorchè fummo tutti sull' altra sponda , all'istante di rimontare a cavallo , un meschino che avea tenuto il mio , mi chiese una qualche ricompensa ; pochi parà sarebbero stati sufficienti ; ma non avendone punto , gli diedi un grach ; mel rese con un'aria di sprezzo , dicendomi che gli si competevo di più ; e il riposi tranquillamente in saccoccia. Egli che non si attendeva d'esser preso in parola in siffatta guisa , prendendo la brida del mio cavallo cercò a farmi scendere , chiamandomi infedele , e cane di cristiano. Lo rovesciai con un colpo del manico dellamia frusta; e i miei compagni ridendo moltissimo di quest'impresa gli dissero che non mi conosceva, e che io non era un cristiano , ma un inglese distinzione che mi parve ben curiosa.

15'inin sabahı Erbel'den ayrıldık; valimiz, şeref kıtasıyla üç mil boyunca bize eşlik etti ve Gürcü atlarımızı binlerce saygı gösterisiyle uğurladı, hatta grubumuzun geri kalanına veda etmeye bile tenezzül etmedi. Küçük tepelerle kesişen bir ovada beş saat yürüdüktan sonra, küçük bir Yezidi kabilesinin bizi hava dolu torbalarla desteklenen engellerle geçirttiği büyük Zab'ı bulduk; neredeyse çıplaktılar ve yoksul ve perişan görünüyorlardı. Yolcuları karşıya geçirmek için bu nehrin kıyılarında yaşıyorlardı ve atlarımız için nehri yüzdürmekte büyük bir ustalık gösteriyorlardı; en küçük çocuklar bile iki üçünü büyük bir rahatlıkla yönlendiriyorlardı ve sadece karşı kıyıya neredeyse ulaştıktan sonra geri dönmek isteyen birini kaybettik. Hepimiz diğer kıyıda olduğumuzda, atlarımıza yeniden bineceğimiz sırada, benimkini tutan bir zavallı benden ödül istedi; birkaç para yeterli olurdu; ama param olmadığı için ona bir grach verdim; Bana daha fazlasını hak ettiğini söyleyerek küçümseyen bir tavırla karşılık verdi; ben de sessizce cebime koydum. **Sözüne bu şekilde inanılacağını beklemeyen adam, atının dizginini yakaladı ve beni inmeye zorladı; bana kâfir ve Hristiyan köpeği dedi.** Kırbacımın sapıyla onu yere serdim; arkadaşlarım da bu hareketime çok gülerек, beni tanımadığını, Hristiyan değil, bana çok tuhaf gelen bir İngiliz kökenli olduğumu söylediler.

Il Zab ha trecento piedi di larghezza , e in questa stagione dell'anno e rapido e profondo. Attraversammo una pianura simile all' antecedente ; e dopo avere fatte in questa giornata da circa 42 miglia giugnemmo a. Carachuch , grande villaggio molto immondo ed abitato in parte dai Yezidi. Molte case sono ricoperte d'una cupola nella loro parte centrale , ciò che dà

a questo sito una rimarchevole apparenza. Gli abitanti , si dimostrarono civili e ben disposti ; son ben fatti e le loro donne sono estremamente vezzose. Quantunque non dubiti che il capitano Macdonald Keiner non sia in generale stato abbastanza esatto , deggio confessare che non so concepire perchè egli risguardi questo villaggio per l'antico Memmium , Carachuch non essendo tutto al più che a quarantadue miglia da Arbele , mentre Memmium , secondo lui stesso , esser deve a quattro giornate , ciò che non si può valutare a meno d'ottanta miglia.

Zab Nehri üç yüz fit genişliğindedir ve yılın bu mevsiminde hızlı ve derindir. Öncekine benzer bir ovayı geçtik; ve o gün yaklaşık kırk iki mil yol aldıktan sonra, oldukça kirli ve kısmen Yezidilerin yaşadığı büyük bir köy olan Carachuch'a ulaştık. Evlerin çoğu, orta kısımlarında bir kubbeye örtülüdür ve bu da yere dikkat çekici bir görünüm kazandırır. Sakinleri medeni ve iyi niyetli görünüyor; yapılar ve kadınları son derece çekici. Kaptan Macdonald Keiner'in genel olarak yeterince doğru olduğundan şüphem olmasa da, neden bu köyü antik Memmium olarak düşündüğünü anlayamadığımı itiraf etmeliyim; Carachuch, Arbele'den en fazla kırk iki mil uzaklıktayken, Memmium'un, kendisine göre, seksen milden az olmadığı tahmin edilen dört günlük bir yolculuk olması gerekir.

A Carachuch , il mio tartaro levò affatto la maschera di cui s'era coperto per farsi riguardare d' alcuni de' miei amici , per un modello di sobrietà. Il furbo ritiratosi in una camera particolare cou quattro de' nostri principali compagni progettava d' ubbriacarsi colla stessa gravità che posta avrebbe nelle sue preghiere. Per mala ventura , o a meglio dire per buona , mancò loro il vino prima che avessero potuto porre ad esecuzione il loro progetto ; e siccome non se ne trovava più in città furono costretti d'andare a coricarsi prima di esser giunti a quel punto felice di ubbriacchezza a cui aspiravano.

Karachuk'ta, Tatarım, ayıklığın bir örneği olarak bazı arkadaşlarıma göstermek üzere, kendisine taktığı maskeyi tamamen çıkardı. Dört önemli arkadaşımızla birlikte özel bir odaya çekilen kurnaz adam, dualarını ciddiye alacağı kadar sarhoş olmayı planladı. Ne yazık ki, daha doğrusu neyse ki, planlarını gerçekleştirmeden şarapları bitti; şehirde şarap da bulunmadığı için, özlemle bekledikleri o mutlu sarhoşluk noktasına ulaşmadan yatağa girmek zorunda kaldılar.

Il dì 16 montati su freschi ed eccellenti cavalli , e i vapori del vino che i nostri cinque compagui bevuto avevano il dì prima non essendo fors' anco affatto svaniti , ci fecero viaggiare con una rapidità cui le nostre precedenti corse non si erano ancora avvicinate ; correivano come disperati dando incessanti colpi di frusta ai loro cavalli , e a quelli degli altri , per andare più presto , e giugnemmo a Mossul sempre di gran galoppo , quasi in un'ora e mezzo , quantunque la distanza secondo le carte sia di 15 miglia.

16'sında, dinç ve mükemmel atlara binmiş, beş arkadaşımızın bir gün önce içtiği şarabın dumanı henüz tamamen dağılmamışken, daha önceki yolculuklarımızın henüz ulaşmadığı bir hızla yol aldık; çaresiz adamlar gibi koşuyor, atlarına ve diğerlerinin atlarına daha hızlı gitmeleri için durmadan kırbaç darbeleri indiriyorlardı ve biz de haritalara göre mesafe 15 mil olmasına rağmen, yaklaşık bir buçuk saatte büyük bir dörtnala Musul'a tekrar ulaştık.

CAPITOLO XII.

Resti dell'antica Ninive.- Sepolcro di Jonas.- Descrizione di Mossul.- Viaggio nel piccolo deserto Nisibin. - Arrivo a Merdin. Descrizione di questa città.- Dettagli sui Yezidi , o adoratori del diavolo.

BÖLÜM XII.

Antik Ninova kalıntıları.- Yunus'un mezarı.- Musul'un tasviri.- Küçük Nisibin çölüne yolculuk.- Merdin'e varış.- Bu şehrin tasviri.- Şeytan tapan Yezidiler hakkında ayrıntılar.

GENERALMENTE si crede che Mossul sia situata rimpetto al sito ove altre volte s'ergeva la celebre Ninive. Questa città , è sulla riva occidentale del Tigre , circa 400 miglia distante da Bagdad; vi si giugne passando su d'un ponte di pietra di 15 arcate ; ma le cinque del centro essendo crollate si passa il fiume su d'una chiatta. Non prenderò su di me l'asserire che l'elevazioni di terra e di materiali evidenti che si scorgono sulla riva orientale abbiano fatta parte della grande città che si suppone avervi esistito. Sarebbe mestieri di conoscenze più estese per sostenere siffatta opinione e per appoggiarla su delle prove ; ma egli è certo che a poca distanza dalla città si veggono varie elevazioni rimarchevoli che sembrano artificiali e che son quasi rassomiglianti ai sepolcri di Babilonia. La prima è ad una distanza di circa un miglio da Mossul , sulla riva orientale del Tigre ed ha quasi un miglio di circonferenza. La seconda , molto più elevata , ma meno estesa , è cinta da un fabbricato sormontato da una cupola , che si pretende esser la tomba del profeta Jonas , ed ove gli ebrei vanno in pellegrinaggio , ed è circondata da un villaggio che porta il nome d' un'antica città di cui si suppone esserne il resto. La mia guida assicurò che si trovano nella pianura per più miglia di simili elevazioni , e mi fece vedere poche capanne che si scorgevano su d'un terreno elevato risalendo il fiume , ch'erano quasi nella direzione di queste alture , e che egli attribuiva in parte a Nadir-Chab. I dotti sono a quanto credo , imbarazzati nel determinare esattamente il sito che questa città altre volte occupava. Le loro opinioni essendo divise fra l'altura situata rimpetto a Mossul , e dove si trova il fabbricato che si chiama comunemente la tomba del profeta Jonas , ed i dintorni del picciolo villaggio di cui mi si fece vedere qualche capanna. Ma se si pone attenzione che le città fabbricate sulle sponde del fiume seguono d'ordinario il corso della direzione delle loro strade , e che Ninive venne sempre rappresentata per una città considerevole , non sembrerà in alcun modo improbabile che queste due opinioni sieno fondate , e che questa grande città abbia coperto dieciotto miglia di terreno lungo il fiume. Egli è risalendolo , partendo da Mossul , che si trovavano principalmente questi pezzi di terra che si possono supporre essere i resti de'palaggi , delle mura , e dei principali fabbricati di Ninive ; e dietro un tale ragionamento , dir si potrebbe forse anco che Mossul ne formasse in origine i limiti dal lato del sud.

Musul'un, bir zamanlar ünlü Ninova'nın bulunduğu yerin karşısında yer aldığına genel olarak inanılır. Bu şehir, Dicle'nin batı kıyısında, Bağdat'a yaklaşık 400 mil uzaklıktadır; on beş kemerli bir taş köprüyle ulaşılır; ancak merkezdeki beş köprü çöktüğü için nehir bir mavnayla geçilir. Doğu kıyısında görülen toprak ve belirgin malzeme yükseltilerinin, orada var olduğu varsayılan büyük şehrin bir parçası olduğunu iddia etmeyeceğim. Böyle bir görüşü desteklemek ve kanıtlarla desteklemek daha kapsamlı bir bilgi gerektirir; ancak şehirden kısa bir mesafede, yapay görünen ve neredeyse Babil mezarlarına benzeyen birkaç dikkat çekici yükselti görüldüğü kesindir. **İlki, Musul'dan yaklaşık bir mil uzaklıkta, Dicle'nin doğu kıyısında ve çevresi yaklaşık bir mildir. İkincisi, çok daha yüksek ama daha az geniş olan, Hz. Yunus'un mezarı olduğu iddia edilen ve Yahudilerin hacca gittiği kubbeli bir yapıyla çevrilidir.** Ayrıca, kalıntıları olduğu düşünülen antik bir şehrin adını taşıyan bir köyle çevrilidir.

Rehberim, ovada birkaç mil boyunca benzer yükseltilerin bulunduğu bana güvence verdi ve nehre tırmanırken yüksek bir arazide görülebilen, neredeyse bu yüksekliklerin yönünde olan ve kısmen Nadir-Chab'a atfettiği birkaç kulübe gösterdi. Bilim insanlarının, bu şehrin eskiden tam olarak nerede bulunduğunu belirlemekten utandıklarını düşünüyorum. Görüşleri, Musul'un karşısında bulunan ve Hz. Yunus'un mezarı olarak bilinen yapının bulunduğu yükseklik ile bana birkaç kulübesi gösterilen küçük köyün çevresi arasında bölünmüştür. Ancak, nehrin kıyısına inşa edilen şehirlerin genellikle sokaklarının yönünü izlediği ve Ninova'nın her zaman hatırı sayılır bir şehir olarak tasvir edildiği göz önüne alındığında, bu iki görüşün de yerinde olduğu ve bu büyük şehrin nehir boyunca on sekiz mil (yaklaşık 18 mil) bir alanı kapladığı hiçbir şekilde olasılık dışı görünmeyecektir. Ninova'nın saraylarının, surlarının ve başlıca yapılarının kalıntıları olduğu düşünülebilecek bu toprak parçaları, esas olarak Musul'dan başlayarak yukarı doğru çıkıldığında bulunmuştur; ve böyle bir mantıkla, Musul'un başlangıçta güney tarafında sınırlarını oluşturduğu da söylenebilir.

Questa città nell'attuale suo stato , è ancora assai considerevole , quantunque forse sul suo declino; ell'è cinta d'altissimemura di pietra. Prima dell'assedio di cui avrò occasione di far parola, essa conteneva , a quanto dicesi , ventimila case, il terzo delle quali venne distrutto , e nonhavvi che la metà del rimanente che oggidì sia abitato. Calcolando la popolazione in ragione di sei a sette persone per ogni casa abitata si può dunque supporre che vi si trovino ancora da quaranta a quarantacinque milaanime; dodici mila circa professano il cristianesimo , hanno tredici chiese , ed.occupano mille seicento case che non sono le meno buone. Nell' interno della città vi si trovano molte rovine, ma vi si trovano pure de' begli edifici , eccellenti Hummums o bagni , e belle moschee. Gli Hummums sono de' più belli che io m' abbia veduti. La facciata è d'ordinario in marmo , e sono altrettanto proprj che eleganti. Fra i sedici Menzil-Khanebs aperti pel ricevimento de' forastieri havvene dieci a dodici di considerevole grandezza , e dove si trova tutto ciò di cui si può abbisognare secondo le costumanze e gli usi d' Oriente.

Bu şehir, şimdiki haliyle hâlâ oldukça önemlidir, ancak belki de gerilemektedir; çok yüksek taş duvarlarla çevrilidir. Hakkında konuşma fırsatı bulacağım kuşatmadan önce, söylendiğine göre yirmi bin ev vardı; bunların üçte biri yıkılmış ve geri kalanının yalnızca yarısı şu anda yaşanmaktadır. Her meskun eve altı ila yedi kişi düştüğü varsayıldığında, hâlâ kırk ila kırk beş bin kişi olduğu varsayılabilir; yaklaşık on iki bin kişi Hristiyandır, on üç kiliseye sahiptir ve hiç de iyi olmayan bin altı yüz evde yaşamaktadır. Şehrin iç kesimlerinde birçok harabe vardır, ancak bazı güzel binalar, mükemmel Hummumlar veya hamamlar ve güzel camiler de vardır. Hummumlar, gördüklerimin en güzelleridir. Cephe genellikle mermerdir ve zarif olduğu kadar düzgündür. Yabancıların kabulüne açılan on altı Menzil-Haneb arasında, on-on iki tanesi oldukça büyüktür ve Doğu'nun örf ve adetlerine göre insanın ihtiyaç duyabileceği her şeyi burada bulmak mümkündür.

Gli abitanti vi mostrano minori riserve di tante altre città. Le donne non vanno tanto rigorosamente velate come a Bagdad. Il commercio che si fa in tappeti , in istromenti di ferro , e di rame , e in oggetti d'equipaggio pei cavalli annunzia maggiori ricchezze , e maggior confidenza , che in altre città della stessa grandezza. Mossul , con un picciol distretto che la circonda , è sotto l'indipendente governo d'un bascià di prima classe. Questa città venne senza successo assediata da Nadir-Chah sotto il bascia Hussein , e i cristiani contribuirono alla sua difesa con uno zelo e con un coraggio che valsero a conciliar loro la stima e l' ammirazione di cui godono oggidì ancora. I Persiani diedero l'assalto per tre giorni

consecutivi e vennero costantemente respinti ; le breccie eran turate tosto fatte ed i turchi dichiaravano con orribili imprecazioni che scannerebbero le loro donne e le loro figlie piuttosto che lasciarle divenire schiave di que detestabili eretici. Le montagne dei dintorni racchiudono alcune miniere di argento , e varie cave di marmo. Ad eccezione di questi due oggetti nulla havvi, che io sappia, meritevole d'una qualche attenzione.

Şehir sakinleri, diğer birçok şehre kıyasla daha az çekingenlik gösteriyor. Kadınlar, Bağdat'taki kadar sıkı bir şekilde örtünmüyor. Halı, demir ve bakır aletler ve at malzemeleri ticareti, aynı büyüklükteki diğer şehirlere kıyasla daha büyük bir zenginlik ve güvenin göstergesi. Çevresindeki küçük bir ilçeyle birlikte Musul, birinci sınıf bir paşanın bağımsız yönetimi altında. Bu şehir, paşa Hüseyin komutasındaki Nadir Şah tarafından başarısızlıkla kuşatılmış ve Hristiyanlar, bugün hâlâ sahip oldukları saygı ve hayranlığı kazandıran bir şevk ve cesaretle savunmasına katkıda bulunmuşlardır. Persler üç gün boyunca üst üste saldırmış ve sürekli olarak geri püskürtülmüştür; gedikler kısa sürede dolduruldu ve Türkler, korkunç beddualarla, karılarını ve kızlarını bu iğrenç sapkınların kölesi olmaktansa katledeceklerini ilan ettiler. Çevredeki dağlarda birçok gümüş madeni ve çeşitli mermer ocakları bulunmaktadır. Bildiğim kadarıyla, bu iki nesne dışında, dikkate değer hiçbir şey yok.

Aveva cenato male la sera del nostro arrivo , di modo che dopo essermi recato a prender un bagno il dì susseguente , ritornai al caravanserraglio con un eccellente appetito ; ma il mio tartaro era andato dal bascià, senza inquietarsi di ciò che m'abbisognasse ; ed i domestici , imitando il suo esempio aveano divorate tutte le provvigioni ch'erano state inviate senza riserbarmi la benchè menoma cosa. Una tal negligenza mi punse tanto più ch'era evidente che questi miserabili si divertissero alle mie spese. Solo , ed avendo ancora a fare con essi un viaggio penoso , era inutile il muovere loro querela. Seguì quindi il mio piano ordinario , ch'era quello di dimostrar loro che poteva fare senza di essi. M'era fatto accompagnare al bagno da un domestico del carovanserraglio , e con un piccol presente m'era assicurato della sua buona volontà. Gli dissi di condurmi al bazar o ve si vendevano i viveri , e vi comperai di che fare un pasto eccellente. Quando mi videro ritornare carico di provvigioni , trovai una moltitudine d' amici , e tutta la nostra gente fino i condottieri dei muli , che mi facevano cerchio dintorno colla speranza d'averne la parte loro; ma lor feci intendere ch'essi aveano di già mangiato , quantunque avessero dovuto attendere , che io fossi prima servito, e che un inglese non s'abbassava sino al punto d' ammettere de' subalterni alla sua tavola. Se v'avea qualche cosa di ridicolo in quest' aria di dignità , vi trovava in generale del vantaggio colla specie di gente con cui aveva a fare. Ordinai in allora che venissero portati nella mia stanza particolare que viveri che m'era procacciati e non ebbi più dintorno a me che degli umili servidori che mi servirono con zelo , colla speranza di dividersi i miei rimasugli. Ritornato che fu il mio tartaro provai il buon effetto che prodotto aveva lamia condotta , poichè rimproverò la sua gente e mi fece mille scuse sulla sua negligenza.

Varışımızın akşamı kötü bir yemek yemiştım, bu yüzden ertesi gün yıkanmaya gittikten sonra kervansaraya iştahla döndüm; ama Tatarım paşaya benim ihtiyaçlarımla ilgilenmeden gitmişti; hizmetçiler de onu örnek alarak gönderilen tüm erzakı benim için en ufak bir şey bile ayırmadan silip süpürmüşlerdi. Bu ihmalkârlık beni daha da çok üzdü, çünkü bu zavallıların benim sırtımdan eğlendikleri belliydi. Yalnızdım ve onlarla hâlâ zorlu bir yolculuk yapmam gerekiyordu, onlara şikayet etmenin bir faydası yoktu. Bu yüzden her zamanki planımı uyguladım: Onlara onlarsız da yapabileceğimi göstermek. Kervansaraydan bir hizmetçiyi

hamama kadar eşlik ettirdim ve küçük bir hediyeyle bana iyi niyetini gösterdi. Beni erzak satılan çarşıya götürmesini söyledim ve orada mükemmel bir yemek yapmak için bir şeyler aldım. Beni erzakla yüklü olarak dönerken gördüklerinde, etrafımı bir sürü arkadaşım ve tüm halkımız, hatta katırcılar bile sarmıştı; ama onlara, önce bana servis yapılmasını beklemeleri gerekse de, zaten yemek yediklerini ve bir İngiliz'in astlarını masasına kabul edecek kadar alçalmadığını anlattım. Bu vakar havasında gülünç bir şey varsa, genellikle muhatap olduğu insanlar arasında bir avantaj olarak görürdü. Sonra, tedarik ettiğim erzakların özel odama getirilmesini emrettim ve etrafımda, artıklarını aralarında bölüşmeyi uman, bana şevkle hizmet eden mütevazı hizmetkârlardan başka kimse yoktu. Tatarım döndüğünde, davranışının yarattığı olumlu etkiyi gördüm, çünkü halkını azarladı ve ihmali için binlerce bahane uydurdu.

Il giorno 17 siamo partiti alle cinque della sera. Dopo un cammino di quasi due ore e tre quarti siamo giunti ad un picciol villaggio ove i colpi di frusta distribuiti colla più liberale profusione non hanno potuto procurarci la menoma cosa. Ci ponemmo di bel nuovoin cammino , ed a capo a due ore abbiamo ritrovato un campo arabo , nel picciol deserto , che è fra Mossul , e Nisibin. Quivi abbiamo potuto avere un capretto, che abbiamo arrostito di subito , e dopo mangiato siamo di uovo partiti. Alle ore undici e mezzo , abbiamo scontrata un'altra tribù , ma non ci siamo fermati che il solo tempo necessario per procurarci delle guide. Abbiamo viaggiato lungo la notte , e non ci siamo fermati che al mattino del di susseguente , sulle sponde d'un picciol ruscello , per far bere i nostri cavalli. Al mezzogiorno siamo giunti presso d'un picciolo scoglio , di forma conica , su cui le nostre guide salirono per er riconoscere della gente a cavallo , che veduta aveano da lungi. In quanto a me , non vedeva che una specie di punto nero , che sembrava cacciato dal vento a mezzo alla nebbia da cui era l'orizzonte coperto. Ma le nostre guide aveano la vista migliore della nostra ; erano illuminati dall'esperienza , e sapevano che siffatto punto non tarderebbe ad ingrossare ed a svilupparsi. Coi viaggiatori che ci aveano raggiunti a Mossul , noi eravamo quasi ottanta nomini perfettamente armati. Ma i Sinjaki si riuniscono di ordinario per attaccare in truppe considerevoli , di sovente composte di varie centinaja d' uomini , e il nostro tartaro , fatti tosto partire alcuni della nostra gente per verificare , ci fece intanto salir su d'un' altura.

17'sinde akşam saat beşte yola çıktık. Yaklaşık iki buçuk saatlik bir yolculuğun ardından, bolca dağıtılan kırbaç darbelerinin bize en ufak bir fayda sağlamadığı küçük bir köye ulaştık. Tekrar yola koyulduk ve iki saat sonra Musul ile Nusaybin arasındaki küçük çölde bir Arap kampı bulduk. Burada bir oğlak bulduk, onu hemen kızarttık ve yedikten sonra tekrar yola koyulduk. Saat on bir buçukta başka bir kabileyle karşılaştık, ancak sadece rehber bulmaya yetecek kadar durduk. Gece boyunca yol aldık ve ertesi sabah atlarımızı sulamak için küçük bir derenin kıyısında durana kadar durmadık. Öğle vakti, rehberlerimizin uzaktan gördükleri atlıları teşhis etmek için tırmandıkları küçük, konik bir kayaya ulaştık. Ben ise sadece, ufku kaplayan sisin arasından rüzgarın sürüklediği gibi görünen siyah bir nokta görebiliyordum. Ancak rehberlerimizin gözleri bizden daha iyi görüyordu; Deneyimle aydınlanmışlardı ve böyle bir lekenin kısa sürede büyüüp gelişeceğini biliyorlardı. Musul'da bize katılan yolcularla birlikte, tam teçhizatlı yaklaşık seksen kişiydik. Ancak Sinyaklar genellikle saldırı için kalabalık birlikler halinde, çoğu zaman birkaç yüz kişiden oluşan birlikler halinde toplanırlar. Tatarımız, adamlarından bazılarını araştırmak için hızla gönderdikten sonra, bizi yüksek bir yere tırmandırdı.

I primi che furono di ritorno , ci dissero di star pronti al combattimento. Tosto taluni de' nostri compagni cominciarono a mandar grida di guerra , battendo sciabole , e pistole affine di farsi coraggio a forza di romore. Credendo che la circostanza m'autorizzasse a porgere un qualche avviso , raccomandai loro d' osservare il più stretto silenzio , e gli consigliai a disporre tutte le nostre bagaglie in modo da formare un parapetto per servirci di trincera sui punti più accessibili. Ma un tale consiglio fu in procinto di farmi perdere il po' di riputazione di coraggio che m' era acquistata vicino di Souza , essendo i mieicompagni d' avviso che le grida fossero la miglior prova di prodezza , che dar si potesse. Continuarono quindi lo stesso romore, mentre altri tranquillamente sieduti per terra , stavano fumando la loro pipa. Rimanemmo in tal situazione una mezz'ora circa. Vedemmo in allora ritornare a briglia sciolta il rimanente della gente che inviata avevamo in avanti , inseguita da altri pure a cavallo staccati dal corpoprincipale dei Sinjaki , che non si fermarono che quando videro il numero in cui eravamo , l' attitudine per riceverli , e la favorevole nostra posizione. Ci fecero in allora il saluto del salamalec , si ritirarono al gran galoppo , e raggiunsero il loro corpo d'armata , che molto non tardammo a vedere scomparire del tutto.

İlk dönenler bize savaşa hazır olmamızı söyledi. Kısa süre sonra yoldaşlarımızdan bazıları, gürültüden cesaret kazanmak için kılıç ve tabancalarını vurarak savaş naraları atmaya başladı. Bu durumun bana bir uyarıda bulunma hakkı verdiğine inanarak, onlara mümkün olduğunca sessiz kalmalarını ve tüm eşyalarımızı en ulaşılabilir noktalarda siper görevi görecektir şeklinde bir siper oluşturacak şekilde düzenlemelerini tavsiye ettim. Ancak bu tavsiye, Souza yakınlarında edindiğim azıcık cesaret ününü neredeyse kaybetmeme yetecekti; yoldaşlarım, bağırışların verilebilecek en iyi cesaret kanıtı olduğuna inanıyorlardı. Sonra aynı gürültüyü yapmaya devam ettiler, diğerleri ise sakince yerde oturup pipolarını içiyorlardı. Yaklaşık yarım saat bu durumda kaldık. Sonra, ileri gönderdiğimiz birliklerin geri kalanının, Sinyakların ana kolundan ayrılmış, at sırtında başkaları tarafından takip edilerek tam hızla geri döndüğünü gördük. Sinyaklar, sayımızı, onları karşılama tutumumuzu ve elverişli konumumuzu görene kadar durmadılar. Daha sonra bize selam verdiler, dörtlü geri çekildiler ve ordu birliklerine katıldılar; çok geçmeden onların da tamamen yok oluşunu gördük.

Ben avventurati d'esserci sbarazzati d'un inimico che credemmo d'aver intimorito col nostro coraggio , ci siamo posti di bel nuovo in cammino ; ma alle due ore e mezzo la vista d'un'altra truppa di tal fatta, ci costrinse a prender di nuovo posizione in mezzo a considerevoli rovine , che erano sulla nostra sinistra. Mi sembrò che queste non fossero , che le rovine di un qualche grande carovanserraglio , quantunque varj de' miei compagni m' assicurassero avere altre volte esistito in tal luogo una grande città, e mi facessero a tal soggetto uno di quegli oziosi racconti , che hanno sempre in pronto in simili occasioni. Siamo partiti poscia alle quattro , ed abbiamo viaggiato fino alla mezza notte.

Neyse ki, cesaretimizle sindirdiğimizi sandığımız bir düşmandan kurtulduğumuz için tekrar yola koyulduk; ancak saat iki buçukta aynı türden başka bir birliğin görülmesi, sol tarafımızdaki hatırı sayılır harabelerin arasında mevzilenmemizi gerektirdi. Bana bunlar büyük bir kervansarayın harabelerinden başka bir şey değilmiş gibi geldi, gerçi birkaç arkadaşım orada bir zamanlar büyük bir şehir olduğunu söyleyip, bu konuda her zaman hazır bulundurdıkları o boş hikâyelerden birini anlattılar. Sonra saat dörtte yola çıktık ve gece yarısına kadar yol aldık.

Dopo un'ora di riposo , montati di nuovo a cavallo ci siamo avanzati colla massima precauzione , avendo il nostro tartaro inibito di pronunziare una sola parola , e neppure di fumare , temendo che il fumo delle pipe , non tradisse la silenziosa nostra marcia. Eravamo stati a cavallo quasi senza interruzione , e senza riposarci , dal 17 alle cinque ore della sera senz' alcun'altro alimento che una qualche cipolla e nero pane. La mattina del dì 19 , il mio cavallo estenuato della fatica m' aveva gettato nel mezzo del ruscello ; e allorchè ci siamo fermati alle dieci ore e mezzo in un miserabile villaggio , chiamato Agà Geheli , sperava che ci saremmo riposati il rimanente della giornata ; ma quasi di subito si diè il segnale di partenza , e fu d'uopo montare di nuovo a cavallo.

Bir saatlik dinlenmenin ardından tekrar atlarımıza bindik ve büyük bir dikkatle ilerledik. Tatarımız, pipolarımızdan çıkan dumanın sessiz ilerleyişimizi bozacağından korkarak tek kelime etmemizi, hatta sigara içmemizi bile yasaklamıştı. 17'sinden akşam beşe kadar neredeyse aralıksız, dinlenmeden at sırtındaydık; birkaç soğan ve kara ekmekten başka yiyecek yoktu. 19'unun sabahı, yorgunluktan bitkin düşen atım beni derenin ortasına fırlatmıştı; saat on buçukta Agà Geheli adlı sefil bir köyde durduğumuzda, günün geri kalanında dinlenebileceğimizi ummuştum; ama hemen ardından hareket işareti verildi ve tekrar atlarımıza binmemiz gerekti.

Fin allora , io non aveva avuto che poche occasioni di lagnarmi , durante tutto il corso del mio viaggio , degli abitanti del paese che attraversammo. Se pure provato aveva un qualche tratto di negligenza , o d'insolenza, era da parte di qualche turco arrogante , . d' un qualche tartaro mezzo civilizzato , che faceva parte della nostra comitiva; ma in que giorno mi accadde ciò , che fu per me la causa d'un grande inconveniente. I miei stivali turchi inumiditi in conseguenza dell' accidente che m'era accaduto , nel disseccarsi s' erano talmente ristretti , che mi fu impossibile il calzarli. Un paesano ch'era una delle nostre guide, mi fece tost i offerta di un pajo di vecchi ben frusti , e m' offerse di portare i miei fino a Merdin. Era di già stato sempre in sulle guardie contro ogni specie di briconata , ma quello scaltro avea un'aspetto d'uomo da bene, che mi sedusse al punto che gli diedi un grach in ricompensa della di lui gentilezza. Ben tosto appresi che suo fratello era scappato co' miei stivali. Lo presi pel collo , e voleva punirlo della briconata , che volea farmi , quando fui trattenuto dalmio tartaro , promettendomi di farmi render giu stizia, promessa che non ha mai eseguita.

Yolculuğum boyunca, şimdiye kadar, geçtiğimiz ülkenin halkından şikayet etme fırsatım çok az olmuştu. Herhangi bir ihmâl veya küstahlık belirtisi gördüysem, bu, grubumuzdan olan kibirli bir Türk veya yarı medeni bir Tatar'dan kaynaklanıyordu; ama o gün başıma büyük bir sıkıntı veren bir şey geldi. Başıma gelen kazadan dolayı ıslanan Türk çizmelerim kururken o kadar çekmişti ki, artık onları giymem imkânsızdı. Rehberlerimizden biri olan bir köylü, hemen bana çok eski ve yıpranmış bir çift çizme uzattı ve benimkini Merdin'e kadar taşımayı teklif etti. Her zaman her türlü kötülüğe karşı tetikteydim, ama bu kurnaz herif iyi bir adama benziyordu ve bu beni o kadar cezbetti ki, nezaketinin karşılığı olarak ona bir grach verdim. Kısa süre sonra kardeşinin çizmelerimle kaçtığını öğrendim. Tam onu boynundan yakaladım ve bana yapmak istediği kötülük yüzünden onu cezalandırmak istiyordum ki, Tatarım beni durdurdu ve bana adalet sağlayacağına dair söz verdi, ancak bu sözünü asla yerine getirmedi.

Finalmente alle dieci e mezzo della sera , siamo entrati nel caravanseraglio di Dugrut. Quivi abbiamo passata la notte e siamo ripartiti il dì 20 , alle sei ore e mezzo del mattino.

Scontrammo incammino una grossa ciurma di tartari , cui facemmo la proposta di scambiare i cavalli , ma eran troppo fini per lasciarsi ingannare , e giugnemmo a Nisibin dopo quattr' ore e mezzo di cammino.

Sonunda, akşam saat on buçukta Dugrut kervansarayına girdik. Geceyi orada geçirdik ve 20'sinde, sabah saat altı buçukta tekrar yola çıktık. Yolda kalabalık bir Tatar grubuyla karşılaştık. Onlara at takas etmeyi teklif ettik, ancak onlar kandırılmayacak kadar kurnazdılar ve dört buçuk saatlik bir yolculuğun ardından Nisibin'e ulaştık.

Nisibin più non offre che i miserabili resti d' una città che avea altre volte una considerevole estensione , e ch'era situata sulle rive del Migdonio , fiume poco largo , ma rapidissimo, che la difendeva dal lato del nord , mentre da quello del sud era protetta da una palude. Non vi si scorge quasi oggidì che sole rovine , e la casa della posta è d'una estrema immondizia. I rimasugli d' un' acquedotto , e di qualche altro edificio, annunziano però ancora l'antica sua importanza. Visi vede un fabbricato , che ha l'aspetto di una fortezza , o d'una cittadella , essendovi nelle mura praticate d'ogni lato le balestriere; una moschea di pietra , sormontata da una torretta , e le rovine d' una chiesa cristiana altre volte dedicata a san Jacopo. Una portata circa di fucile distante da questa chiesa , esistono tuttora cinque colonnedi gra nito d'una sola pietra , di quindici a diciotto piedi di altezza.

Nisibin, bir zamanlar hatırı sayılır bir genişliğe sahip olan ve kuzey tarafını koruyan dar ama çok hızlı akan Mygdonius Nehri'nin kıyısında, güney tarafını ise bir bataklıkla koruyan bir şehrin acınası kalıntılarını sunmaktadır. Günümüzde kalıntılardan başka neredeyse hiçbir şey görülememektedir ve postane binası son derece harap durumdadır. Ancak bir su kemeri ve diğer bazı yapıların kalıntıları, şehrin antik önemini hâlâ göstermektedir. Bir kale veya hisar görünümünde, duvarlarında her tarafında ok yarıkları olan bir yapı; üzerinde küçük bir kule bulunan taş bir cami ve eskiden Aziz James'e adanmış bir Hristiyan kilisesinin kalıntıları bulunmaktadır. Bu kiliseden yaklaşık bir tüfek menzili uzaklıkta, on beş ila on sekiz fit yüksekliğinde beş adet tek taş granit sütun hâlâ varlığını sürdürmektedir.

Scorsi cinque quarti d'ora impiegati in far collezione e riposarci, ci siamo posti di nuovo in cammino; e dopo fatte circa sette miglia abbiamo veduto rimarchevoli rovine , cui le nostre guide diedero il nome di SerikaKhan , e che abbiamo poscia saputo il vero nome essere quello di Cassir-Jehan. Porgono l'idea d'una fortezza di grande estensione , le cui alte e massiccie mura sussiston tuttora. Fui accertato esistere al centro un pozzo la cui acqua è rimarchevole per la sua freschezza , e limpidezza , nel quale si scendeva da una scala di pietra , che in gran parte sussiste. Abbiamo passata la notte a Humada , picciolissimo villaggio situato a quattr' ore di distanza da Nisibin.

Kahvaltı ve dinlenmeyle geçen beş çeyrek saatin ardından tekrar yola koyulduk; yaklaşık yedi mil ilerledikten sonra, rehberlerimizin Serika Han adını verdiği, sonradan da Cassir-Jehan olduğunu öğrendiğimiz dikkate değer kalıntılar gördük. Bunlar, yüksek ve heybetli duvarları hâlâ ayakta olan, büyük bir kale izlenimi veriyor. Ortada, suyu tazeliği ve berraklığıyla dikkat çeken bir kuyu olduğunu ve büyük bir kısmı hâlâ ayakta olan taş bir merdivenle bu kuyuya inildiğini öğrendim. Geceyi, Nisibin'e dört saat uzaklıkta bulunan çok küçük bir köy olan Humada'da geçirdik.

Il giorno susseguente , abbiamo vedute le maestose rovine di Dara , altre volte città di frontiera d'una grande importanza. Queste sono state esattamente descritte dal capitano Magdonald Kinneir. Dopo una marcia di cinque ore e mezzo siamo giunti a Merdin , l'antica Marde. Questa città è situata su d'una montagna , che si sale per un cammino stretto e difficile ed ai cui piedi si veggono degli scavi rimarchevoli fatti nel sasso.

Ertesi gün, bir zamanlar büyük önem taşıyan bir sınır kasabası olan Dara'nın görkemli kalıntılarını gördük. Bunlar, Kaptan Magdonald Kinneir tarafından doğru bir şekilde tarif edilmiştir. Beş buçuk saatlik bir yürüyüşün ardından, antik Marde olarak bilinen Merdin'e ulaştık. Bu şehir, dar ve zorlu bir patikadan tırmanılan bir dağın üzerinde yer almaktadır ve dağın eteğinde kayalara oyulmuş dikkate değer kazılar bulunmaktadır.

Noi fummo perfettamente accolti dal governatore , ed ho ricevuta la visita dei principali abitanti cristiani della città , che mi offrono liberamente pane e vino della miglior qualità , emi fecero mille ricerche sulla salute del loro vescovo , e sui pubblici affari. Ritirati che furono , i miei compagni mi si fecero d'ogni lato dintorno per sollecitare la parte loro del presente che aveva ricevuto , ed accarezzarono la bottiglia , modo da convincermi che la meta loro era quella di pervenire a godere delle dolcezze , che trovano nel delirio della ubbriachezza. I Turchi , sono insopportabili a questo riguardo. Professano all'esterno il più grande orrore per tutti i liquori forti, e s'accontentano in generale di bere dell' acqua pura; ma quando trovano l'occasione di ubbriacarsi completamente, la colgono con tutta l'avidità che si può mai immaginare.

Vali tarafından sıcak bir şekilde karşılandık ve şehrin önde gelen Hristiyan sakinleri beni ziyarete geldiler. Bana en kaliteli ekmek ve şarabı cömertçe ikram ettiler ve piskoposlarının sağlığı ve kamu işleri hakkında binlerce soru sordular. Geri çekildiklerinde, arkadaşlarım aldığım hediyeden paylarını almak için dört bir yanıma sardılar ve sarhoşluğun coşkusunda bulunan tatlılığın tadını çıkarmak istediklerine beni ikna etmek için şişeyi okşadılar. Türkler bu konuda çekilmezdir. Dışarıdan bakıldığında tüm sert içkilerden en çok korktuklarını söylerler ve genellikle saf su içmekle yetinirler; ama tamamen sarhoş olma fırsatı bulduklarında, akla gelebilecek tüm açgözlülükle bunu değerlendirirler.

La città di Merdino ha circa 60 miglia di circonferenza. È situata al sud est , sul pendio d'una collina , al disotto d' una vecchia cittadella , da cui laparte più elevata viene difesa. Ècintada mura di pietra , che vanno a congiungersi con quelle della fortezza, ed essendo quasi tutte le case in pietra costruite , ne risulta che sembra più bella di tutte le città che aveva fino allora vedute. Scabrose ed incomode sono le strade ma molto pulite ; qualità che si ripete dall'essere la città molto erta di modo che la menoma pioggia porta seco tutto il fango. Essa e la sede metropolitana , del vescovo cattolico , che veduto aveva a Bagdad ed è governata da un mostelim, nominato dal bascià. La popolazione si compone di cristiani, cattolici , nestoriani , ed armeni; di turchi , d'arabi , d'ebrei e di poche famiglie di Parsis , e si fa montare a più di 20,000 anime. Dicesi che 2000 case siano abitate da musulmani , e 1000 da cristiani di varie sette.

Merdino şehri yaklaşık altmış mil çapındadır. Güneydoğuda, bir tepenin yamacında, en yüksek kısmını koruyan eski bir kalenin altında yer alır. Kalenin surlarını birleştiren taş duvarlarla çevrilidir ve neredeyse tüm evler taştan inşa edildiğinden, o zamana kadar gördüğü herhangi bir şehirden daha güzel görünmektedir. Sokaklar engebeli ve rahatsız

edidir, ancak çok temizdir; bu durum, şehrin çok dik olması ve en ufak bir yağmurun tüm çamuru alıp götürmesiyle daha da belirginleşir. Bağdat'ta görmüş olan Katolik piskoposun metropolit merkezidir ve paşa tarafından atanan bir mostelim tarafından yönetilir. Nüfusu Hristiyanlar, Katolikler, Nasturiler ve Ermenilerden; Türkler, Araplar, Yahudiler ve birkaç Parsi ailesinden oluşur ve 20.000'den fazla kişidir. 2.000 evde Müslümanların, 1.000 evde ise çeşitli mezheplerden Hristiyanların yaşadığı söylenir. <<Baba Mardinden kürteri çalmışlar.>>

Prima d'abbandonare Merdin , è d'uopo far parola dei Zezidi del monte Sinjar , che si scontrano di rado al di là di questa città. Quest'è una setta di fanatici , che infesta il picciol deserto che sta fra Mossul Nisibin. Si reputano generalmente adoratori del diavolo, ma io credo che cerchino a stornare la sua collera. Mi sembrano nello stesso caso di quella vecchia donna, che accendeva un cirio in onore di sua maestà diabolica, " Non tanto cattivo , che si pretende ch'ei sia; dicono essi , ed è buona cosa d'altronde l'averne ovunque degli amici ".

Merdin'den ayrılmadan önce, bu şehrin dışında nadiren rastlanan Sincar Dağı'ndaki Yezidilerden bahsetmek gerek. Bunlar, Musul ve Nusaybin arasındaki küçük çölü istila eden fanatik bir tarikat. Kendilerini genellikle şeytana tapan kişiler olarak görüyorlar, ancak sanırım şeytanın gazabını uzaklaştırmaya çalışıyorlar. Bana öyle geliyor ki, şeytani ihtişamının şerefine mum yakan o yaşlı kadınla aynı durumdalar. "Söylendiği kadar kötü değil ve ayrıca, her yerde arkadaş sahibi olmak iyi bir şey."

I particolari loro dogmi sono poco conosciuti ; poichè i Turchi non tollerando che quelle sette , che hanno una legge scritta , come i Cristiani , e gli Ebrei, i Zezidi sono costretti d'adattarsi alle circostanze , e si chiamano secondo le circostanze , Maomettani , Ebrei , o Cristiani. Taluni pretendono aver essi la stessa venerazione per la Sacra Scrittura che per il Corano , e rispettare egualmente le religiose autorità dei Cristiani e dei Mussulmani. Altri dicono che discendano da Jezid e da quegli Arabi , che massacrarono Hussein nipote di Maometto , e che perseguitarono la famiglia d' Aly con tanta violenza ed ostinazione. La circoncisione è il punto di rassomiglianza che hanno coi Turchi , e coi Maomettani , e tutti i loro figli maschi subiscono tale operazione , ma siccome è adottata da altre asiatiche nazioni , ed anzi , a quanto fummo assicurati , da alcuni cristiani stessi d'Oriente non ne risulta ch'essa sia di loro religione . Ben lontani dall' avere in orrore il vino come i Mussulmani , lo onorano qual immediato favore della Provvidenza , e risguardano come un' abominazione il lasciarne perdere la benchè menoma goccia. Quando ne bevono tengono il loro bicchiere diligentemente fra le due mani , e se a malgrado delle loro precauzioni , ne cade una qualche gocciola, hanno ogni cura di coprirla di terra , qual porzione che una suprema potenza si è riserbata. In tal guisa la ubbriachezza fra essi è assai rara ; un solo momento d'oblio a questo riguardo distruggere potendo tutte le loro speranze di salvezza.

Onların özel dogmaları pek bilinmemektedir; Türkler yalnızca Hristiyanlar ve Yahudiler gibi yazılı bir hukuku olan mezheplere hoşgörü gösterdiğinden, Yezidiler koşullara uyum sağlamak ve koşullara göre kendilerine Müslüman, Yahudi veya Hristiyan demek zorunda kalırlar. Bazıları, Kutsal Yazılar'a Kuran'a gösterdikleri saygıyı gösterdiklerini ve Hristiyanların ve Müslümanların dini otoritelerine eşit derecede saygı duyduklarını iddia ederler. Diğerleri ise, Cizîd'den ve Muhammed'in torunu Hüseyin'i katleden ve Ali'nin ailesine böylesine bir şiddet ve inatla zulmeden Araplardan geldiklerini söylerler. Sünnet, Türkler ve Müslümanlarla benzerliklerinin bir parçasıdır ve tüm erkek çocukları bu operasyonu geçirir,

Attrucci inc.

TURCO DI MEROIN

ancak diğer Asya ulusları ve hatta bize temin edildiği gibi Doğu'daki bazı Hristiyanlar tarafından da benimsendiği için, onların dini gibi görünmemektedir. Müslümanlar gibi şaraptan nefret etmek şöyle dursun, ona ilahi takdirin doğrudan bir lütfu olarak saygı

gösterirler ve en ufak bir damlayı bile kaçırmayı iğrenç sayarlar. İçtiklerinde kadehlerini iki ellerinin arasında özenle tutarlar ve tüm önlemlerine rağmen bir damla düşerse, yüce bir güç tarafından saklanmış bir parçaymış gibi, onu toprakla örtmek için ellerinden geleni yaparlar. Bu nedenle, aralarında sarhoşluk çok nadirdir; bu konuda tek bir anlık unutkanlık, kurtuluş umutlarını tamamen yok edebilir.

Un principio che sembra generale fra i Yezidi , si è che la misericordia del Creatore , è senza limiti , e che infinita è la sua saggezza. Se parlano rispettosamente dell'essere , che si crede che adorino , se il chiamano Signore , e Padrone , , si è perchè credono fermamente che verrà egli un giorno reintegrato negli onori , che ha perduti per la sua disobbedienza. Perchè provocare il suo corruccio? dicono essi; perchè intrometterci fra un angelo caduto in disgrazia , ed il sovrano suo padrone? Iddio ha forse d'uopo che noi malediciamo colui , ch' egli punisce , e non può forse accadere ch'egli gli perdoni? Varrebbe lo stesso , il trar dal fodero la spada contro un favorito d' un principe , disgraziato oggidì , e che dimani può esser di bel nuovo ristabilito in ogni sua dignità.

Yezidiler arasında yaygın görünen bir ilke, Yaratıcı'nın merhametinin sınırsız ve bilgeliğinin sonsuz olduğudur. Tapınmaları gereken varlıktan saygıyla bahsediyorlarsa, ona Rab ve Efendi diyorlarsa, bunun nedeni, bir gün itaatsizliği nedeniyle kaybettiği onurlara kavuşacağına inanmalarıdır. Neden gazabına uğrasınlar ki? derler; neden gözden düşmüş bir melekle egemen efendisi arasına girsinler ki? Tanrı, cezalandırdığı kişiyi lanetlememize mi ihtiyaç duyuyor da onu affetmiyor? Bu, bugün talihsiz olan, yarın tüm itibarına kavuşabilecek bir prensin gözdesine karşı kılıç çekmekle aynı şey olurdu.

Abitano essi principalmente i dintorni del monte Sinjar , che fa parte d'una catena di montagne da cui sono attraversate le pianure della Mesopotamia , al sud est di Merdin , ed in cui quasi spontanei crescono la vigna , il fico , e l'abricocco. Nel verno dimorano in caverne scavate sotto a queste montagne ; nei mesi della state , si spargono nella pianura , attaccano le carovane , e spogliano tutti i viaggiatori che incontrano senza distinzione veruna. In allora essi stanno accampati sotto a tende nel deserto , alla foggia dei Beduini, combattono a cavallo colla sciabola , colla lancia , colle pistole , e col fucile , ed a guisa de' Parti , di cui occupano in parte il paese , fanno servirsene fuggendo , come attaccando ; e facendo fuoco in volgendosi , e correndo al gran galoppo , il colpo loro va di rado fallito.

Esas olarak, Mezopotamya ovalarını geçerek Merdin'in güneydoğusunda uzanan ve asma, incir ve incir ağaçlarının neredeyse kendiliğinden yetiştiği bir dağ sırasının parçası olan Sincar Dağı civarında yaşarlar. Kışın bu dağların altına kazılmış mağaralarda yaşarlar; yaz aylarında ovaya yayılırlar, kervanlara saldırırlar ve karşılaştıkları tüm yolcuları ayırım gözetmeksizin yağmalarlar. **Böyle zamanlarda, Bedeviler gibi çölde çadırların altında konaklarlar ve at sırtında kılıç, mızrak, tabanca ve tüfeklerle savaşırlar; ülkelerinin bir kısmını işgal ettikleri Partlar gibi, bunları hem kaçarken hem de saldırırken nasıl kullanacaklarını bilirler; dönerken ve dörtlale koşarken ateş ettikleri için atışları nadiren isabet eder.**

L' abbigliamento de' Zezidi è consimile a quello de' Turchi. In generale sono begli uomini ben fatti , ben montati , avvezzi alle armi , fin dalla infanzia loro, e capaci di sopportare ogni sorta di fatiche , e di privazioni; ma sono traditori , crudeli , e vili , massacrano i loro prigionieri, o dopo averli spogliati , li lasciano nudi nel deserto per perirvi di fame e di miseria. Ci vennero citati più esempi del barbaro trattamento , che aveano fatto provare a de viaggiatori ch'erano

caduti nelle loro mani; ma in due o tre occasioni , il coraggio e la risoluzione d'un solo individuo era stato sufficiente ad intimidirli, e salvare tutta una carovana.

Yezidilerin kıyafetleri Türklerinkine benzer. Genellikle yakışıklı, yapılı, iyi atlı, çocukluktan itibaren silahlara alışkın, her türlü zorluğa ve yoksunluğa göğüs gerebilecek adamlardır; ancak hain, zalim ve korkaktırlar; esirlerini katlederler veya soyduktan sonra çölde çıplak bırakarak açlık ve sefaletten ölmeye terk ederler. Elllerine düşen yolculara uyguladıkları barbarca muameleye dair birkaç örnek bize aktarıldı; ancak iki veya üç olayda tek bir kişinin cesareti ve kararlılığı onları korkutmaya ve bütün bir kervanı kurtarmaya yetmişti.

La loro popolazione eccede il milione , ed anzi dietro alcuni rapporti è vicina ai due. Sono divisi in piccole tribù differenti , ciascheduna delle quali ha il suo capo. Dicesi che discendano originariamente da cinque famiglie ; ma oggidì non se le distingue che in tribù erranti, e stazionarie , e le une come le altre, son composte di zezidi bianchi e neri; e il colore de' loro vestiti è quello da cui ripetono una tale denominazione. I neri sono i loro preti , ma non s'occupano di già esclusivamente delle cure del loro ministero , o sono sovente incaricati di pascere le gregge comune della tribù.

Nüfusları bir milyonu aşıyor, hatta bazı açılardan ikiye bile yaklaşıyor. Her biri kendi şefine sahip küçük, farklı kabilelere bölünmüşler. Aslen beş aileden geldikleri söylenir; ancak günümüzde yalnızca göçebe ve yerleşik kabilelere ayrılmışlardır ve her ikisi de siyah ve beyaz Yezidilerden oluşmaktadır. Giysilerinin rengi, bu adı aldıkları renktir. Siyahlar rahiplerdir, ancak yalnızca kendi dinsel görevlerinin bakımıyla ilgilenmezler ve genellikle kabilenin ortak sürüsünü beslemekle görevlidirler.

Una delle stravaganti superstizioni di cui vengono accusati , probabilmente a ragione , è quella di riunirsi una volta per anno sulle bocche d'una immensa caverna a piedi del monte Abdul-Azis 'e d'immolare al diavolo una parte delle loro ricchezze , e de' più preziosi loro ornamenti , gettandoli in tale abisso . Accompagnano questa offrande , ch'è forse un simulacro dello sprezzo loro per li beni mondani, con empie ed orribili cerimonie ; ed eseguono una danza selvaggia , al suono dei corni , e de timpani con gesta da frenetici , quasi colti da religiosa ispirazione.

Muhtemelen haklı olarak suçlandıkları abartılı batıl inançlardan biri, yılda bir kez Abdülaziz Dağı'nın eteklerindeki muazzam bir mağaranın ağzında toplanıp, zenginliklerinin ve en değerli ziynet eşyalarının bir kısmını şeytana kurban edip bu uçuruma atmaktır. Belki de dünyevi mallara duydukları küçümsemenin bir taklidi olan bu kurbana, dinsiz ve korkunç törenler eşlik eder; boru ve davul sesleri eşliğinde, neredeyse dini bir ilhamla dolu çılgın hareketlerle çılgınca bir dans sergilerler.

I Yezidi comperano le loro mogli dai genitori di esse , ma non è loro permesso il ripudiarle dopo la consumazione del matrimonio , a meno che non prendano la carriera del clero loro . In allora il divorzio viene loro concesso , e possono rimaritarsi , privilegio che può spiegare il perchè si vegga un sì grande numero di Zezidi neri. Non ho potuto ottenere alcun schiarimento sulle cerimonie che accompagnar possono la nascita de' loro figliuoli , ma riseppi che celebrano i loro funerali con delle allegrezze , a meno che il defunto non sia perito da morte violenta , da cui non sia stato per anco vendicato. In tal caso l' inumazione si fa in silenzio , i più vicini parenti si tagliano la barba in segno di duolo e di disonore , nè la

lasciano crescere che allora soltanto che la vendetta loro abbia resi paghi i mani del defunto; ed è in allora soltanto che rendono loro gli onori funebri.

Yezidiler eşlerini ebeveynlerinden satın alırlar, ancak evlilik gerçekleştiikten sonra din adamlığına geçmedikçe onları boşamalarına izin verilmez. Daha sonra boşanmalarına izin verilir ve yeniden evlenebilirler; bu ayrıcalık, neden bu kadar çok sayıda siyah Yezidi'nin görüldüğünü açıklayabilir. Çocuklarının doğumuna eşlik edebilecek törenler hakkında herhangi bir bilgi edinemedim, ancak ölen kişi henüz öcü alınmamış vahşi bir ölümle ölmediği sürece cenazelerini sevinçle kutladıklarını öğrendim. Böyle bir durumda cenaze sessizce yapılır, en yakın akrabalar yas ve onursuzluk işareti olarak sakallarını keser ve intikamları ölenin ellerini tatmin edene kadar sakallarının uzamasına izin vermezler; ve ancak o zaman onlara cenaze töreni düzenlerler.

La superstizione di cui feci parola è quella probabilmente che diede origine alla popolare opinione , che abbiano un tesoro nascosto al fondo d'un pozzo. Sia per cupidigia d'impadronirsi di questo nascosto tesoro , sia per punirli delle loro rapine , e delle crudeltà loro, Soliman il grande gli attacco altre volte , con forze considerevoli , gli inseguì nelle loro montagne , distrusse le loro vigne , non lasciò sussistere alcuna traccia di cultura , e fece troncare la testa de' loro capi. Un'insurrezione lo forzò di volgere da un' altro lato le sue armi , ne lasciò dietro di se che la rimembranza della sua barbarie , ed un'odio inveterato contro i Turchi.

Bahsettiğim batıl inanç, muhtemelen bir kuyunun dibinde saklı bir hazine olduğuna dair yaygın inancın doğmasına sebep olan şeydir. İster bu gizli hazineyi ele geçirme hırından, ister onları soygunları ve zulümleri için cezalandırmak için olsun, Büyük Süleyman onlara defalarca büyük kuvvetlerle saldırmış, onları dağlarına kadar kovalamış, bağlarını tahrip etmiş, kültürlerinden eser bırakmamış ve liderlerinin başlarını kestirmiştir. Bir ayaklanma, onu silahlarını başka bir yöne çevirmeye zorlamış ve geride sadece barbarlığının anısını ve Türklere karşı köklü bir nefret bırakmıştır.

CAPITOLO XIII.

artenza da Merdin. Terzian.- Descrizione di Diarbeck. - Il monte Tauro . - Malattia.- Vallata di Siwas. - State dei paesani in Turchia. - Amasieh. - Boli. - Hendek. - Arrivo a Scutari.

BÖLÜM XIII.

Merdin'den ayrılış. Terziyan. - Diyarbek'in tasviri. - Toros Dağları. - Hastalık. - Sivas Vadisi. - Türkiye'deki köylülerin durumu. - Amasya. - Boli. - Hendek. - İşkodra'ya varış.

Lamattina del 22 di buonissima ora siamo partiti da Merdin. Il di prima il motselim avea mostrato il desiderio di comperare le pistole che avea alla mia cintura ; ma io le valutava di più , che il denaro potendo nel viaggio che mi rimaneva a fare con esse difendere la mia borsa ; quando la mia borsa difendere non poteva la mia persona. Non avea dunque alcuna voglia di disarmare , e per non rifiutargliele troppo aspramente , gli dissi che darle non poteva a meno di due cento piastre , pensando che una richiesta tanto esorbitante avesse dovuto fargli passare una tale fantasia. Nullameno , all'istante in cui stava per montare a cavallo mi fu recata tutta questa somma, e fui costretto di tenere laparola. Egli è in tal guisa che i grandi fanno i loro contratti in tutto l'Oriente , il viaggiatore che è in loro potere , non ha la libertà della scelta ; ma nella stessa guisa che s' impadroniscono talora

senza cerimonie degli oggetti che sono in loro possesso , senza accordare loro alcuna indennità, talora accade pur anco che la parte più debole guadagni in un tal scambio forzato come m'avvenne per l' appunto in siffatta occasione.

22'sinin sabahının erken saatlerinde Merdin'den ayrıldık. Müteveli daha önce kemerimdeki tabancaları satın almak istediğini dile getirmişti; ama ben onlara, yapacağım yolculukta kesemin cebimde kalmasını sağlayacak paradan daha fazla değer veriyordum; kesem de beni koruyamazdı. Bu yüzden tabancalardan ayrılmak istemiyordum ve çok sert bir şekilde reddetmemek için, iki yüz kuruştan aşağı veremeyeceğini söyledim; böylesine fahiş bir talebin onu böyle bir hayalden vazgeçirmiş olabileceğini düşündüm. Ancak tam atına binmek üzereyken, tüm para bana getirildi ve sözümü tutmak zorunda kaldım. Doğu'da büyük adamlar anlaşmalarını böyle yaparlar; onların elindeki yolcunun seçme özgürlüğü yoktur; ama bazen ellerindeki nesnelere törensiz, hiçbir tazminat ödemededen el koydukları gibi, bazen de böylesi zoraki bir takasta zayıf tarafın kazançlı çıktığı olur, tıpkı bu olayda benim başıma geldiği gibi.

La prima parte del viaggio , sortendo da Merdin, attraversava un paese deserto , e montuoso , infestato, a quanto i miei compagni andavano dicendo, da numerose turbe di masnadieri. Abbiamo quindi camminato ben chiusi in colonna, quanto meglio il potemmo , edessendo bene montati siamo giunti a Terzian in capo a sei ore , senza accidenti , ma non senza avere provato più d'un allarme. I discorsi de'miei compagni avrebbero anche potuto farne concepire , ma è certo che abbiamo più volte scontrate alcune ciurme di gente armata , il cui aspetto era per lo meno sospetto ; e che sembrava spiassero l'occasione per cadere su di qualcheduno che si fosse dagli altri scestato. Questi ladroni si mostravano d'ordinario in ciurme di quattro a cinque sulla sommità delle alture , che attraversammo. Ognuno di essi aveva un fucile in mano , e ne appoggiavano talora l'estremità sui cespugli da cui erano coperti quasi per apprestarsi a fare fuoco se lo avessero creduto a proposito. Qualche colpo di pistola tirato all' aria provava loro ch'eravamo disposti a difenderci , e si rifuggivano veloci sulle più erte montagne volgendosi in addietro per vedere se li inseguissimo. È probabile che fossero anch'essi altrettanto spaventati che l'eravamo noi stessi , giacchè la nostra caravana era generalmente riconosciuta come condotta dai più gran ladroni che avessero attraversato il paese.

Yolculuğumuzun ilk kısmı, Merdin'den ayrılarak, arkadaşlarımla söylediğine göre çok sayıda haydut çetesinin istila ettiği çöl ve dağlık bir bölgeden geçti. Bu nedenle, elimizden geldiğince sıkı bir formasyon halinde yürüdük ve iyi at binmiş olduğumuz için, altı saatin sonunda, herhangi bir kaza yaşamadan, ancak birden fazla alarm vermeden Terziyan'a ulaştık. Arkadaşlarımla yaptığımız sohbetler bundan şüphelenmemize yol açabilirdi, ancak birkaç kez, görünüşleri en azından şüpheli olan ve diğerlerinden ayrılan birine saldırmak için fırsat kolluyor gibi görünen silahlı adamlardan oluşan ekiplerle karşılaştığımız kesin. Bu haydutlar genellikle geçtiğimiz tepelerin zirvelerinde dört veya beş kişilik gruplar halinde belirirdi. Her birinin elinde bir tüfek vardı ve bazen dipçığı, uygun görürlerse ateş etmeye hazırlanıyormuş gibi, üzerlerini örten çalılara dayamışlardı. Havaya atılan birkaç tabanca atışı, kendimizi savunmaya hazır olduğumuzu gösterdi ve hızla en dik dağlara kaçıp, onları takip edip etmediğimizi görmek için geri döndüler. Muhtemelen onlar da bizim kadar korkmuşlardı, çünkü kervanımızın ülkeyi geçmiş en büyük haydutlar tarafından yönetildiği genel olarak biliniyordu.

Tezian-Khan è un considerevole villaggio irrigato da varj ruscelletti che si scaricano nel Tigre , il cui principale edificio è situato su d'una rupe che occupa il centro. Giugnendovi fummo condotti in una gran sala assai tetra ove , poco tempo dopo , il capo delle tribù venne a trovarci seguito da venti a trenta satelliti di cattivo aspetto , armato sino ai denti , che , rimirandoci con un'aria d'umore e di diffidenza, ci scacciarono senza cerimonie dai posti che occupavamo , e se n'impadronirono viò che accagionò un vivissimo alterco fra il nostro tartaro e questo capo. Egli era un Curdo d'una statura d' atleta 'e d' una feroce fisionomia, Sembrò dubitare sull' autenticità del firmano di cui eravamo apportatori , e volle , onde convincersene, vedere le teste che il mio tartaro era incaricato di portare a Costantinopoli . Questi traggendo in allora d'un sacco una picciola scatola quadrata gli fece vedere il capo dell' infelice bascia , dicendogli con aria risoluta. «È così che la tua potrà cadere , Mustafa Aga , se osi insultare gli ufficiali dello stato». Quel brigante parve facesse poco caso d'una tale minaccia ; ma avevano fatto non pertanto impressione su lui , poichè si ritirò assicurandoci , che rispettava il firmano . Fiero della sua indipendenza , non avea forse giammai potuto neppur immaginarsi per momento la possibilità d'un disastro , ma un tale spettacolo gli fe fare serie riflessioni. La sera c' inviò abbondanti provvigioni, ed anche un buffone per divertirci. Quando ci disponemmo a dormire , il nostro capo ci raccomandò di tener pronte alla mano le nostre sciabole e le nostre pistole , onde essere pronti a servirsene in caso di tradimento.

Tezyan Han, Dicle'ye akan birkaç derenin suladığı büyük bir köydür ve ana binası ortasındaki bir kayanın üzerinde yer almaktadır. Oraya vardığımızda, geniş ve oldukça loş bir salona götürüldük. Kısa bir süre sonra, kabile reisi bizi görmeye geldi. Yanında, tepeden tırnağa silahlı, yirmi otuz kadar çirkin görünümlü adam vardı. Bize esprili ve güvensiz bir tavırla bakarak, bizi törensiz bir şekilde işgal ettiğimiz yerlerden kovdular ve ele geçirdiler. Bu da bizim Tatar ile bu reis arasında çok hararetlı bir tartışmaya yol açtı. Kendisi bir Kürt'tü, atlet gibi yapılı ve vahşi bir fizyonomiye sahipti. **Taşıdığımız fermanın gerçekliğinden şüpheleniyor gibiydi ve ikna olmak için, benim Tatar'ın Konstantinopolis'e götürmekle görevli olduğu kafaları görmek istedi.** Sonra adam, bir çuvaldan küçük, kare bir kutu çıkarıp talihsiz adamın başını gösterdi ve kararlı bir tavırla, "Devlet yetkililerine hakaret etmeye cesaret edersen seninki de böyle düşer Mustafa Ağa," dedi. Haydut böyle bir tehdide pek aldırış etmemiş gibiydi; ama yine de onu etkilemişti, çünkü fermana saygı duyduğunu söyleyerek geri çekildi. Bağımsızlığıyla gurur duyan adam, belki de bir an bile bir felaket ihtimalini düşünmemişti, ama böyle bir manzara onu ciddi ciddi düşünmeye sevk etti. Akşam bize bol miktarda erzak ve hatta bizi eğlendirmek için bir soytarı gönderdi. Uykuya daldığımızda, liderimiz bize kılıçlarımızı ve tabancalarımızı hazır bulundurmamızı, böylece ihanet durumunda kullanmaya hazır olmamızı tavsiye etti.

Il dì 23 attraversammo un paese ancora più sterile e più selvaggio. Non si scorgeva più la menoma traccia di cultura. Nullameno dopo essere passati dappresso a due villaggi in cui non siamo entrati , la contrada incominciò ad offrirci un'aspetto più favorevole ; le aride rupi scomparvero ed abbiamo veduta un' estesa pianura bene coltivata ricoperta di villaggi. La cultura anzi era giunta al grado massimo di perfezione. I campi erano ricoperti di concime , e se gli lavorava con degli aratri tirati da grandi e vigorosi bovi. Nel corso d'un viaggio di circa mille miglia questa era la prima traccia d'una regolare agricoltura che io avessi scontrata. Ovunque altrove , quando il suolo era suscettivo per ogni sorta di biade , non si esigeva da esso che quanto era indispensabilmente necessario ad una debole popolazione. Avvicinandosi a Diarbeck la strada divenne più difficile , essendo di soventi tagliata da paludi

, e per tutte le quattro ultime miglia fra montagne ristretta. Abbiamo riveduto il Tigre , altrettanto rapido , e facendo altrettante giravolte che al disotto di Mossul ; e dopo aver passato su tre ponti, di cui l'ultimo è bene costruito , ed è composto di dieci begli archi , gingnemmo alle cinque ore e mezzo alle porte esterne della città.

23'ünde daha da çorak ve vahşi bir araziden geçtik. En ufak bir tarım izi bile görünmüyordu. Ancak, girmedüğümüz iki köyün yakınından geçtikten sonra, ülke bize daha elverişli bir görünüm sunmaya başladı; kurak kayalar kayboldu ve köylerle kaplı geniş, iyi ekili bir ova gördük. Kültür gerçekten de en üst düzeyde mükemmelliğe ulaşmıştı. Tarlalar gübreyle kaplıydı ve iri, güçlü öküzlerin çektiği sabanlarla işleniyordu. Yaklaşık bin millik bir yolculuk boyunca, karşılaştığım ilk düzenli tarım izi buydu. Toprak her türlü ürüne elverişli olduğunda, topraktan yalnızca zayıf bir nüfus için vazgeçilmez olan şeyler bekleniyordu. Diyarbek'e yaklaştıkça yol daha da zorlaştı, sık sık bataklıklarla kesiliyor ve son dört milde dağlar daralıyordu. Yine, Musul'un aşağısında olduğu gibi hızlı ve kıvrımlı bir şekilde ilerleyen Tigre Nehri ile karşılaştık; ve sonuncusu iyi inşa edilmiş ve on güzel kemerden oluşan üç köprüyü geçtikten sonra beş buçuk saatte şehrin dış kapısına ulaştık.

Diarbeck è conosciuta per essere l'antica Amida , e i Turchi le danno anche oggidì il nome chiamandola soventi Kara-Amid o Amida la nera per allusione al color delle pietre con cui le mura ed i principali edifizj sono strutti. Pochi siti in Oriente offrono un'aspetto più nuovo e più interessante al viaggiatore europeo . Sembra che il Tigre segni i limiti della vita umana. Subito dopo attraversato il ponte , il soggiornodella morte si presenta agli occhi da ogni dove , e il viaggiatore si trova circondato da tombe , e cinto da un mureddimarmo nero che contribuisce ad ispirare lugubri idee. Sotto alti portici d'una forza imponente , si vede passare una moltitudine di gente affaccendata , vestita di tutti i colori , e si crederebbe vedere degli esseri d'un altro mondo ritornati per visitare que' luoghi che hanno altre volte abitati. Si mantiene la stessa impressione attraversando le strade e senza neppure aver d'uopo d'una immaginazione troppo vivace il viaggiatore può credersi a mezzo della valle delle lagrime , ne' palaggi dell' incantesimo e della disperazione di cui la bella Scheherazade sa una tanto animata descrizione.

Diarbeck, antik Amida olarak bilinir ve Türkler bugün de ona bu adı verirler. Genellikle duvarların ve ana yapıların inşasında kullanılan taşların rengine atıfla Kara-Amid veya Siyah Amida derler. Doğu'da çok az yer, Avrupalı gezginlere bu kadar yeni ve ilgi çekici bir bakış açısı sunar. Dicle, insan yaşamının sınırlarını çiziyor gibi görünür. Köprüyü geçtikten hemen sonra, ölümün yurdu her taraftan gözlerin önüne serilir ve gezgin kendini mezarlarla çevrili ve hüznü düşüncelere ilham veren siyah mermer bir duvarla çevrili bulur. Heybetli ve güçlü yüksek revakların altında, her renkten giyinmiş, telaşlı bir sürü insanın geçtiğini ve sanki başka bir dünyadan gelip bir zamanlar yaşadıkları yerleri ziyaret eden varlıklara tanık olur gibi olursunuz. Sokaklarda dolaşırken de aynı izlenim kalıyor ve canlı bir hayal gücüne bile ihtiyaç duymadan, gezgin kendini Şehrazat'ın canlı bir şekilde anlattığı o büyülü ve umutsuz saraylarda, gözyaşı vadisinin ortasında sanabiliyor.

Dacchè fummo entrati nel carovanserraglio vicino del palazzo del bascià e destinato al ricevimento de' pubblici messaggeri , ci venne imbandito un pranzo alla foggia turca , cioè a dire un piatto per volta. La prima vivanda che ci fu offerta era un cattivo riso il di cui miglior condimento si fu l'aver fatto un cammino d'undici ore e mezzo. La seconda e la terza non valevano quasi di più ; ma aveva inteso dire che andavamo a rimontare a cavallo all'istante ,

non badai che ad impiegare bene il mio tempo ; ci fu quindi recato dell' eccellente pilau , dei squisiti manicaretti e de'pasticci d' ogni spezie. Riconobbi in allora d'aver commesso un grave fallo in politica ; e mi ripromisi di riserbare in avvenire le mie forze per la fine del combattimento . Nulla meno il di appresso, avendo lasciato passare il primo ed il secondo piatto in attenzione del terzo non ci venne recata alcun'altra cosa , e dovetti rimanere pranzo ; avvertimento ai viaggiatori epicurei per la cui utilità cito siffatto aneddoto.

Paşa sarayının yakınındaki, halk elçilerini ağırlamak için ayrılmış kervansaray'a girer girmez, bize Türk usulü bir öğle yemeği, yani birer birer yemek ikram edildi. Bize sunulan ilk yemek, en iyi baharatı on bir buçuk saatlik yolculuk olan kötü bir pilavdı. İkinci ve üçüncüsü neredeyse hiçbir şeye değmezdi; ancak hemen tekrar ata bineceğimizi duyduğumdan, zamanımı iyi kullanmaya özen gösterdim; bu yüzden bize mükemmel pilavlar, enfes lezzetler ve her çeşit hamur işi ikram edildi. O zaman ciddi bir siyasi hata yaptığımı anladım ve gücümü savaşın sonuna saklayacağıma söz verdim. Yine de ertesi gün, birinci ve ikinci yemekleri üçüncüye tercih ettiğim halde, bize başka bir şey getirilmedi ve öğle yemeğine kalmak zorunda kaldım; bu anekdotu, faydalanmaları için aktardığım Epikürcü gezginlere bir uyarı niteliğinde.

Su questa città pochi sono gli schiarimenti ottenuti da me , che non fossero di già prima conosciuti. Passeggiai tutta la sera , e la mattina susseguente in compagnia d'un armeno , che s'offerse a servirmi di guida , e trovai che in totale , ell'era meglio fabbricata d'alcun'altra città maomettana , senz' eccettuarne neppure Costantinopoli . Le strade in generale sono bene selciate abbastanza pulite e più larghe che nelle altre città. I bazarı grandi , e bene forniti di merci , i bagni costrutti in marmo nero , sono e comodi , e sontuosi , e le moschee che , per la massima parte , sono antiche chiese cristiane , si trovano in grande numero , e bene fabbricate. Lacittà è protetta al nord est , da una cittadella cinta da un'altissimo muro ro , altrettanto forte di quello della stessa città e difeso da varie torri rotonde , e quadrate , guarnite di pezzi di cannone , ma fuori di servizio. Su varie di queste torri che sembrano essere state costrutte in differenti epoche , come anco sulle porte , si veggono iscrizioni , le une scolpite sulla pietra, tracciate le altre sui mattoni , ma non aveva nè tempo bastevole , nè sufficiente noscenza della lingua per poterle comprendere. La mia guida che sembrava un' uomo abbastanza intelligente , mi disse che al pari di quella ch'è sul gran ponte si supponeva contenessero la data della costruzione del fabbricato su cui si trovavano ed il nome del sultano del bascià , che regnava in allora.

Bu şehir hakkında daha önce bilmediğim çok az bilgi edindim. Akşam boyunca ve ertesi sabah, bana rehberlik etmeyi teklif eden bir Ermeni eşliğinde yürüdüm ve genel olarak, Konstantinopolis de dahil olmak üzere, diğer tüm Müslüman şehirlerinden daha iyi inşa edilmiş olduğunu gördüm. Sokaklar genel olarak iyi döşenmiş, oldukça temiz ve diğer şehirlere göre daha geniş. Çarşılar geniş ve bol malzemeli, siyah mermerden yapılmış hamamlar hem konforlu hem de gösterişli ve çoğu eski Hristiyan kilisesi olan camiler çok sayıda ve iyi inşa edilmiş. Şehir, kuzeydoğuda, şehrin kendisi kadar güçlü, çok yüksek bir surla çevrili bir kale tarafından korunuyor ve top mermileriyle donatılmış, ancak hizmet dışı kalmış çeşitli yuvarlak ve kare kulelerle savunuluyor. Farklı zamanlarda inşa edilmiş gibi görünen bu kulelerin birçoğunda ve kapılarda, bazıları taşla oyulmuş, bazıları tuğlalara işlenmiş yazıtlar görülüyordu; ancak bunları anlayabilmek için ne yeterli zamanım ne de yeterli dil bilgim vardı. Oldukça zeki görünen rehberim, büyük köprüdeki gibi, bunların da

üzerinde durdukları binanın inşa tarihini ve o dönemde hüküm süren sultanın veya paşanın adını içermesi gerektiğini söyledi.

Avendo fatto il giro delle mura della città dalla porta di Merdin fino a quella del Dag , ciò che ne forma la metà, ho creduto di poter valutare la sua circonferenza a circa cinque miglia e tre quarti, e non è che da questo dato ch'io posso partire per fare calcolare il numero degli abitanti. Supponendo dunque che il terzo dello spazio contenuto fra le mura sia occupato dalla strada , il di più contenere potrebbe undici mila case di diciassette piedi quadrati le quali in generale sono alte due piani; ciò che in ragione di cinque persone per ogni casa , da una popolazione di 55,000 anime. Ora questo risultato è conforme a quello che offrono quelli delle città dell' Oriente , di cui si conosce il numero degli abitanti.

Şehir surlarını Merdin Kapısı'ndan, surların ortasında bulunan Dağ Kapısı'na kadar dolaştıktan sonra, çevresinin yaklaşık beş buçuk mil olduğunu tahmin edebileceğimi düşündüm ve ancak bu verilerden hareketle nüfus sayısını hesaplamaya başlayabilirim. Surların içindeki alanın üçte birinin yol tarafından işgal edildiğini varsayarsak, bu alan genellikle iki katlı, on yedi metrekarelik on bir bin evi barındırabilir; bu da her eve beş kişi düştüğünde 55.000 kişilik bir nüfusa denk gelir. Bu sonuç, nüfus sayısı bilinen Doğu şehirlerinin verdiği sonuçla örtüşmektedir.

Siamo partiti il dì 24a un'ora dopo mezzogiorno. Avea piovuto tutta la mattina , e la massima parte della notte precedente ; e siccome la strada attraversava de' paludosi torrenti, la stessa frusta poteva appena far avanzare i nostri cavalli , che s' affondavano talora nel fango fino al garretto. Ogni ruscello era divenuto un torrente che più attraversare non potevano che al nuoto. Finalmente erano talmente spossati e sfiniti all' apparir della notte, che i tartari soli potevano pensare a farli ancora marciare. Ma io era con tartari , ed abbiamo proseguito il nostro viaggio , quantunque la scorta , che ci avea accompagnati da Diarbeck avesse rifiutato di seguirci più oltre , e ci avesse abbandonati al nostro destino. Durante le quattro o cinque ore seguenti abbiamo viaggiato fra più profonda oscurità accompagnati da continua pioggia , e non credo che fatte avessimo più di quattro a cinque miglia. I nostri cavalli cadevano ad ogni passo , nè si rialzavano che coll' ajuto d'una doppia dose dell' ordinario specifico , la frusta. Finalmente due de' principali nostri compagni, volendo attraversare un fiume , furono trascinati dalla corrente e si videro in procinto d'affogare coi loro cavalli , ciò che determinò la comitiva a fermarsi.

24'ünde öğleden sonra saat birde yola çıktık. Bütün sabah ve önceki gecenin büyük bir bölümünde yağmur yağmıştı; yol bataklık derelerinden geçerken, kırbaç bile atlarımızı zor ilerletebiliyordu; atlarımız bazen dizlerine kadar çamura batıyordu. Her dere, artık yüzerek geçemeyecekleri bir sele dönüşmüştü. Sonunda, gecenin çökmesiyle o kadar bitkin ve bitkin düşmüşlerdi ki, onları yürümeye devam ettirmeyi tek başlarına Tatarlar düşünebiliyordu. Ama ben Tatarlarla birlikteydim ve yolculuğumuza devam ettik; Diyarbek'ten bize eşlik eden refakatçiler bizi daha fazla takip etmeyi reddedip bizi kaderimize terk etseler de. Sonraki dört beş saat boyunca, sürekli yağmur eşliğinde, koyu karanlıkta yol aldık ve sanırım dört beş milden fazla yol katetmedik. Atlarımız her adımda düşüyor ve her zamanki özel kırbağın iki katının yardımı olmadan tekrar ayağa kalkamıyorlardı. Sonunda, nehri geçmek isteyen başlıca arkadaşlarımızdan ikisi akıntıya kapılıp atlarıyla birlikte boğulma tehlikesiyle karşı karşıya kaldılar ve bu durum grubun durmasına karar verdi.

Eravamo stati esposti per undici ore ad una continua pioggia , ed eravamo talmente smarriti che non conoscevamo se avanzassimo, o se veramente retrocedessimo. Fu dunque col massimo piacere che veduto abbiamo un lume brillare a molta distanza , e volti a quel lato avanzammo a traverso del fango , de' cespugli , e delle rovine. Era questa una caverna situata al di sotto d'una rupe , ed il tempo era tanto cattivo , che amici ed inimici vi si erano del pari rifuggiti . Quivi abbiamo ritrovati de' mercatanti cristiani , de' viaggiatori , ed un certo numero di que bricconi che non vivono che di bottino. La caverna non era grande abbastanza per contenerci assieme con quelli che vi si trovavano di già; ma i nostri tartari non si fecero scrupolo alcuno di scacciarne coloro che l'occupavano , e deggio rendere loro giustizia nel dire che mostrarono in tale occasione la massima imparzialità , poichè non fecero alcuna distinzione fra i credenti , e gli infedeli.

On bir saat boyunca aralıksız yağmura maruz kalmıştık ve o kadar şaşkındık ki, ilerliyor muyuz yoksa geri mi çekiliyoruz, bilemiyorduk. Çok uzaklarda parlayan bir ışık görünce büyük bir sevinç duyduk ve o yöne dönerek çamur, çalılık ve harabelerin arasından ilerledik. Burası bir kayanın altında bulunan bir mağaraydı ve hava o kadar kötüydü ki dostlarımız da düşmanlarımız da oraya sığınmıştı. Orada bazı Hristiyan tüccarlar, bazı gezginler ve sadece ganimetlerle geçinen bir grup serseri bulduk. Mağara bizi ve orada bulunanları alacak kadar büyük değildi; ancak Tatarlarımız, içinde bulunanları kovmakta hiçbir sakınca görmediler ve bu sefer, inananlar ve inanmayanlar arasında hiçbir ayırım yapmadıkları için, son derece tarafsız davrandıklarını söylemekte haklıyım.

Abbiamo passato in questa caverna il rimanente della notte , bagnati fino alle ossa, ricoperti di fango fino alle ginocchia, morti di fame , e quasi soffocati dal fumo del fuoco che acceso avevamo. Il sacco , entro cui stavano rinchiusi le teste , che portavamo a Costantinopoli , era il guancialino che sosteneva la mia. Si può figurarsi qual fosse la nostra situazione , poichè ci trovavamo felici d'aver rinvenuto siffatto asilo. Ne eravamo pertanto per anco alla fine de' nostri guai. La pioggia continuò il dì susseguente tutta la mattina, e vi si unì una sì densa nebbia , che non avendo guide, ci siamo una seconda volta perduti , ed abbiamo impiegate 24 ore per giugnere ad Arguna , a piedi del monte Tauro , quando si fa d'ordinario questa strada in tredici ore ; e durante questo tempo ci siamo ritrovati senza viveri di nessuna specie. Aveva di soventi annotato nell' India un' improvviso incremento d'acque ne' ruscelli , che scorrevano dalle montagne ; ma non ne aveva giammai veduto uno simile a quello , che abbiamo provato in tale occasione. Ritrovavamo fiumee,, ove appena se ne poteva conoscere il letto. Si sarebbe detto che un qualche mare mediterraneo avesse rotti i suoi argini , onde inondar la pianura , e quelli che passavano gli ultimi avevano talora dell'acqua fino alla cintura , nello stesso sito ove i primi ne avevano avuta appena da bagnare lo zoccolo dei loro cavalli.

Gecenin geri kalanını bu mağarada, sırlıklam, dizlerimize kadar çamur içinde, açlıktan ölüyor ve yaktığımız ateşin dumanından neredeyse boğulacak halde geçirdik. Konstantinopolis'e taşıdığımız kafaların içinde bulunduğu çuval, benimkini destekleyen yastıktı. Durumumuzu tahmin edebilirsiniz, çünkü böyle bir sığınak bulduğumuz için mutluyduk. Dolayısıyla hâlâ dertlerimizin sonuna gelmiştik. Yağmur ertesi sabah boyunca devam etti ve öyle yoğun bir sisle birleşti ki, rehberimiz olmadığı için yolumuzu ikinci kez kaybettik ve Toros Dağları'nın eteklerindeki Arguna'ya varmamız yirmi dört saat sürdü; bu rota normalde on üç saatte tamamlanırdı; ve bu süre zarfında kendimizi hiçbir erzakımız olmadan bulduk. Hindistan'da, dağlardan akan derelerdeki suların aniden arttığını sık sık fark

etmişti; ama bu seferkine benzer bir şey hiç görmemişti. Yatakları neredeyse hiç bilinmeyen nehirler bulduk. Sanki Akdeniz'in bir denizi taşarak ovayı sular altında bırakmış gibiydi ve sonuncuyu geçenler bazen bellerine kadar su ile karşılaşırken, ilk geçenler atlarının toynaklarını ıslatmaya bile yetecek kadar su bulamazlardı.

Argun è situata come Merdin , sulla sommità d' un'alta montagna , ma la nebbia era tanto densa , e tanto continua la pioggia , che quand' anco avuto non avessi il più gran bisogno di riposo , non mi sarebbe stato possibile vedere questa città. Ell' è celeberrima pei vini che producono i suoi dintorni , e quelli del monte Tauro , e le pianure di Karpant dal lato opposto. Dicesi che siffatti paesi producano vigne di diverse qualità ; ma non ho potuto procurarmene chè una sola bottiglia d'un vino d'un bel colore rosso , che le più fiere colline della Borgogna non avrebbero isdegnato .

Argun, Merdin gibi yüksek bir dağın zirvesinde yer almaktadır; ancak sis o kadar yoğun ve yağmur o kadar sürekliydi ki, dinlenmeye çok ihtiyacım olmasa bile bu şehri göremezdim. Çevresinde, Toros Dağları'nda ve karşı yakadaki Karpat ovalarında yetişen şaraplarıyla ünlüdür. Bu ülkelerin çeşitli türlerde üzüm bağları ürettiği söylenir; ancak Burgonya'nın en gururlu tepelerinin bile küçümseyemeyeceği güzel kırmızı renkte bir şaraptan sadece bir şişe bulabildim.

Il dì 26 ci siamo posti di nuovo in cammino su de' freschi cavalli , alle undici del mattino , il nostro tartaro , il capidgi-bachi , che portava le teste , e cinque o sei altri marciando di fronte all'avanguardia. La strada era difficile e incominciava a salire. Alla una abbiamo attraversato un ramo del Tigre , che in questa situazione non è che un ruscello , su di un ponte di tre arcate , ed incominciammo a salire la principale catena del monte Tauro. Un'ora appresso siamo passati un' altro ponte formato di due altissimi archi , e giugnemmo a Maden , grande villaggio situato su d'una collina del monte Tauro , celebre per le sue miniere di rame , e residenza del sovr' intendente delle miniere . Alle ore cinque siamo passati un terzo ponte d'una sola arcata , e ci siamo fermati dinanzi una casa ad uso di torchio, sul monte Tauro , dopo essere saliti per sette ore con tanta celerità, quanta ottenerne potevamo da nostri cavalli.

26'sında sabah saat on birde dinç atlarla tekrar yola koyulduk. Tatarımız, başları taşıyan baş atıcı ve beş altı kişi öncünün önünde yürüyordu. Yol zorluydu ve tırmanmaya başladı. Saat birde, bu durumda sadece bir dere olan Tigre'nin bir kolunu üç kemerli bir köprüden geçerek Toros Dağları'nın ana sırtına tırmanmaya başladık. Bir saat sonra, iki çok yüksek kemerden oluşan başka bir köprüden geçerek, Toros Dağları'nın bir tepesinde yer alan, bakır madenleriyle ünlü büyük bir köy ve maden müdürünün ikametgahı olan Maden'e ulaştık. Saat beşte, tek kemerli üçüncü bir köprüden geçtik ve atlarımızla alabildiğimiz tüm hızla yedi saat tırmandıktan sonra, Toros Dağları'nda, baskı makinesi olarak kullanılan bir evin önünde durduk.

Da Maden avevamo costantemente camminato sulla neve ; e siccome la strada non era tracciata ed eravamo sempre sull' orlo d'orribili precipizj , sarà agevole immaginarsi che aveva abbastanza di che pensare senz' inquietarmi de' miei compagni , che formavano il nostro vanguardo, e senz'accorgermene neppure della loro assenza. Ma quando mi sono seduto ad un buon fuoco, ed ho bevuto un bicchiere di vero nettare , che mi fu offerto dai miei ospiti, incominciai ad essere tanto maggiormente sorpreso nel non vederli, in quanto

che gli stessi domestici tartari erano scomparsi, e m'aveano lasciato colle bagaglie, e due selvaggi di cattivo aspetto, che conosceva appena, e che nen mi era agevole il poterli comprendere. Chiesi ove fosse il mio tartaro, e mi venne detto che avea proseguito il suo viaggio verso Costantinopoli, da cui eravamo ancora lontani circa 800 miglia. Credetti questo uno scherzo per ispaventarmi; ma ben tosto riconobbi essere il vero. Avendo appreso che eran passati innanzi ad essi alcuni viaggiatori, che potevano benissimo recare prima di loro al Sultano la notizia del successo di Daud-Effendi, aveano raddoppiato di celerità, onde giugnere i primi senza alcun'altra cerimonia, che quella d'impormi di seguirli colle bagaglie.

Maden'den beri sürekli karda yürüyorduk; yol işaretli olmadığı ve sürekli korkunç uçurumların kıyısında olduğumuz için, öncü grubumuzu oluşturan ve yokluklarını bile fark etmediğim halde, düşünecek yeterince şeyim olduğunu kolayca tahmin edebilirsiniz. Fakat harlı bir ateşin başına oturup ev sahiplerimin ikram ettiği gerçek nektardan bir kadeh içtiğimde, onları göremediğime daha da şaşırdım, çünkü Tatar hizmetkârlar ortadan kaybolmuş, beni eşyalarım ve neredeyse hiç tanımadığım, kolayca anlayamadığım çirkin görünüşlü iki vahşiyle baş başa bırakmışlardı. Tatarımın nerede olduğunu sordum ve bana, hâlâ yaklaşık 800 mil uzakta olduğumuz Konstantinopolis'e doğru yolculuğuna devam ettiğini söylediler. Bunu beni korkutmak için yapılmış bir şaka olarak algıladım; ama kısa sürede doğru olduğunu anladım. Davud Efendi'nin başarısının haberini kendilerinden önce Padişaha kolayca ulaştırabilecek bazı yolcuların kendilerinden önce geçtiğini öğrenince, herhangi bir törene gerek kalmadan, sadece eşyalarını peşlerinden getirmemi isteyerek, önce varabilmek için hızlarını iki katına çıkarmışlardı.

In balia di me stesso fra mezzo a stranieri, in un paese sconosciuto e selvaggio, senza attender soccorsi d'alcuno, sulla sommità del monte Tauro, si potrebbe credere che io mi trovassi in una situazione spiacevole e molesta; ma nulla di ciò. Le bagaglie che ci vennero lasciate, erano troppo preziose pei nostri tartari ond' avessero voluto esporle ad un qualche rischio. Non aveva quindi personali perigli a temere; la notte era perfettamente alloggiato ed il vino era squisito. Ma vidi bene che questi due mariuoli erano più disposti a ridere alle mie spalle che ad essermi utili, e che investiti dell' autorità suprema sulle bestie da soma che aveano a condurre, credevano di poter seguire le traccie dei loro padroni, scegliere i migliori cavalli, il miglior posto al fuoco, il più bel tappeto per coricarsi. Ma siccome avea sentito l' inconveniente di tali pretese coi loro superiori ch'erano più civilizzati, e che non m'era sommerso tutte le volte che m'era stato possibile di dispensarmene, ho risoluto di venirme una volta a capo, o di collocarli in quel posto che loro spettava, o di venirme ad una aperta rottura, e di viaggiarmene solo. Sono agevolmente riuscito pagando ai nostri ospiti tutto ciò che preso avevamo da essi, ed assumendo un'aria d'importanza ed alterigia che tenne in rispetto i miei due selvaggi.

Yabancılar arasında, bilinmedik ve vahşi bir ülkede, kimseden yardım beklemeden, Toroslar'ın zirvesinde kendi başıma bırakıldığımda, tatsız ve sıkıntılı bir durumda olduğumu düşünebilirdiniz; ama hiç de öyle değildi. Yanımızda bıraktığımız yük, Tatarlarımızın herhangi bir riske atmak istemeyeceği kadar değerliydi. Bu yüzden korkacak kişisel bir tehlikem yoktu; gece iyi bir şekilde döşenmişti ve şarap mükemmeldi. Ama bu iki serserinin bana herhangi bir fayda sağlamaktan çok benimle alay etmeye meyilli olduklarını ve götüktükleri yük hayvanları üzerinde en yüksek yetkiye sahip oldukları için, efendilerinin izlerini takip edebileceklerine, en iyi atları, ateşin başında en iyi yeri, üzerine uzanılacak en güzel halıyı

seçebileceklerine inandıklarını açıkça görüyordum. Fakat üstleri, daha medeni oldukları ve bana mümkün olduğunca sık boyun eğmedikleri için, bu tür taleplerin bana rahatsızlık verdiğini hissettiğimden, meseleyi bir an önce çözmeye karar verdim; ya onları hak ettikleri yere yerleştirecektim ya da onlarla açıkça bir anlaşmazlık yaşayıp tek başıma seyahat edecektim. Ev sahiplerimize onlardan aldığımız her şeyi ödeyerek ve iki vahşiyi de korkutan bir önem ve kibir havası takınarak bunu kolayca başardım.

Il giorno 27 alle cinque ore del mattino , incominciammo a scendere la montagna , e le difficoltà che avevamo provate nel montarla eran nulla raffrontate a quelle che avevamo scontrate in allora. È noto che l'altezza del monte Tauro viene generalmente valutata a più di dieci mila piedi , e siccome i turchi si danno raramente la pena di rendere il cammino meno rapido e di ripararlo dai precipizj di dritta e di sinistra , la strada seguiva una linea dritta , e passava , cred' io , in generale dai siti i più difficili ed i più scabrosi che scegliere si avesse potuto. La neve aveva da sei a otto piedi d'altezza , eccettuato sul sentiere battuto; e siccome questo sentiere non era quasi che diciotto pollici di larghezza , e soventi meno ancora , il menomo passo falso poteva seppellirci nella neve , 0 trarci nei precipizj . I pericoli di questa specie si scorrono meno nel salire una montagna, ma sono sensibilissimi nello scenderla. Non poteva pertanto dispensarmi dall' ammirare la costanza con cui i miei due compagni si tenevano a cavallo , ed aiutavano il rimanente della nostra gente a condurre le nostre bestie da soma. In quanto a me fui più d'una volta tentato di por piede a terra; ma la vergogna mi rattenne , e feci alla meglio per seguire i miei tartari , e le nostre guide. Mi sarebbe pertanto riuscito ben difficile di non rimanere in addietro , e fors' anco mi sarei smarrito se uno de' tartari , ch' erano divenuti estremamente civili , non m' avesse dato una lezione d'equitazione che non mi sarei mai curato di porre in uso. In Inghilterra scendendo una montagna , si ritiene il cavallo , e sel fa marciare lentamente con precauzione. Il tartaro fa tutto il contrario , getta la brida sul collo del suo cavallo , e gli fa sentire ad ogni istante la frusta e lo sprone ; il cavallo perde per tal mezzo la natural sua timidezza , ed i suoi piedi dinnanzi percuotendo il terreno con forza maggiore restano più sicuri. Con qualche prova e colla necessità presi bentosto della confidenza e siam giunti in cinque ore a piedi della montagna , senz'altro accidente che la perdita d'un cavallo , ch'è caduto in un precipizio in fondo al quale eravi un torrente , le cui acque schiumanti lo trascinarono seco sull'istante. Durante le quattro ore seguenti, abbiamo attraversate due pianure separate da poche alte montagne; ed alle due ore dopo mezzogiorno siamo giunti a Karpuz , l'antica Karpote , città considerevole situata nella vallata di Soffena , difesa da un forte, e che al pari de vicini distretti , sta subordinata al governo del bascià di Maden.

27'sinde, sabah saat beşte dağdan inmeye başladık ve tırmanışta yaşadığımız zorluklar, daha önce karşılaştıklarımızla kıyaslanamazdı. Toros Dağları'nın yüksekliğinin genellikle on bin fitten fazla olduğu iyi bilinir ve Türkler ilerlemeyi yavaşlatma ve sağda solda uçurumlardan koruma zahmetine nadiren girdiğinden, yol düz bir çizgi izliyor ve sanırım genellikle seçilebilecek en zorlu ve engebeli yerlerden geçiyordu. Kar, patikalar hariç, altı ila sekiz fit kalınlığındaydı; ve bu patika ancak kırk beş santim genişliğinde, hatta çoğu zaman daha da ince olduğundan, en ufak bir yanlış adım bizi kara gömebilir veya uçurumlardan aşağı sürükleyebilirdi. Bu tür tehlikeler bir dağa tırmanırken daha az fark edilir, ancak inerken çok belirgindir. İki arkadaşımın atlarına sadık kalarak ve yük hayvanlarımızı yönlendirmede diğer insanlara yardım ederek gösterdikleri azme hayran kalmamak elde değildi. Bana gelince, attan inmek için defalarca istek duydum; ama utanç beni alıyordu ve Tatarlarımı ve rehberlerimizi takip etmek için elimden geleni yaptım. Son derece medenileşmiş Tatarlardan

Pastrucci del.

HAMOUUD-BEG-EFFENDI

biri bana asla uygulamaya cesaret edemeyeceğim bir binicilik dersi vermeseydi, geride kalmamam çok zor olurdu, hatta belki de yolumu bile kaybedebilirdim. İngiltere'de, bir dağdan inerken atı tutar, yavaş ve dikkatli bir şekilde yürütürsünüz. Tatar ise tam tersini

yapar, dizginleri atının boynuna geçirir ve her an kırbacın ve mahmuzun etkisini hissettirir; böylece at doğal ürkekliğini kaybeder ve yere daha güçlü vuran ön ayakları daha emin adımlarla ilerler. Biraz deneme yanılma ve zorunluluk sonucu kısa sürede kendime güven kazandım ve beş saat içinde, dibinde köpüren suların onu anında sürüklediği bir uçuruma düşen bir atın kaybı dışında hiçbir kaza olmadan dağın eteğine ulaştık. Sonraki dört saat içinde birkaç yüksek dağla ayrılmış iki ovayı geçtik ve öğleden sonra saat ikide Karput'a, eski Karpote'ye ulaştık. Soffena vadisinde bulunan, bir kaleyle savunulan ve komşu ilçeler gibi Maden Paşası'nın hükümetine bağlı büyük bir kasabaydı.

Non vi restammo che due ore e mezzo per rinfrescarci e cambiar di cavalli. A contar da quel giorno , viaggiavamo con una rapidità che non permetteva quasi di nulla osservare. Siamo partiti alle quattro ore e mezzo della sera , ed abbiamo camminato senza fermarci fino a Euxuly , ove giugnemmo il 28 alle cinque del mattino. È questa una picciola città situata sulla riva orientale dell' Eufrate , abitata da paesani Curdi , che vien anco chiamata , a quanto credo , Djeis-Ogly. Fummo raggiunti dal domestico del nostro tartaro che avea lasciato dietro di se onde prendesse il comando della nostra carovana. Un turco d'un rango distinto , Hamud-Beg-Effendi cognato del bascià Soliman il piccolo , che fuggiva da Bagdad onde sottrarsi alla crudeltà di DaudEffendi , ci chiese di viaggiare egli pure insieme con noi, unitamente a nove o dieci persone che aveva al suo seguito.

Orada kendimizi dinlendirmek ve at değiştirmek için sadece iki buçuk saat kaldık. O günden sonra öyle bir hızla yol aldık ki neredeyse hiçbir şey göremedik. Akşam dört buçukta yola çıktık ve 28'inde sabah beşte ulaştığımız Euxuly'ye varana kadar hiç durmadan yürüdük. Burası Fırat'ın doğu kıyısında, Kürt köylülerinin yaşadığı ve sanırım Ceyş-Oğlu olarak da adlandırılan küçük bir kasabadır. Bize, kervanımızın komutasını almak üzere geride bıraktığı Tatarımızın hizmetkarı katıldı. Davud Efendi'nin zulmünden kurtulmak için Bağdat'tan kaçan Küçük Süleyman Paşa'nın kayınbiraderi, seçkin bir Türk olan Hamud Bey Efendi, maiyetindeki dokuz on kişiyle birlikte kendisiyle birlikte seyahat etmemizi istedi.

Siamo partiti alle undici ore ; e dopo sei ore di cammino , siamo giunti a Malattia l'antica Malitena. Essendo ben montato e volendo provare se mi riuscisse di viaggiar solo , mi spinsi innanzi di tutti i miei compagni e giunsi un'ora prima di essi a Mensil-Khaneh , ove vidi che col mio danaro poteva essere tanto ben ricevuto , che se avessi avuta una dozzina di tartari a' miei comandi. Malattia , altre volte capitale dell' Asia minore, è ben decaduta dal suo splendore , ma è non pertanto ancora una città considerevole. Siamo ripartiti alle cinque ore della sera , e dopo aver corso a briglia sciolta per ben cinque ore , giugnemmo alla mezza notte in un villaggio chiamato Hassanbadrik. Le donne non sono rinomate per la loro castità , e s' accusano gli uomini della più infame inclinazione. I miei compagni mi dissero che gli abitanti non erano nè Cristiani , nè Mussulmani , ma ch' erano abbominevoli infedeli. I Tartari hanno una maniera di viaggiare che è loro particolare , e ch'è faticosissima. Quando cangian cavalli , partono al passo fumando la loro pipa , ed a misura che va vuotandosi , raddoppiano la celerità della loro marcia. Prendono poscia il gran trotto facendo colla lingua loro un rumore simile a quello del cavallo. Finalmente corrono a briglia sciolta mandando orribili e continue grida , e frustando il loro cavallo e quelli dei loro vicini fino a che questi animali sieno vicini a cadere di sfinitezza ; in allora gli rimettono al passo, fumano una pipa , trotano , galoppo poscia e continuano in tal guisa sino a che si fermano. Il dì 29 abbiamo per sette ore continue trascorso un paese selvaggio e montuoso , e ci siamo fermati in un picciol villaggio chiamato Hakin-Khan , ove passammo la notte in una miserabile capanna.

Non poteva compren dere la ragione , ma ebbi luogo a supporre che fosse per compiacenza pel nuovo nostro compagno Hamud-Beg-Effendi; la sua dignità trovavasi Jesa coll' alloggiare nelle case di posta , mentre che ne' piccioli villaggi egli era sconosciuto. Si avrebbe potuto dividere le nostre marcie in un modo molto più comodo ; e siccome la sua compagnia mi cagionava alcuni altri inconvenienti , la gente del suo seguito impadronendosi sempre de' migliori cavalli , e tutto ciò che trovar si poteva di migliore , ho risoluto di separarmene alla prima occasione. Abbiamo marciato il dì susseguente undici ore ed abbiamo passato la notte in un picciol forte chiamato Hallujah-Khan.

Saat on birde yola çıktık; altı saatlik bir yolculuğun ardından Malattia'ya, eski adıyla Malitena'ya ulaştık. Atlarım iyi durumdaydı ve tek başıma seyahat edip edemeyeceğimi görmek istediğimden, tüm arkadaşlarımdan önce ilerledim ve onlardan bir saat önce Mensil-Haneh'e vardım. Orada, paramla sanki emrimde bir düzine Tatar varmış gibi iyi karşılanabileceğimi gördüm. Eskiden Küçük Asya'nın başkenti olan Malattia, ihtişamından çok uzaklaşmış olsa da, yine de önemli bir şehir. Akşam saat beşte tekrar yola çıktık ve beş saat boyunca tam hızla yol aldıktan sonra gece yarısı Hasanbadrik adlı bir köye ulaştık. Kadınlar iffetleriyle ünlü değillerdi ve erkekler de en rezil eğilimlerle suçlanıyorlardı. Arkadaşlarım bana, halkın ne Hristiyan ne de Müslüman olduğunu, iğrenç kâfirler olduğunu söylediler. Tatarların kendilerine özgü ve son derece yorucu bir yolculuk tarzları vardı. At değiştirdikleri zaman, pipolarını içerek yürüyüşe çıkarlar ve pipolarını boşaltırken yürüyüş hızlarını iki katına çıkarırlar. Sonra hızlı bir tırıs geçerkiler, dilleriyle atın sesine benzer bir ses çıkarırlar. Sonunda, korkunç ve sürekli çığlıklar atarak ve kendi atlarını ve komşularının atlarını neredeyse bitkin düşene kadar kırbaçlayarak tam hız koşarlar; sonra onları tekrar yürüyüşe çıkarırlar, pipo içerler, tırıs kaldırırklar, sonra dörtnala giderler ve durana kadar bu şekilde devam ederler. 29'unda, vahşi ve dağlık bir bölgeden yedi saat aralıksız geçtik ve Hakin Han adlı küçük bir köyde durduk, orada sefil bir kulübede geceyi geçirdik. Sebebini anlayamadım, ancak yeni arkadaşımız Hamud Bey Efendi'ye duyduğumuz rehavetten kaynaklandığını varsaymak için nedenlerim vardı; onun onuru postanelerde konaklamasıydı, oysa küçük köylerde tanınmıyordu. Yürüyüşlerimiz çok daha uygun bir şekilde bölünebilirdi; ve onun arkadaşlığı bana başka sıkıntılar da yaşattığı için, takipçileri her zaman en iyi atları ve bulunabilecek en iyi şeyleri ele geçirdikleri için, ilk fırsatta ondan ayrılmaya karar verdim. Ertesi gün on bir saat yürüdük ve geceyi Hallujah-Khan adlı küçük bir kalede geçirdik.

Il dì 31 essendo caduta dell' altra neve durante la notte , non vi si trovò più alcuna traccia di cammino di modo che ci divenne difficilissimo l'avanzare. I nostri cavalli s' affondavano talora nella neve sino alla sella ; uno di essi ruotold in un precipizio col suo carico , e si feri tanto gravemente che ci vedemmo astretti ad abbandonarvelo. Dopo una marcia di sette ore e mezzo , giugnemmo a Darghiltach, ove ci fecero entrare in un miserabile tugurio , mentre Hamud-Beg venne condotto nella più bella casa. Credetti d' aver diritto di dividere la buona sua fortuna come egli avea di soventi divisa la mia ; giacchè non si faceva alcun scrupolo di prendere la sua parte di tutto ciò che m'era destinato , e lo seguì con tanto poca cerimonia che ne poneva egli stesso. Il suo seguito avea il destro di fermarmi ; ma rizzando la testa ben alta , facendo vedere con affettazione le pistole che avea alla mia cintura , e lasciando trascinare a terra la mia sciabola, passai senza che alcuno osasse rattenermi , e feci benissimo d'agire in siffatta guisa, poichè n'ebbi in compenso un eccellente desinare, ed un buonissimo alloggio. Se avessi mostrato per essomaggior defferenza, avrebbe calcolata la

mia importanza in ragione inversa della mia politezza , qualità sconosciuta ai turchi , e sarei stato esposto a mille inconvenienti , e forse anco a degli insulti.

31'inde, gece boyunca daha fazla kar yağdığı için artık patika izi kalmamıştı, bu yüzden ilerlememiz çok zorlaştı. **Atlarımız bazen eyerlerine kadar kara batıyordu; içlerinden biri yüküyle bir uçurumdan yuvarlandı ve o kadar kötü yaralandı ki onu terk etmek zorunda kaldık.** Yedi buçuk saatlik bir yürüyüşün ardından Darghiltach'a ulaştık ve orada sefil bir kulübeye konulduk, Hamud-Beg ise en güzel eve götürüldü. Onun iyi talihini, benimkini sık sık paylaştığı gibi paylaşmaya hakkım olduğunu düşündüm; çünkü o, benim için takdir edilen her şeyden payını almaktan çekinmiyordu ve ben de tıpkı kendisi gibi pek de resmi davranmadan onu takip ettim. Maiyetinin beni durdurma gücü vardı; Ama başımı dik tutarak, kemerimdeki tabancaları yapmacık bir tavırla göstererek ve kılıcımı yere vurarak, kimse beni durdurmaya cesaret edemeden yanından geçtim ve bunu yapmam çok yerindeydi, çünkü karşılığında mükemmel bir akşam yemeği ve çok iyi bir konaklama aldım. Eğer ona daha fazla saygı gösterseydim, önemimi Türklerin bilmediği bir özellik olan nezaketimle ters orantılı olarak hesaplayacak ve binlerce rahatsızlığa, hatta belki de hakarete maruz kalacaktım.

Siamo partiti al primo d'aprile a un'ora del mattino ; e dopo nove ore di cammino su d' una buona strada, attraversammo il Sullah , e siamo entrati in Siwas , grande città , ma immonda , e mal fabbricata , situata all'estremità settentrionale d'una fertile vallata , dove si allevano de' bellissimi cavalli. Ebbero occasione di vederne molti. Hanno in generale incirca 15 palmi di grandezza , vigorosi , ben proporzionati , pieni di fuoco oco , e sembran propri alla cavalleria. Qui abbiamo comperato del pane pel rimanente della giornata , precauzione necessaria partendo da Siwas ; e dopo aver salita una montagna vulcanica , giugnemmo in capo a sette ore e mezzo , ad un piccol villaggio in cui si trova un gran carovanserraglio ove abbiamo passata la notte.

Nisan ayının birinde, sabah saat birde yola çıktık; dokuz saatlik iyi bir yolda yolculuğun ardından Sullah'ı geçtik ve verimli bir vadinin kuzey ucunda yer alan, büyük ama kirli ve kötü inşa edilmiş bir şehir olan Sivas'a girdik. Burada çok iyi atlar yetiştiriliyordu. Birçoğunu görme fırsatım oldu. Genellikle 25 cm boyunda, güçlü, orantılı, ateşli ve süvariler için uygun görünüyorlardı. Buradan günün geri kalanı için ekmek aldık; Sivas'tan ayrılırken gerekli önlemdi bu; volkanik bir dağa tırmandıktan sonra, yedi buçuk saat sonra, içinde büyük bir kervansaray bulunan küçük bir köye vardık ve geceyi orada geçirdik.

Ci siamo posti in cammino il dì seguente alle, cinque ore e mezzo , ed abbiamo fatta colazione in una piccola cascina dove ci venne offerto dell' eccellente pane nero , della buona crema , del mele selvaggio , e degli altri cibi campestri dello stesso genere. Il vecchio padrone di questa cascina , sua moglie ed i suoi figli si fecero solleciti in servirci ed abbiamo scoperte, dietro un paravento , delle giovinette curiose con occhi nerissimi che cercavano di vederci. Io credo che non siasi bene compresa la situazione dei paesani nelle regioni maomettane. I mali del despotismo , quando il despota non sia in pari tempo un tiranno , non si fan quasi sentire che su ciò che si trova sotto l' immediata sua influenza. Lungi da quei raggi che dovrebbero illuminare , ma che consumano, quest'è il riposo del sonno. Se questo stato non è onorevolissimo per la dignità dell' umana natura , per lo meno non è incompatibile colla pace , e colla felicità domestica. Il paesano turco , per lo meno in queste pianure , se non in tutto l'impero , è bene vestito, bene nudrito , alloggiato in vasti fabbricati ,

fra mezzo a fertili e ben coltivati terreni ; egli ha numerose greggie ; egli è sotto uno de' più bei climi dell' universo , e non è forse felice ? Astratti teorici sosterranno la negativa adducendo chegli è uno schiavo , ma l' esperienza e l'osservazione dimostrano il contrario , poichè non ha giammai conosciuta alcun' altra condizione. E quale è , e quale può essere la situazione de' paesani nelle contrade le più libere che noi conosciamo ? Hanno il privilegio come lo dice , cred'io , il dottor Johnson « di travagliare o di morire di fame ". Ecco nell' esatta verità tutta l'estensione della libertà di cui godono. Digiunare o travagliare , e neppure possono essi travagliare sempre per chi meglio va loro a grado. Ma poichè la loro sorte è la stessa sotto tutti i climi , ed in tutti i paesi , noi possiamo , cred' io , assicurare che il travaglio conduce alla felicitàquando procura l'abbondanza. Se il paesano s'occupa delle necessarie cure per sostenere la propria famiglia non gli rimane tempo a perdere onde darsi in preda a fallaci speculazioni d'una astratta teoria. Egli sente più volte che non pensa. Lontano dall'azione immediata degli agenti del despotismo , la cui verga pesa meno su lui , che sull' abitante delle città, il suo ritiro diviene una specie di libertà; e siccome non è che nelle città che la tirannia cerca e trova d'ordinario le sue vittime , egli è pure dalle stesse città -opresse sotto un arbitrario potere , e piene di confidenza nelle loro forze, che parte lo spirito di libertà per vendicare i diritti oltraggiati della natura e della umanità. Felici , se nel santo entusiasmo che ispira sì bella causa non si pone in obbligo, come il dice Montesquieu " che la libertà è il diritto di fare tutto ciò che è dalle leggi permesso ! "

Ertesi gün saat beş buçukta yola çıktık ve küçük bir çiftlik evinde kahvaltı yaptık. Burada bize mükemmel kara ekmek, kaliteli krema, yabancı elmalar ve aynı türden diğer köy yemekleri ikram edildi. Çiftlik evinin eski sahibi, karısı ve çocukları bize hizmet etmek için can atıyorlardı ve bir paravanın arkasında, bizi görmeye çalışan, gözleri simsiyah meraklı genç kızlar gördük. Müslüman bölgelerindeki köylülerin durumunun pek iyi anlaşılmadığına inanıyorum. Despotluğun kötülükleri, despot aynı zamanda bir zorba olmadığında, neredeyse yalnızca onun doğrudan etkisi altında olanlar tarafından hissedilir. Aydınlatması gereken ama tüketen o ışıklardan çok uzakta, bu uykunun huzurudur. Bu durum insan doğasının onuru için pek onurlu olmasa da, en azından barış ve aile mutluluğuyla bağdaşmaz değildir. Türk köylüsü, tüm imparatorlukta değilse bile, en azından bu ovalarda, iyi giyinir, iyi beslenir, verimli ve iyi ekilmiş toprakların ortasında büyük binalarda barınır; Sayısız sürüsü var; evrenin en güzel iklimlerinden birinde yaşıyor ve mutlu değil mi? Soyut teorisyenler, onun bir köle olduğunu iddia ederek olumsuzluğu destekleyecekler, ancak deneyim ve gözlemler tam tersini gösteriyor, çünkü başka bir durumla hiç karşılaşmamış. Peki, bildiğimiz en özgür ülkelerdeki köylülerin durumu nedir ve ne olabilir? Dr. Johnson'ın dediği gibi, "çalışmak ya da açlıktan ölmek" ayrıcalığına sahipler. Sahip oldukları özgürlük tam olarak bu kadar. İster oruç tutsunlar ister çalışsınlar, her zaman kendilerine en uygun olan kişi için çalışamazlar. Ancak kaderleri her iklimde ve her ülkede aynı olduğundan, size çalışmanın bolluk getirdiğinde mutluluğa yol açtığını garanti edebiliriz. Köylü, ailesinin geçimi için gerekli bakımları yaparsa, soyut bir teorinin yanıltıcı spekülasyonlarına kapılmakla vakit kaybetmez. Düşündüğünden daha sık hisseder. Despotizmin ajanlarının doğrudan eylemlerinden uzakta, ki bu kişilerin sopsaı şehir sakinlerinden daha az ağır basar, geri çekilmeleri bir tür özgürlüğe dönüşür; ve tiranlık genellikle yalnızca şehirlerde kurbanlarını arayıp bulduğu için, o da aynı şehirlerden - keyfi bir iktidarın baskısı altında ezilen ve kendi gücüne güvenen - doğanın ve insanlığın çiğnenen haklarının intikamını almak için özgürlük ruhu doğar. Ne mutlu, böylesine güzel bir davaya ilham veren kutsal coşku içinde, Montesquieu'nün dediği gibi, "özgürlüğün, yasaların izin verdiği her şeyi yapma hakkı olduğunu" unutmamak!

Dopo aver abbandonati questi luoghi piacevoli che diedero origine a simili osservazioni sulla condizione del paesano nelle più belle contrade di questo vasto impero , abbiamo trovata una buonissima strada fino a Tokat , ove giugnemmo dopo una marcia di cinque ore e un quarto. Questa città che è l'antica Berisa , è situata in una vallata irrigata dal Tekyl-Ermak, che si chiamava altre volte l'Iris. Ell'è la più grande città che si trovi nell'interno dell' Asia minore e contiene una popolazione di sessantamila anime. Mi lusingava che ci saremmo quivi fermati , ma non facemmo invece che cambiar di cavalli , ed abbiamo camminato altre otto ore per giugnere a Gurkat, ch'è l'antica Sebastopoli.

Bu uçsuz bucaksız imparatorluğun en güzel bölgelerindeki köylülerin durumu hakkında böyle gözlemlere yol açan bu hoş yerlerden ayrıldıktan sonra, beş buçuk saatlik bir yürüyüşle ulaştığımız Tokat'a çok iyi bir yol bulduk. Eski adı Berisa olan bu şehir, eskiden İris olarak adlandırılan Tekyl-Ermak Nehri'nin suladığı bir vadide yer almaktadır. Küçük Asya'nın iç kesimlerindeki en büyük şehirdir ve altmış bin kişilik bir nüfusa sahiptir. Orada duracağımız için gurur duymuştum, ancak bunun yerine sadece atları değiştirdik ve sekiz saat daha yürüyerek eski Sivastopol olan Gurkat'a ulaştık.

Hamud-Beg-Effendi s'era impadronito del domestico tartaro che io avea meco. Ei dirigeva tutti i nostri movimenti a sua voglia, persiste va in voler evitare le grandi città , e ci faceva alloggiare ne più miserabili villaggi. Gli dissi chiaramente , il giorno 3 , che lo pregava di viaggiare separatamente ; ch'ei poteva scegliere per accompagnarlo quel tartaro che gli fosse meglio piaciuto; ma che desiderava che mi lasciasse il mio; offersi pure una ricompensa a questi se avesse voluto abbandonarlo . Ma una separazione non entrava minimamente nei progetti d' Hamud-Beg. A malgrado della grande importanza che si dava non era in sostanza che un fuggiasco. Non avevamo che un sol firmano , che apparteneva alla nostra carovana , ed egli aveva d'altronde delle altre viste che mi furono poscia sviluppate . Nella sua gioventù era stato comperato qual schiavo , e collocato al servizio di Soliman il vecchio.

Hamud Bey Efendi, yanımdaki Tatar hizmetkârı ele geçirmişti. Tüm hareketlerimizi istediği gibi yönlendiriyor, büyük şehirlerden uzak durmakta ısrar ediyor ve bizi en sefil köylerde konaklamaya zorluyordu. 3'ünde ona ayrı seyahat etmesi için yalvardığımı açıkça söyledim; hangi Tatar'ı en çok beğeniyorsa ona eşlik edebileceğini; ancak benimkini benimle bırakmasını istediğimi; hatta onu terk etmeye razı olursa ona bir ödül bile teklif ettiğimi söyledim. Ancak Hamud Bey'in planlarında ayrılık hiç yer almıyordu. Kendine verdiği büyük öneme rağmen, aslında bir kaçaktan başka bir şey değildi. Kervanımıza ait tek bir fermanımız vardı ve ayrıca daha sonra benim tarafımdan geliştirilen başka görüşleri de vardı. Gençliğinde köle olarak satın alınmış ve Süleyman Bey'in hizmetine verilmişti.

Si era innalzato a poco a poco fino ai posti più importanti , era stato nominato governatore di Bassora , ed ottenuta aveva la mano d'una sorella di Soliman il piccolo. Egli era adunque di quella classe che passa sotto il giogo per giugnere alle primarie dignità.

Yavaş yavaş en önemli mevkilere yükselmiş, Basra valiliğine atanmış ve Küçük Süleyman'ın kız kardeşinin elini tutmuştu. Dolayısıyla, boyunduruğun altından geçip en yüksek mevkilere ulaşabilen sınıftandı.

Dopo la morte di Soliman il piccolo , in. corse per qualche tempo nella disgrazia d'Abdulà il buono , di modo che essendosi congiunto con quelli che intrigavano per perdere questo virtuoso capo , e per innalzare Sayud al rango di bascià venne naturalmente avviluppato nella disgrazia di questi e posto nella lista dei proscritti. In tale stato di cose , erasi sottratto da Bagdad durante l'assedio, in compagnia di nove a dieci uomini che avea determinati a seguirlo , e si reputava felicissimo di avere ancora il capo sul tronco. Egli mi disse che si recava a Costantinopoli onde giustificarsi presso del gran Signore , ed essere nominato a qualche funzione ,, come sarebbe quella di Capidgi-Bachi ; e credeva di poter essere secondato dall' influenza del nostro ambasciatore alla porta.

Küçük Süleyman'ın ölümünden sonra, bir süre Abdullah'ın rezilliğine uğradı; öyle ki, bu erdemli önderi yok edip Sayud'u Paşa rütbesine yükseltmeyi planlayanlarla birleşince, doğal olarak onların rezilliğine ortak oldu ve sürgün listesine alındı. Bu durumda, kuşatma sırasında, kendisini takip etmeye karar veren dokuz on adamla birlikte Bağdat'tan kaçmıştı ve başının hâlâ gövdede olmasından çok memnundu. Bana, yüce Tanrı'ya kendini kanıtlamak ve Capidgi-Bachi gibi bir göreve atanmak için İstanbul'a gideceğini söyledi; Bab-ı Ali'deki elçimizin nüfuzuyla desteklenebileceğine inanıyordu.

" E se foste nominato a questa carica importante , gli dissi io , qual è la testa che vorreste presentare per la prima al Sultano "? " Quella di Daud-Effendi , certamente. Mi rispose egli ; egli avrebbe inviata la mia , se l'avesse potuto , ed egli solo è cagione che io non sia stato nominato bascia di Bagdad , poiché il mio nome era stato scritto dapprima nel firmano. Ma giunti che saremo a Stambul , mi presenterete all' ambasciatore d' Inghilterra, poiché m'avveggo alle vostre maniere che siete un uomo d'un rango distinto , quantunque viaggiate solo , come fanno soventi gli Europei che procurar si vogliono delle informazioni. Il credito dell' ambasciatore unito al mio mi farà riuscire ne' miei progetti , ed in allora coll' ajuto di Dio , guai a Daud , (poiché i Turchi non commetton giammai una atrocità senza invocare il nome di Dio), gli farò troncare il capo dalle spalle, e succederò nella sua dignità .

"Eğer bu önemli göreve atansaydınız," dedim ona, "Sultan'a önce hangi başı takdim etmek isterdiniz?" "Elbette Davud Efendi'ninkini," diye cevapladı; "elinden gelseydi benimkini gönderirdi ve Bağdat Paşası olarak atanmamamın tek sebebi oydu, çünkü fermanda ilk ismim yazıldı. Ama İstanbul'a vardığımızda beni İngiliz elçisine takdim edeceksiniz, çünkü tavırlarınızdan, Avrupalıların bilgi edinmek istediklerinde sıklıkla yaptığı gibi, yalnız seyahat ediyor olsanız da, seçkin bir rütbeye sahip olduğunuzu anlıyorum. Elçinin itibarı, benimkiyle birleşince projelerimde başarılı olmamı sağlayacak ve sonra, Tanrı'nın yardımıyla -yazıklar olsun Davud'a (çünkü Türkler Tanrı'nın adını anmadan hiçbir vahşet işlemezler)- başını omuzlarından kestireceğim ve onurunu koruyacağım."

Tali pretese erano modeste da parte d'un uomo di cui il capo pochi giorni prima non teneva che ad un solo filo. Gli dissi pertanto che , per ragionevoli che sembrassero , non però io desisteva dal pregarlo fervorosamente per una separazione, ed in allora gli dettagliai imotivi delle mie doglianze. Ma tutto ciò che ho potuto ottenere si fu una promessa ch' ei non mi porgerebbe più motivi di doglianza , che sceglierei il mio cavallo , che disporrei a mio bel grado del domestico tartaro , e che verrebbe fissato in avvenire d' accordo il luogo dove ci dovremmo fermare ogni giorno.

Bu tür talepler, patronu birkaç gün önce sadece ipin ucunu kaçırmış bir adamdan geldiğinde oldukça mütevazıydı. Bu yüzden, ne kadar makul görünürlerse görünsünler, yine de hararetle ayrılmak için yalvardığımı söyledim ve ardından şikayetlerimin nedenlerini ayrıntılı olarak anlattım. Ama alabildiğim tek şey, bana artık şikayet etmem için bir neden sunmayacağına, atımı kendim seçeceğime, Tatar hizmetçiyi kendi isteğimle halledeceğime ve gelecekte her gün konaklayacağımız yerin kararlaştırılacağına dair bir sözdü.

In conseguenza d'un tale accomodamento , partendo da Tukat ebbi un eccellente cavallo ; e affine di conservare tal vantaggio mi spinsi innanzi de' miei compagni , ed avendo fatte tre ore di cammino attraverso d'un paese montuoso e romantico, son entrato senza cerimonia nella capanna d'un falegname inmezzo ad una foresta , e quivi mi procurai una tazza di caffè. Rimontai a cavallo tosto che giunsero i miei compagni , e dopo sei ore di cammino gli ho di bel nuovo preceduti ad Amasie.

Bu düzenlemenin sonucunda, Tukat'tan ayrılırken mükemmel bir ata sahip oldum; bu avantajı korumak için arkadaşlarımla önüne geçtim ve dağlık ve romantik bir arazide üç saatlik bir yolculuk yaptıktan sonra, hiçbir tören yapmadan ormanın ortasındaki bir marangoz kulübesine girdim ve orada kendime bir fincan kahve aldım. Arkadaşlarım gelir gelmez tekrar atıma bindim ve altı saatlik yolculuğun ardından yine onlardan önce Amasie'ye vardım.

Questa città è situata in una stretta vallata formata da alte montagne , ed occupa co' numerosi suoi giardini le due rive del Iekyl Ermak. È celebre per aver data la luce a Strabone, che ne fa una magnifica descrizione, e che dà il nome d'Iris al fiume che l'at traversa , e per racchiudere antiche tombe dei re di Pont , dei cui stati essa faceva parte altre volte . Abbiamo ancora camminato per sei ore durante la sera , ed abbiamo passata la notte a Marzowan , l'antica Faseman , città tuttora considerevole , ma che non brilla dal lato della proprietà.

Bu şehir, yüksek dağlarla çevrili dar bir vadide yer alır ve sayısız bahçeleriyle Iekyl Ermak'ın her iki yakasını kaplar. Muhteşem bir tasvirini yapan, içinden geçen nehre İris adını veren Strabon'a ev sahipliği yapması ve bir zamanlar devletlerinin bir parçası olduğu Pontus krallarının antik mezarlarını barındırmasıyla ünlüdür. Akşam altı saat daha yürüdük ve geceyi, hala hatırı sayılır büyüklükte olan, ancak arazisi pek göze çarpmayan eski Faseman şehri Marzowan'da geçirdik.

Il dì 4 dopo aver camminato quattordici ore , siamo giunti a Osmandjek , città abitata da una razza grossolana e selvaggia , e situata su d'un fiume che si scarica nel Kizil-Ermak. È rimarchevole per un antico forte , e un bel ponte che dicesi costruito d'ordine del sultano Bajazet. Abbiamo ancora proseguito il nostro cammino per altre nove ore durante la sera e una parte della notte ; e passando per una stretta gola tagliata nel sasso , ci trovammo a Hadga-Hamza , piccolo forte che dicesi essere l'antica Andrape.

4'ünde, on dört saat yürüdükten sonra, Kızıl Ermak Nehri'ne dökülen bir nehrin kıyısında yer alan, vahşi ve ilkel bir ırkın yaşadığı Osmancık şehrine ulaştık. Eski kalesi ve Sultan Bayezid'in emriyle yaptırıldığı söylenen güzel köprüsüyle dikkat çekiyor. Akşam ve gecenin bir bölümünde dokuz saat daha yolculuğumuza devam ettik; kayaya oyulmuş dar bir geçitten geçerek, antik Andrape olduğu söylenen küçük bir kale olan Hadga-Hamza'ya ulaştık.

Il di 5 dopo fatte trenta miglia in una superba contrada , riscontrammo a Tossia un gran signore persiano che ritornava nel suo paese , ed un maltese che parlava alcun poco il francese e che m'accompagnò nei bazarì.

5'inde, muhteşem bir bölgede otuz mil seyahat ettikten sonra, Tossia'da ülkesine dönen büyük bir Pers beyi ve biraz Fransızca konuşan ve beni pazarlara götüren bir Maltalı ile karşılaştık.

Ebbi in quel giorno novello esempio del poco scrupolo che si fanno gli ufficiali turchi o tartari in procurarsi di viva forza tutto ciò di che possono abbisognare. Era qualche miglio innanzi de' miei compagni , allorchè il tartaro che correva sempre avanti per far preparare i cavalli, ritornò di galoppo, e mi chiese ove fosse il restante della carovana. Dopo aver fatto sembiante di consultare un momento se stesso , montò le sue pistole , esaminò le mie, e mi disse di seguirlo. Credeva in sulle prime che fossimo per essere attaccati ; ma la cosa accadeva tutto al contrario. Al primo volgere che faceva la strada , rincontrammo tre uomini , passabilmente bene armati che conducevano una quindicina di cavalli. Correndo su di essi , colla pistola alla mano , prima che fossero pronti a difendersi, prendemmo i sette o otto migliori cavalli che abbiamo potuto scegliere , giurando che uccideremmo qualunque volesse resistere. Fu questo l'affare d'un momento , e questa bella impresa è bene riuscita prima che avessi il tempo di pensarvi. Avrei ben creduto che il meno che fosse dovuto a miei servigi si era d' accordarmi la scelta d' uno di questi cavalli , essendo il mio intieramente sfinito ; ma il mio mariuolo di tartaro mi disse soghignando essere tutti destinati per Hamud-Beg e pel suo seguito. Risguardando , un tal procedere come sommamente ingiusto, e contrario ai principi di civiltà che osservano fra esse le persone d'una certa classe , e senza inquietarmi di ciò che dire potrebbero Hamtid Beg, ed il suo seguito , posi la sella del mio cavallo su d'uno di quelli che teneva , e vi montai di subito. Ma , in vece di adirarsi , nou si fece che scherzare. « L'europeo aveva ajutato a prendere i cavalli , disse il tartaro , e quantunque sia cosa giusta il prendere agli stranieri quello di cui noi abbiamo di bisogno siamo tutti soldati e viaggiatori , e sarebbe una follia il muover querela fra compagni 2. Tali erano i suoi principi di morale ; ciò che non impedi però che avendo avuto il dì susseguente un'alterco con un altro tartaro , non lo ferisse d'un colpo di sciabola pria che questi avesse potuto porsi sulla difesa , nè abbiamo potuto separarli che lanciandoci fra di essi colla sciabola alla mano .

O gün, Türk ve Tatar subaylarının ihtiyaç duydukları her şeyi zorla elde etme konusunda ne kadar titiz davrandıklarının bir örneğini daha yaşadım. Arkadaşlarımdan birkaç mil önde gidiyordum ki, atları hazır etmek için sürekli önden koşan Tatar dörtnala geri döndü ve kervanın geri kalanının nerede olduğunu sordu. Bir an kendi kendine danışıyormuş gibi yaptıktan sonra tabancalarını aldı, benimkileri inceledi ve onu takip etmemi söyledi. İlk başta saldırıya uğrayacağımızı sandı; ama gerçek tam tersiydi. Yolun ilk dönemecinde, oldukça iyi silahlanmış, yaklaşık on beş atı çeken üç adamla karşılaştık. Kendilerini savunmaya hazır hale gelmeden önce, elimizde tabancalarla üzerlerine atıldık ve seçebildiğimiz en iyi yedi sekiz atı ele geçirip, direnen herkesi öldürecekimize yemin ettik. Bu bir anlık bir meseleydi ve bu güzel girişim, üzerinde düşünmeye fırsat bulamadan başarıyla tamamlandı. Hizmetlerim için yapılabilecek en az şeyin, benimki tamamen bitkin olduğu için, bana bu atlardan birini seçme hakkı vermek olduğunu düşünürdüm; Ama benim Tatar alçak herif, alaycı bir tavırla, hepsinin Hamud-Beg ve maiyetine yönelik olduğunu söyledi. Böyle bir uygulamanın son derece adaletsiz ve belli bir sınıftan insanlar arasında gözetilen nezaket ilkelerine aykırı

olduğunu düşünerek, Hamud-Beg ve maiyetinin ne diyeceğini hiç düşünmeden, atımın eyerini onun atlarından birine koydum ve hemen atıma bindim. Ama o, sinirlenmek yerine sadece şaka yaptı. "Avrupalı atları almamıza yardım etmişti," dedi Tatar, "ve ihtiyacımız olanı yabancılardan almak doğru olsa da, hepimiz asker ve yolcuyuz ve yoldaşlar arasında şikayet etmek delilik olur." Ahlak ilkeleri böyleydi; ancak bu, ertesi gün başka bir Tatarla kavga etmesini, savunmaya geçmeden onu kılıç darbesiyle yaralamasını engellemedi; ayrıca, kılıç elimizde aralarına girmeden onları ayıramazdık.

Il dì 6 dopo esser passati da Karasivan piccola città situata in una fertile pianura , ci siamo riposati qualche ora a Karajolar , dopo un camino di 20 ore senza interruzione. Siamo partiti il y con un tempo freddissimo che durò due o tre giorni , e con una densa neve che cadeva di continuo. De' viaggiatori che abbiamo incontrati , ci consigliarono di non proseguire innanzi , atteso l'aver essi incorso gravi perigli in cammino la neve impedendo di riconoscere la strada. Ma sia ostinazione , oppur' sia non curanza de' pericoli e delle fatiche il nostro tartaro decise che continueremmo a marciare. Essendo bene montati Hamud-Beg e io , ci siamo bentosto spinti dinanzi dei nostri compagni , ed abbiamo procurato di raggiungere la guida ed il tartaro ch'erano partiti una mezz' ora prima di noi. Gli scorgemmo diffatti un'istante dopo ad una distanza poco considerevole , ma la neve ce li fece perdere di vista quasi di subito , e ricoperse le stesse traccie de' loro cavalli. Abbiamo dunque attraversata soli l'alta catena de' monti Olimpi, ed errammo fino alla notte al rischio ad ogni momento d'essere nella neve sepolti , o precipitati in un abisso se ci scartavamo minimamente dallo stretto sentiero che seguir dovevamo e che non potevamo riconoscere che dal solo istinto de' nostri cavalli. Finalmente dopo aver impiegate sedici ore in percorrere una distanza in cui d'ordinario non se ne impiegano che nove o dieci, siamo giunti a Hamamly al cader della notte ore, nè fummo raggiunti che il mattino del giorno seguente dai nostri compagni, che non aveano provate minori difficoltà, e che aveano perduto un cavallo. La neve continuava sempre, quantunque con minor forza. Dopo dieci ore ,di cammino giugnemmo a Geirida , picciola città che nulla offre di considerevole , e le cui case tutte son costrutte di legno, nè avendo potuto quivi ottenere cavalli fummo astretti a passarvi la notte.

6'sında, verimli bir ovada kurulu küçük bir kasaba olan Karasivan'dan geçtikten sonra, 20 saatlik kesintisiz bir yolculuğun ardından Karajolar'da birkaç saat dinlendik. İki üç gün süren dondurucu soğukta ve sürekli yağan yoğun kar yağışıyla yola çıktık. Karşılaştığımız bazı yolcular, yolda ciddi tehlikelerle karşılaştıkları ve kar yüzünden yolu göremedikleri için yola devam etmememizi tavsiye ettiler. Ancak inatçılıktan mı, yoksa tehlikelere ve yorgunluğa aldırış etmemekten mi, Tatarımız yola devam etmemiz gerektiğine karar verdi. Hamud-Beg ve ben iyi at bindiğimiz için, arkadaşlarımızın önüne hızla geçtik ve bizden yarım saat önce yola çıkan rehber ve Tatar'a yetişmeye çalıştık. Onları bir an sonra biraz uzaktan gördük, ancak kar neredeyse anında onları gözden kaybetmemize neden oldu ve hatta atlarının izlerini bile örttü. Bu yüzden Olimpos Dağları'nın yüksek sıralarını tek başımıza geçtik ve karanlık çökene kadar dolaştık; takip edeceğimiz dar patikadan en ufak bir sapmamız halinde karlara gömülme veya uçuruma yuvarlanma riskini göze aldık; patikaları ancak atlarımızın içgüdüleriyle anlayabiliyorduk. Sonunda, normalde dokuz veya on saat süren bir mesafeyi on altı saatte kat ettikten sonra, akşam karanlığında Hamamlı'ya ulaştık ve ertesi günün sabahına kadar, daha az zorluk çekmemiş ve bir at kaybetmiş olan arkadaşlarımız bize katılmadı. Kar, daha az şiddetli olsa da yağmaya devam etti. On saatlik bir yürüyüşün ardından, kayda değer hiçbir şey sunmayan ve evlerinin tamamı ahşaptan yapılmış küçük bir

kasaba olan Geirida'ya ulaştık. Orada at bulamadığımız için geceyi orada geçirmek zorunda kaldık.

Il dì 9 siamo partiti alla volta di Boli , ed eravamo sì male montati che non ci fu possibile il giungervi che in tredici ore ed a forza di frustare i nostri cavalli. La strada era abbastanza buona ; ma durante le prime sette ore, non abbiamo trovato nè villaggi, nè altro che annunziasse un paese abitato. Questa città è un punto di fermata comodissimo. Vi si trova una buona casa di posta , un bazaro considerevole , e de' piccioli bagni , ma proprj e ben tenuti. La pianura che la circonda è ben coltivata e ricoperta di villaggi che in generale sono situati sulle sponde di qualche picciolo fiume navigabile che va a scaricarsi nel mare nero.

9'unda Boli'ye doğru yola çıktık ve o kadar kötü durumdaydık ki, ancak on üç saatte ve atlarımızı kırbaçlayarak ulaşabildik. Yol oldukça iyiydi; ancak ilk yedi saat boyunca ne bir köye ne de yerleşim yerini andıran bir yere rastladık. Bu şehir çok uygun bir mola yeri. Orada iyi bir postane, büyük bir çarşı ve birkaç küçük ama bakımlı hamam var. Çevresindeki ova iyi ekili ve genellikle Karadeniz'e dökülen küçük bir nehrin kıyısında yer alan köylerle kaplı.

Il giorno 10 fummo peggio montati che mai ; e nella guisa stessa del dì prima il peggiore cavallo fu quello che mi venne destinato ; ma un cattivo cavallo non è una scusa, fra i tartari , per dispensarsi dal galoppare, quando si è risoluto di farlo. Detestabili erano le strade , i nostri cavalli aveano del fango sino ai gartti , e i loro piedi erano talora arrestati fra delle radici d' alberi quasi in un trabocchetto. Il miserabile animale che io montava cadde sfinito , e fu impossibile di farlo rialzare , di modo che fummo astretti d'abbandonarlo. Quello che mi venne dato poscia sembrava meno meschino , la strada divenne migliore , e siamo partiti di gran galoppo frustando e mandando grida come insensati per far galoppare le deplorabili nostre rozze. La mia cadde sotto di me due volte senza che io uscissi di sella ; ma un miglio più lungi , cadde di bel nuovo , ruotolò sopra me in una palude , e mi lasciò dall' altro lato stordito dal colpo. Ho insistito per aver un altro cavallo ; ma erano di già stati impiegati in conseguenza di simili acci denti tutti quelli che avevamo di ricambio , e fui obbligato d' accontentarmi del mio.

10'unda, her zamankinden daha kötü durumdaydık; ve tıpkı daha önce olduğu gibi, en kötü attı bana tahsis edildi; ama Tatarlar arasında kötü bir at, bir kez dörtlüye gitmeye karar verildikten sonra, gitmemek için bir bahane değildir. Yollar iğrençti, atlarımız toynaklarına kadar çamura batmıştı ve ayakları bazen ağaç köklerinin arasında, neredeyse bir kapana kısılmıştı. Bindığım zavallı hayvan bitkin düştü ve onu kaldırmak imkânsızdı, bu yüzden onu terk etmek zorunda kaldık. Bana tahsis edilen sonraki daha az perişan görünüyordu, yol daha iyi hale geldi ve zavallı atlarımızı dörtlüye koşturmak için deliler gibi kırbaçlayıp bağırarak tam dörtlüye yola koyulduk. Benimki iki kez eyerimden kalkmadan altıma düştü; ama bir mil sonra tekrar düştü, bir bataklığa yuvarlandı ve beni şokun etkisiyle diğer tarafta sersemletti. Başka bir at için ısrar ettim; Fakat benzer kazalar sonucu bütün yedeklerimiz tükenmişti ve ben de kendi yedeklerimle yetinmek zorunda kaldım.

Tale è la natura del viaggiare de' tartari. Aveva la fortuna d'essere d' un' eccellente costituzione , ma siffatti piccioli incidenti possono servire di lezione , e provano che è mestieri di ben calcolare le sue forze prima d' imprendere un simileviaggio coipochi fondi di cui poteva disporre. Se avessi avuto un tartaro ed un domestico per me solo , un conveniente equipaggio , delle scorte di tempo in tempo , avrei viaggiato molto più

comodamente ; ma , non potendo assicurarmi di tali vantaggi , mi trovai molto avventurato di profittare dell' occasione che mi si era presentata. Quantunque la mia presenza non crescesse a miei compagni , poichè aggiungeva alle forze loro una forza maggiore , ed in conseguenza alla loro sicurezza , s'inquietavano ben poco de'miei bisogni , ed è probabile che m'avreb bero più d'una volta lasciato in addietro se al pari di essi non fossi stato capace di sopportare le fatiche e le privazioni.

Tatar yolculuğunun doğası böyledir. Mükemmel bir bünyeye sahip olduğu için şanslıydı, ancak bu tür önemsiz olaylar bir ders olabilir ve kişinin elindeki kısıtlı parayla böyle bir yolculuğa çıkmadan önce gücünü iyi hesaplaması gerektiğini kanıtlayabilir. Eğer yanımda bir Tatar ve bir hizmetçi, uygun bir araç ve zaman zaman erzak olsaydı, çok daha rahat bir yolculuk yapabilirdim; ancak bu avantajları elde edemediğim için, karşıma çıkan fırsatı değerlendirdiğim için kendimi çok şanslı buldum. Yanımda olmam arkadaşlarımı rahatsız etmese de, çünkü onların gücüne ve dolayısıyla güvenliklerine güç katıyordu, ancak benim ihtiyaçlarımla pek ilgilenmediler ve yorgunluğa ve yoksunluğa onlar kadar dayanıklı olmasaydım, muhtemelen beni birden fazla kez geride bırakırlardı.

Dustche , ove abbiamo passata la notte del 10, non consiste ehe in poche botteghe stabilite pel comodo de' viaggiatori. Siamo partiti alla mattina dell' 11 , e dopo dodici ore di viaggio attraverso di foreste e di cattivissime strade , giugnemmo a Hendek dove non si scorgono che cascine cinte da superbi giardini , che porgono sino d' allora le speranze del più ricco raccolto. La sola cosa degna d' attenzione che in tutta questa giornata abbiamo veduta furono due o tre molini ad uso di sega , stabiliti su delle correnti d'acqua , e il cui meccanismo quantunque semplicissimo , sembrava annunziare maggiori progressi nelle arti e nella civilizzazione , che non si avrebbe dovuto attendersi in questo selvaggio e zotico paese.

10'unun gecesini geçirdiğimiz Dustche, yolcuların rahatı için kurulmuş birkaç dükkândan ibaretti. 11'inin sabahı yola çıktık ve ormanlar ve çok kötü yollar arasında on iki saatlik bir yolculuğun ardından Hendek'e ulaştık. Burada, hâlâ zengin bir hasat umudu sunan, muhteşem bahçelerle çevrili çiftlik evlerinden başka bir şey göremedik. Gün boyunca gördüğümüz tek dikkat çekici şey, su akıntıları üzerine kurulmuş iki üç kereste fabrikasıydı. Mekanizmaları çok basit olsa da, bu vahşi ve kırsal ülkede beklenebilecekten daha büyük bir sanat ve medeniyet ilerlemesinin habercisi gibiydiler.

Hendek è a cento miglia da Costantinopoli , e i miei compagni partirono determinati di fare il viaggio senza fermarsi. Non mi misero pertanto a parte della loro confidenza e gli ho seguiti senza essere preparato ad una lunga corsa. Abbiamo attraversato il Sangar su d'un ponte di legno , che su d'un fiume sì rapido non offre che un passo poco sicuro. Abbiamo attraversato un altro fiume , che non è forse che un braccio di quello di cui feci parola , sui resti d'un superbo ponte di pietra; ma le acque sembrano aver scordato l'antico loro corso ; appena se ne scorgeva un filetto al fondo del letto , e nulla annunziava che da molti anni prima ne avesse contenuto di più.

Hendek, Konstantinopolis'ten yüz mil uzaktaydı ve arkadaşlarım yolculuğu hiç durmadan yapmaya kararlı bir şekilde yola çıktılar. Bu yüzden bana güvenlerini paylaşmadılar ve ben de uzun bir yolculuğa hazırlıksız bir şekilde onları takip ettim. Sangar Nehri'ni, böylesine hızlı akan bir nehirde yalnızca dengesiz adımlarla ilerleyen ahşap bir köprüden geçtik.

Muhtemelen bahsettiğim nehrin bir kolu olan başka bir nehri, muhteşem bir taş köprüünün kalıntıları üzerinden geçtik; ancak sular eski akışlarını unutmuş gibiydi; yatağın dibinde neredeyse tek bir damla bile görünmüyordu ve uzun yıllardır su tuttuğuna dair hiçbir belirti yoktu.

Adodici ore di distanza da Hendek trovammo Sabangie , situata sulle sponde d'un bel lago che la strada in parte costeggia. Ell'è una piccola città , da cui siamo partiti dopo avervi cangiato i cavalli. Un antico cammino selciato che attraversa una palude , ci condusse , dopo dieci ore di marcia , a Ismid , l'antica Nicomedia , situata su d' una penisola che s'insinua nel mare di Marmora. Era notte quando siamo entrati in questa città , ma non abbiamo fatto che prendere nuovi cavalli ed abbiamo proseguito il nostro cammino. Abbiamo fatte le ultime sessanta miglia senza fermarci che per cangiare una volta di cavalli , e senza altro alimento di quello che abbiamo potuto prendere senza smontare da cavallo ; ed il giorno 13 aprile, ad un'ora dopo mezzogiorno , siamo giunti a Scutari dove termina il nostro viaggio.

Hendek'ten on iki saat uzaklıkta, yolun kısmen geçtiği güzel bir gölün kıyısındaki Sabangie'ye ulaştık. Atlarımızı değiştirdikten sonra yola çıktığımız küçük bir kasabaydı burası. Bataklık bir araziye geçen eski bir asfalt yol, on saatlik bir yürüyüşün ardından bizi Marmara Denizi'ne uzanan bir yarımada bulunan İzmit'e, yani eski adıyla Nikomedia'ya götürdü. Bu şehre girdiğimizde geceydi, ancak yeni atlar alıp yolculuğumuza devam ettik. Son altmış mili, bir kez at değiştirmek dışında hiç durmadan ve atlarımızdan inmeden yanımıza alabileceğimizden başka yiyecek olmadan kat ettik ve 13 Nisan günü, öğleden sonra saat birde, yolculuğumuzun son bulduğu Üsküdar'a vardık.

Fine del viaggio di HEUDE.

HEUDE'nin yolculuğunun sonu.